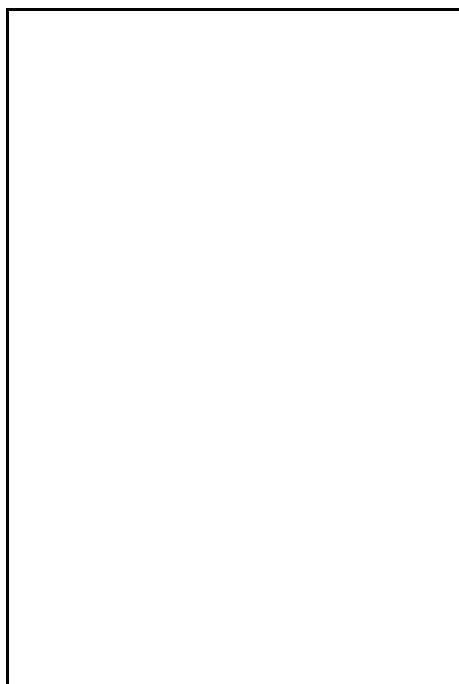

Jan Cornelis van Vliet (1913-1971)

Een Engelandvaarder

In november 1937 verschijnt Jan van Vliet voor het eerst bij Philidor en al spoedig blijkt dat het nieuwe lid in vele opzichten over uitzonderlijke kwaliteiten beschikt, als schaker - zijn liefde voor het schaakspel is schier onbegrensd -, maar vooral ook als organisator van schaakevenementen. Doordat het schaken in Friesland in de jaren voor de oorlog snel aan populariteit wint, krijgt hij de kans zijn organisatorische talenten te ontwikkelen. Reeds in 1938 treedt hij als secretaris toe tot het bestuur van Philidor, terwijl hij niet veel later dezelfde functie in het FSB-bestuur op zich neemt. Hij heeft voor deze bezigheden meer dan voldoende tijd beschikbaar, want zijn vader, die dominee in Leerdam was en die kort na de geboorte van Jan Cornelis stierf, heeft hem zoveel geld nagelaten dat de noodzaak door werken in zijn levensonderhoud te voorzien voor hem voorlopig niet bestaat. Terwijl in die jaren een goede fiets al een hele luxe is, kan Van Vliet het zich permitteren er een zware Harley Davidson motorfiets op na te houden, waarop hij dan ook bijzonder trots is. Samen met zijn vriend Waling Dijkstra en met S.J. Rienks richt hij het Kramer-comité op. De benodigde gelden voor de door dit comité georganiseerde tweekampen en

toernooien worden door de drie heren opgebracht. Het drietal ziet tot zijn genoegen Kramer snel in speelsterkte toenemen en vooral het uitstekende resultaat dat Haije in de eerste tweekamp met Dr. Euwe boekt, maakt duidelijk dat de inzet van de heren vruchten heeft afgeworpen. Ook bij de definitieve aansluiting in 1939 van de FSB bij de KNSB speelt Van Vliet een belangrijke rol.

Vlak voor de oorlog loop hij enige tijd rond met het plan een schaaktoernooitocht langs de elf Friese steden te organiseren, waarbij hij hoopte op deelname van Euwe, Landau, Kmoch en Kramer. Voordat hij dit opzienbarende plan echter kan verwezenlijken, wordt Nederland op 10 mei 1940 overvallen door Germaanse troepen. Voor hem, een hartstochtelijk aanhanger van het Oranjehuis en van koningin Wilhelmina in het bijzonder, een traumatische ervaring, temeer daar hij ervan overtuigd is dat de nazi's de misdaden die ze in eigen land ten opzichte van de Joodse bevolking begaan hebben, in Nederland zullen herhalen. Hij meent zich daar dan ook bij voorbaat tegen te moeten verzetten en reeds in het najaar van 1940 sluit hij zich aan bij de 'Oranjewacht', een illegale groepering in Leeuwarden en een vertakking van de verzetsgroep 'Burgerwacht' te Arnhem.

Zijn aansluiting bij een verzetsgroep getuigt natuurlijk van een meer dan normale moed, maar erg geschikt voor het verzetswerk is Jan toch eigenlijk niet. Het valt hem verschrikkelijk moeilijk over zijn illegale activiteiten te zwijgen, vooral als hij enkele borrels op heeft. En innemen kan hij: een 'pikketanisje', zoals hij een ouwe klare Bokma noemt, gaat er bij hem op elk uur van de dag met groot genoegen in. Als hij zijn drankliefde nu maar thuis had bedreven, dan zou dat innemen misschien nog zonder kwalijke gevolgen zijn gebleven, maar in drankgelegenheden waar ook Duitsers en landverraders hun zorgen kwamen wegspoelen is zijn loslippigheid uiteraard levensgevaarlijk. Maar al te graag speelt hij daar partijtjes schaak met Duitse officieren, die hij over het algemeen met gemak verslaat, want J.C. is een voortreffelijk schaker, wiens schaakkraft maar weinig lijdt onder het nuttigen van al die pikketanisjes. Hij scheidt er groot genoegen in de Duitse tegenstanders te verslaan en tart hen dikwijls met de opmerking "maar mijn koningin krijgt u nooit". Of de Duitsers de symboliek in deze woorden ooit begrepen hebben is onduidelijk, maar feit is dat Van Vliet juist tijdens een schaakavond in hotel Amicitia wordt gearresteerd. De Duitsers hadden bewijzen in handen gekregen van zijn deelname aan een verzetsgroep.

Zijn fraaie appartement aan de Nieuwestad wordt grondig doorzocht en de S.D. neemt praktisch al zijn bezittingen in beslag. Niet alleen kostbaarheden en veel geld worden verbeurd verklaard, maar ook - en dat is een ramp voor het Friese schaakleven - worden volledige archieven van Philidor en van de FSB voor onderzoek meegenomen en later grotendeels door de S.D. vernietigd. Het is puur geluk dat er kort na de oorlog bij toeval enkele notulenboeken van Philidor met onder andere de oprichtingsakte op de boekenmarkt op het Zaailand worden teruggevonden.

Voor Van Vliet breken barre tijden aan. Hij wordt met meerdere andere opgepakte leden van de Oranjewacht ondergebracht in de strafgevangenis van Scheveningen, in de volksmond het 'Oranjehotel' geheten. Het proces vindt plaats in de herfst van 1941. De

vonnissen zijn streng: 10 leden van de groep worden ter dood veroordeeld en op 9 juli 1942 gefusilleerd. Van Vliet en enkele anderen worden overgebracht naar strafkamp Amersfoort, waar hij de opgelegde vrijheidsstraf van één jaar moet uitzitten. Het is voor hem een afschuwelijke en mensonterende tijd geweest en het mag een wonder worden genoemd dat hij het er levend afbrengt. Als hij aan het eind van zijn straftijd wordt vrijgelaten, is hij nog slechts een schim van vroeger. Hij weegt nog maar 40 kilo. Op de boerderij van zijn zuster en zwager in Ternaard komt hij weer op krachten. Na enkele weken meldt hij zich weer in Leeuwarden bij zijn Philidorvrienden, want niets doen - en dat nog wel op een afgelegen boerderij - is niets voor hem.

Inmiddels heeft Jan voor zichzelf het besluit genomen ons land zo snel mogelijk te verlaten en te trachten in Engeland te komen. Gelukkig is hij ditmaal zo verstandig met niemand over dit voornemen te praten. Hij wil koste wat kost de vijand bestrijden en dat kan naar zijn inzicht het beste vanuit Engeland. Maar het is een uiterst hachelijke onderneming in Engeland te komen. Werd je bij zo'n poging door de Duitsers opgepakt, dan kon je rekenen op de doodstraf. Jan C. wil echter beslist weg; na zijn ervaringen in Scheveningen en Amersfoort kan hij geen Duitser meer zien.

In augustus 1942 worden de bondswedstrijden in Eindhoven verspeeld en ook Jan is daar aanwezig, evenals Waling Dijkstra en Haije Kramer. Het is hem dit keer echter niet zozeer om het schaken begonnen, als wel om inlichtingen te verkrijgen over een sluiptocht naar Zwitserland. Het gelukt hem inderdaad via België en Frankrijk naar Zwitserland te komen en reeds half september meldt hij zijn familie en schaakvrienden door meerdere ansichtkaarten zijn aankomst in Genève. Voor sommige geadresseerden brengt dit positieve bericht overigens de nodige problemen met zich mee, want de S.D. onderschept verscheidene van deze kaarten en vooral Waling Dijkstra krijgt het lelijk aan de stok met de S.D., die van hem een verklaring wil van zijn contacten met de spion. Gelukkig slaagt Waling er ook nu in de Duitsers van zijn onschuld te overtuigen. Op dezelfde wijze heeft Jan op zijn moeizame tocht naar Engeland nog menig teken van leven verstuurd, kennelijk in het geheel niet beseffend hoezeer hij de ontvangers in moeilijkheden bracht.

Na zijn aankomst in Genève begint Jan direct met het voorbereiden van de volgende stap naar de vrijheid: hij moet trachten via Frankrijk in Spanje te komen. Inmiddels heeft hij zich een goed onderkomen verschafte in een eersteklas hotel, want opgenomen worden in een doorgangskamp is niets voor hem. Nog steeds beschikt hij over voldoende geld om het verblijf aangenaam te maken en daarbij spelen goed eten en drinken een niet onbelangrijke rol. Ondertussen heeft hij ook contact weten te leggen met een tweetal landgenoten dat het zelfde doel voor ogen staat als Jan. Zij besluiten met zijn drieën de volgende etappe af te leggen. Dankzij de hulp van een paar smokkelaars en het ervoor benodigde geld (van Jan), worden de Engelandvaarders over de grens naar Frankrijk gebracht, waarna zij hun tocht richting Spanje vervolgen. Maar al spoedig loopt het mis, want controlerende Franse politiemannen houden hen aan en zetten hen gevangen in een werkkamp. Tot overmaat van ramp worden bij het verhoor van het drietal al het nog aanwezige geld van Jan en de van zijn zuster meegekregen

kostbare familiesieraden in beslag genomen. Ook zijn metgezellen raken alles kwijt en dus ziet de toekomst er niet rooskleurig uit. Van Vliet schikt zich zo goed mogelijk in de nieuwe situatie en gelukkig kan hij er schaken. Het duurt niet lang of hij geeft er schaaklessen en simultaanseances. Daardoor slaagt hij erin goede contacten te leggen en dankzij een voormalig medewerker van het Nederlandse consulaat in Lyon (inmiddels natuurlijk door de Duitse bezetters gesloten) krijgt hij reisdocumenten en enig geld. Het is inmiddels midden december geworden als hij zijn kans schoon ziet om samen met een andere Nederlander het kamp te ontvluchten en de trein richting Spaanse grens te nemen. Bij aankomst op een station in de Pyreneeën maken zij zich snel uit de voeten, want de Duitsers controleren zeer nauwgezet. Maar om vandaar Spanje te bereiken is nog bepaald geen sinecure. Daarvoor moet het tweetal wel - in hartje winter - de Pyreneeën oversteken. In de hoop dat de grenscontrole in de kerstnacht minder scherp zal zijn dan gewoonlijk, begeven zij zich vol optimisme op weg, nadat Jan eerst met hulp van een pastoor een gids heeft weten te vinden die hen tot dichtbij de grens zal begeleiden. De pastoor heeft ook voor warme kleren gezorgd en die hebben ze wel nodig, want het vriest dat het kraakt. In de buurt van de grens gekomen wordt de grond de gids te heet onder de voeten: hij laat hen alleen. Wel geeft hij hun nog de raad mee zich over de grens zo snel mogelijk te laten oppakken door de Guardia Civil, dat kan hun redding zijn. Ze lopen nog enkele dagen en koude nachten door, totdat ze - gelukkig op Spaans grondgebied - worden opgepakt. In de gevangenis van Gerona worden ze opgesloten in een redelijk verwarmde cel. Bij hun verhoor beweren ze op weg te zijn naar familie in Paramaribo, maar veel geloof hechten hun ondervragers niet aan dit voornemen. Ook in deze gevangenis blijkt een schaakspel aanwezig en ook ditmaal laat het geluk hem niet in de steek, want de gevangenisdirecteur blijkt een fervent aanhanger van Caïssa. Het duurt dan ook niet lang of Jan is kind aan huis bij de directeur. Zo wordt de tijd in de gevangenis van Gerona bepaald niet de minst aangename in zijn leven. Over de kwaliteit van het door de directeur geoffreerde eten en drinken is hij zelfs niet ontevreden.

Toch verliest hij het grote doel niet uit het oog en het gelukt hem na een aantal weken rust uit de gevangenis te worden ontslagen, waarna hij zich meldt bij de Nederlandse ambassade in Madrid. Hij wordt daar zeer welwillend ontvangen en hij krijgt de verzekering dat hij te zijner tijd via Portugal naar Engeland zal worden overgevlogen. Dat 'te zijner tijd' duurt naar zijn mening wel erg lang, want pas drie maanden later krijgt hij bericht dat hij in Portugal door de Engelse luchtmacht zal worden opgehaald. Zijn verblijf in Madrid is overigens zeer naar zijn genoegen, want hij beschikt inmiddels al weer over een redelijke hoeveelheid geld in de vorm van een voorschot, door de ambassadeur aan hem verstrekt, en verblijft in een goed hotel met alle aangename bijverschijnselen. En vervelen doet hij zich niet, want hij heeft ruim de tijd de stad te verkennen en te genieten van de fraaie musea.

Maar dan vertrekt hij begin mei 1943 naar Lissabon, waar hij door een Engels vliegtuig wordt opgepikt en korte tijd later arriveert hij in Londen. Zijn ideaal als Engelandvaarder de geschiedenis in te gaan is daarmee verwezenlijkt en eindelijk zal hij

de kans krijgen daadwerkelijk aan de oorlog deel te nemen.

Zijn eerste kennismaking met Engeland valt hem echter bitter tegen. Direct na aankomst wordt hij in afzondering geplaatst en een maand lang wordt hij door de Engelse en Nederlandse veiligheidsdiensten ondervraagd. Dit kon hij maar moeilijk verkroppen: had hij tijdens zijn vlucht al niet tijd genoeg in werkkampen en gevangenissen doorgebracht? Ook het feit dat de Engelsen hem die eerste maand op het platteland aan het werk zetten - zogenaamd om de tijd te passeren ren en in goede conditie te blijven - en bij voorbeeld aardappelen lieten rooien, bevalt hem maar matig. Daarvoor is hij toch echt niet naar Engeland gekomen.

Uiteindelijk zijn de ondervragers ervan overtuigd dat Jan geen Duitse spion is en wordt hij als sergeant ingedeeld bij de Nederlandse Brigade. Hoogtepunten zijn voor hem de theevisites die hij bij koningin Wilhelmina mag afleggen en het Kruis van Verdienste als Engelandvaarder dat de Koningin hem persoonlijk uitreikt. Maar met zijn rang als sergeant is hij allerminst tevreden en na hardnekkig ijveren van zijn kant slaagt hij erin in de rang van kapitein te worden ingedeeld bij het repatriëringswerk, een onderdeel van het Militair Gezag.

Na de invasie van de geallieerde troepen in Normandië in juni 1944 steekt ook Jan over naar het vasteland. Hij krijgt de opdracht mee landgenoten die in concentratiekampen zijn opgesloten te repatriëren. Hij krijgt achtereenvolgens Wenen en Praag als standplaats en hij wordt als verbindingsofficier bij het Amerikaanse leger opgenomen. In de nu door de geallieerden bezette gebieden helpt hij heel wat landgenoten bij hun terugkeer naar huis; tot zijn ongenoegen zijn daar soms ook Nederlanders bij die in de oorlog aan de verkeerde kant stonden. Hij geniet van het werk en het spijt hem dan ook zeer dat de klus eind 1946 geklaard is.

Kort na de bevrijding van ons land was hij al weer even terug geweest in Leeuwarden, waar hij zijn schaakvrienden bezocht. Waling Dijkstra vroeg hem of hij wel wist dat de Duitsers al zijn geld en kostbaarheden hadden meegenomen en of hij intussen al enige schadevergoeding had gekregen. Daaraan had Jan in het geheel nog niet gedacht. Wel had hij door bemiddeling van de Amerikanen de luxe auto van de Gauleiter van Beieren kunnen bemachtigen. In deze indrukwekkende automobiel, nog voorzien van de standaard van de vorige bezitter, arriveerde hij in Leeuwarden.

Na afloop van zijn dienstverband verschijnt Jan weer spoedig op de clubavonden van Philidor. Hij kan prachtig vertellen over zijn belevenissen tijdens zijn vlucht naar Engeland en als verbindingsofficier bij de Amerikanen in Midden- en Oost-Europa. Ook is hij aanwezig geweest bij het tribunaal van Neurenberg. Hij heeft de nazi-boeven daar goed kunnen observeren en een hoge pet van hun verstandelijke vermogens heeft hij er niet opgekregen. Ook keert hij terug naar de strafgevangenis van Scheveningen, waar hij de cel waarin hij eens zelf gezeten had, bekijkt. Nu zitten daar prominente NSB-ers als Mussert en Blokzijl gevangen, wachtend op hun terdoodveroordeling en executie.

In het normale leven in de burgermaatschappij kan Jan maar moeilijk zijn draai vinden. Hij is erg onrustig en inmiddels weer veel te veel gehecht aan zijn pikketanises. Zelfs

tijdens een serieuze schaakpartij kan hij vaak niet nalaten te diep in het glaasje te kijken. Voor een tegenstander die hem niet kent is dit soms storend, vooral als het om een belangrijke partij gaat in het eerste tiental van Philidor, waarin Jan inmiddels weer is opgenomen. Van een paardzet maakt hij soms een komische vertoning. Hij grijpt het stuk vast om het met een draaiende beweging en onder de aansporing "doe je best" op het door hem uitgekozen veld te plaatsen. Voor omstanders aardig om te zien, maar er zijn tegenstanders die er aanstoot aan nemen. Daar trekt hij zich heel weinig van aan: helaas hebben deze lieden te weinig gevoel voor humor.

Als schaakorganisator blijft hij actief: zo organiseert hij in september 1948 in Leeuwarden een zeer bijzondere schaakpartij met levende stukken tussen Kramer en Van den Tol op het toenmalige ijsbaanterrein aan de Bleekerstraat. Mr. Peet Zonderland (een Philidor-lid) doet er in het Tijdschrift van de KNSB van nov./dec. 1948 verslag van:

Het idee is niet nieuw, zelfs niet voor Leeuwarden. Maar de uitwerking is nog er eens wat anders! Daar is een werkkraft voor nodig, die maandenlang enthousiast blijft in het zoeken van rustige, maar mooie paarden, kleurrijke costuums, passende muziek, een flinke smak geld, een terrein waar je paarden mag laten lopen en waar je witte blokken mag maken zonder dat er naderhand op gevoetbald hoeft te worden en nog heel wat andere uiteenlopende elementen, welke het kunststuk tot stand moeten brengen.

Men weet het: als Jantje van Vliet het op zijn heupen heeft kan hij zoiets presteren! En op de zesde September kon men hem dan ook als een triomferend circusdirecteur hoog te paard door de Friese hoofdstad zien trekken met een stoet levende stukken achter zich aan. Een vigilante vervoerde de veldheren: Haije Kramer, gehuld in een witte toga, die wel iets van een nachthemd had, een rijzige figuur in rode kledij, welke bij nader inzien Theun van den Tol bleek te zijn, en hun eeneijige pages. Pracht weer en talrijke toeschouwers waren getuige van een enig paradevertoon op het terrein van de ijsclub, waarna de meesters en de spullebaas zich op umpirestoelen hesen om een frisse, doch niet verse partij te produceren.

Theun fungeerde als slachtoffer. Vriendelijk blikte hij over het strijdtoneel; aan de andere kant zat Haije duidelijk te broeden op zetten die misschien nòg beter waren geweest.

En het publiek genoot van de kleurenrijkdom, van de gevechten op de lans tussen de soldaten, van de onverwachte staaltjes toneelspel, van de rode-kruis-dragers, die onder treurmuziek der fanfare de ruil der stukken bewerkstelligden, van de beminnelijke koninginnetjes en de hobbelende kastelen.

Maar de auctor vindt, dat het nòg fraaier kan; ditmaal glipten enige wereldberoemde olifanten door een (merkwaardige) naald; voor een volgende keer is er een reële kans dat Jan Cornelis van Vliet ook over die in het verre Oosten zozeer aan ons spel verbonden dieren zijn maarschalkstaf zal zwaaien!

Het was een dag van onschatbare propagandistische waarde voor de Friese schakerij

door het spectaculaire karakter van dit alles. Want als er leven in de stukken zit, hoeveel vitaliteit moet er dan wel niet in de spelers schuilen!

Ook treedt hij weer aan als schaakbestuurder, want op de vergadering van de Bondsraad op 30 oktober 1948 wordt hij in het KNSB-bestuur gekozen als tweede secretaris. In die hoedanigheid is hij de grote organisator van de befaamde Balkan-toernooi van het Nederlands schaaktiental, een avontuurlijke reis per auto door het naoorlogse Europa, waarbij landenwedstrijden tegen Joego-Slavië, Hongarije en Tsjecho-Slowakije worden gespeeld. Jan, die zelf als een der chauffeurs optreedt (Kramer is daarin een der passagiers), schrijft er in het augustusnummer 1949 van het Tijdschrift van de KNSB een schitterend verslag over, waarin hij de doorstane ontberingen (slapen in de auto, de eindeloze grensformaliteiten, de frequent optredende autopech en de benzineschaarste) op zeer humoristische wijze uit de doeken doet. Nadat de eerste dag Basel bereikt was, bleef het gezelschap aan het einde van de tweede dag in de buurt van Como steken, waar de maaltijd aanzienlijk duurder uitvalt dan gepland. Hij vervolgt:

Daar benzine belangrijker was dan eten en het laatste weer belangrijker dan slapen, werd met het oog op de precaire financiële situatie besloten niet in een hotel te overnachten, maar onder de zomerse Italiaanse hemel.

Zo reden wij een paar kilometer buiten Como en parkeerden langs de weg. Er waren er die heerlijk insliepen in de wagen. Er waren er die zich als een Mohammedaan in een deken (jas) wikkelden en zich op de stenen uitstrekten. Er waren er met wandelneigingen, waarbij de maan waarschijnlijk haar invloed deed gelden. Er was er waarachtig één die een hooiberg vond. Toen hij meende zich daar heerlijk in te nestelen, kreeg de huishond hem in de gaten en weldra verstoorde een koor van honden de nachtelijke stilte met geblaf in alle toonaarden. Er waren er die moedeloos werden.

Persoonlijk voelde ik mij als Mozes, die met het volk Israëls door de woestijn zwierf en dat, ondanks de manna die uit de hemel viel, toch maar murmureerde.

Aan het eind van zijn verslag trekt hij een opzienbarende conclusie:

Blijft de vraag of het Nederlandse tiental als zodanig training behoeft. Ik geloof niet dat deze superindividuele schakers gemakkelijk te trainen zouden zijn. Wel zou het aanbeveling verdienen het tiental in zekere vormen van reizen te trainen, als bij voorbeeld 24-uurs-ritten, slapen in de vrije natuur, op gezette tijden vasten, gezamenlijke zangoefeningen, ochtendgymnastiek e.d. Goed schaken doen ze toch wel.

Zijn bestuurslidmaatschap duurt overigens slechts kort, want in de loop van 1949 krijgt hij een aanbod terug te keren in militaire dienst. Nederland krijgt te maken met het Indonesische onafhankelijkheidsstreven en nu moeten de op de rondetafel-conferentie van najaar 1949 te Den Haag gemaakte afspraken ten uitvoer gebracht worden. Daarvoor zijn toezichthouders nodig. Jan krijgt Soerabaya als standplaats en wordt benoemd tot hoofd van een grote opslagplaats voor militaire goederen, afkomstig uit de

Nederlandse en Nederlands-Indische legers. Dit materiaal moet hij overdragen aan het nieuw opgerichte Indonesische leger TNI. Dit baantje bevalt hem uitstekend en, minstens even belangrijk, hij kan in Soerabaya zijn schaakliefde botvieren. Hij wordt lid van een Chinese schaakclub en geeft, hoe kan het ook anders, schaaklessen en simultaanseances op scholen. Tevens wordt hij adviseur van de schaakbond van Soerabaya. Helaas duurt dit prettige leven niet eindeloos, want na de soevereiniteitsoverdracht van december 1949 zal zijn dienstverband in Indonesië binnen een jaar aflopen. Eind 1950 keert hij terug naar ons land en al spoedig weet hij zijn Leeuwarder schaakvrienden als vanouds te boeien met zijn verhalen over zijn wederwaardigheden in de tropen.

Voor een functie in de normale samenleving voelt hij nog steeds niets en al spoedig doet zich een nieuwe gelegenheid voor het avontuur te zoeken. In 1950 is de Koreaanse oorlog uitgebroken en als in de erop volgende jaren ook in Nederland vrijwilligers worden opgeroepen voor de strijd tegen het communisme is dat voor hem een gouden gelegenheid zich aan te melden. Al spoedig bevindt hij zich aan het front, waar hij zelfs nog bevorderd wordt tot grootmajoor. Ook in dit verre land en temidden van hevige gevechten met duizenden doden aan weerszijden voelt hij zich toch op zijn gemak. Wederom komt hij ongedeerd uit de strijd te voorschijn en opnieuw duikt hij na afloop van de oorlogshandelingen in Leeuwarden op.

Korte tijd later overkomt hem, die zoveel levensgevaarlijke situaties ongeschonden is doorgelopen, bij een bezoek aan Rotterdam een ernstig ongeval, waarbij hij door een langrijdende trein geraakt wordt. De omstandigheden waaronder dit ongeluk gebeurt zijn nooit geheel opgehelderd, maar Jan loopt er een onherstelbare hersenbeschadiging bij op.

Terugkeer naar Leeuwarden is onmogelijk; hij moet opgenomen worden in een inrichting in Santpoort. Daar overlijdt hij in december 1971 op 58-jarige leeftijd. Op zijn begrafenis is ook Waling Dijkstra aanwezig.

Met zijn overlijden ontviel ons een groot organisator, een vrolijk mens, een zeer goed vaderlander, een sterke schaker en een onvergetelijk Philidorlid.

Albert van der Wal

Ter illustratie van zijn schaakcapaciteiten een partij van Jan van Vliet.

Jan C. van Vliet - Dr. H.C. Donker

Gespeeld 14 oktober 1951 te Bussum in de tientallenwedstrijd BSG - Philidor.

Konings-Indische opening

1. Pf3 Pf6 2. g3 g6 3. Lg2 Lg7 4. O-O O-O 5. c4 d6 6. d4 Pbd7 7. Pc3 e5 8. d5
(Meestal speelt men hier 8. e4, maar de witspeler houdt niet van de variant 8. .. exd4 9.
Pxd4 Te8 enz.) 8. .. a5 9. e4 Pc5 10. Ph4 (De theorie geeft 10. Pe1 aan, omdat zwart

nu met 10. .. Ph5, dreigt 11. .. Pf4 voort kan zetten.) **10. .. Pe8 11. Le3** (11. f4 gaat niet wegens 11. .. exf4 12. Lxf4 g5.) **11. .. f5 12. exf5 gxf5 13. f4** (Met kennis van zaken gespeeld! Weliswaar krijgt zwart een gedekte vrijpion, maar daartegenover staat dat zwart weinig kan ondernemen en het belangrijke veld d4 in wits handen komt.) **13. .. e4 14. Lh3** (Er dreigde onaangenaam 14. .. Lf6.) **14. .. Lf6?** (Zwart offert een pion in de hoop een stuk te winnen. Het faalt echter op een meesterlijke matcombinatie! Beter was daarom 14. .. Kh8.) **15. Lxf5!** (Na 15. Pxf5? Lxf5 16. Lxf5 Lxc3 was wit in de val gelopen) **15. .. Lxf5** (Op 15. .. Lxh4 volgt eenvoudig 16. Lxc8 en wit trekt aan het langste eind.) **16. Pxf5 Lxc3 17. Ph6+ Kg7 18. Dg4+!** (De pointe; op 18. .. Kxh6 volgt 19. f5+ en mat op de volgende zet.) **18. .. Kh8 19. bxc3 Pd7 20. Ld4+ Pdf6 21. De6! Pg7 22. Pf7+ Kg8** (Na 22. .. Txf7 blijft zwart een volle toren achter, b.v. 23. Dxf7 Pgh5 of Pfh5 24. Dxh5 of 23. .. Pe8? 24. Df8 mat.) **23. Pxd8+ Pxe6 24. Pxe6** en wit won. (Aantekeningen van Theun van den Tol in Ons Maandblad van november 1951)

In 1981 verscheen een speciaal nummer van het Philidorforum

Herinneringen aan Waling Dijkstra

Ter nagedachtenis aan Waling Dijkstra

Op 't zwijgend bord staan de grote en de kleine
stukken, de Dame draagt vandaag geen kroon
en de pion, vermand van 't rouwbetoon,
voelt Philidors ziel als adem verdwijnen.

Er viel een vlag, een klok stond stil, de zijne.
Caïssa, diepbedroefd, treurt om haar zoon,
liefste, die 't leven veil had voor haar troon,
zoon, die tot het laatst haar licht liet schijnen.

Stom staan de stukken op het zwijgend bord.
Vandaag is immers de koning gevallen
in het toernooi dat nooit gewonnen wordt.

Stom staan wij ook, ook ons de ziel ontvallen.
In Waling stierf een deel van onze sport.
"Maar de klok tikt door", horen wij hem schallen.

PHILIDOR

Het bovenstaand gedicht van een zich achter het pseudoniem PHILIDOR verschuilende onbekende dichter werd geschreven na de dood van Waling Dijkstra op 19 februari 1981, vlak voor het begin van het toernooi om het Nederlands kampioenschap schaken dat in 1981 dankzij de inzet en financiële steun van Waling wederom in Leeuwarden zou worden verspeeld. Het brengt voortreffelijk de gevoelens onder woorden van alle schakers die Waling van nabij kenden. Het toernooi ging, geheel in de geest van de overledene, door, doch hij, de koning van het Friese schaakleven, was er niet meer bij. Het toernooi werd nu in aanwezigheid van mevr. Dijkstra geopend door zijn naar hem vernoemde kleinzoon. Het gedicht werd gepubliceerd in het boekje 'Herinneringen aan Waling Dijkstra', dat door leden van Philidor eind 1981 aan mevrouw Dijkstra werd aangeboden.

Waling Dijkstra werd op 16 juli 1907 in Holwerd geboren als zoon van Theunis Dijkstra en als kleinzoon van Waling Dijkstra, de bekende Friese volksdichter. Zijn vader was verhandelaar en Waling volgde hem daar zeer succesvol in na.

Pas in 1935, toen Nederland door de door Euwe gewonnen eerste match Euwe-Aljechin in een schaakroes kwam te verkeren, kwam hij in aanraking met het schaakspel en al spoedig raakte hij geheel in de ban ervan. Dat leidde niet alleen tot een snel toenemende speelsterkte; alras stelde Waling zijn niet geringe organisatorische talenten in dienst van het Friese schaakleven in het algemeen en van Philidor, de schaakclub waaraan hij voor de rest van zijn leven zijn hart zou verpanden, in het bijzonder. Samen met Simon S. Rienks en Jan C. van Vliet vormde hij in 1939 het Kramer-comité dat ervoor zorgde dat het grote Friese en Philidortalent Haije Kramer zijn krachten kon meten met vooraanstaande Nederlandse en buitenlandse schakers. Als lid van het Kramer-comité was hij nauw betrokken bij de aansluiting van de FSB bij de KNSB in 1939, waardoor het Friese schaakleven zich uit zijn geïsoleerde positie kon bevrijden.

In de moeilijke oorlogsjaren was hij eerst secretaris en later voorzitter van Philidor. Na de bevrijding leidde hij de club naar de viering van het 100-jarig bestaan in 1947 en bij praktisch alle schaakevenementen die tussen 1939 en 1981 in Friesland hebben plaatsgevonden - en dat zijn er nogal wat - was hij of als initiatiefnemer of als organisator of als sponsor of vaak in een combinatie van deze hoedanigheden betrokken. Zijn gezag binnen het Friese schaakleven, o.a. vormgegeven in het erevoorzitterschap van zowel FSB als Philidor, was dan ook vrijwel onbeperkt.

Hoogtepunt vormde voor hem ongetwijfeld het in 1967 door Philidor behalen van de Nederlandse clubtitel. In 1979 eerde de Provincie Friesland hem door de toekenning van de jaarlijks uit te reiken Provinciale Sportprijs.

In het bovengenoemde boekje 'Herinneringen aan Waling Dijkstra' komt de volgende bijdrage van Arjen Tilstra voor:

In het begin van de jaren vijftig kwam ik voor het eerst in aanraking met Waling. Hij riep nogal wat tegenstrijdige gevoelens bij mij op. Ik was toen 17, 18 jaar en werd beschouwd als 'veelbelovend' - althans in Friese schaakkringen. Dat betekende aandacht krijgen van Waling: ik mocht invallen in het eerste tental van Philidor, ging mee naar Dortmund en Keulen, waar een Philidorteam tegen de clubs aldaar speelde. Ik zat veel bij hem in de (dure) auto en luisterde naar zijn verhalen over zijn bedrijf, over de mensen waarmee hij in aanraking kwam, de reizen die hij maakte en ontelbare moppen.

Vooraf omdat hij niets van een snoever had, zichzelf was, vrijuit over mensen praatte - maar ze daarbij in hun waarde liet, hoe slecht hij ook te spreken was over bepaalde daden van hen - imponeerde hij mij zeer. Als onevenwichtige, naïeve, gauw met absolute oordelen klaarstaande puber kreeg ik een les in volwassen gedrag in een grotemensenwereld die vele malen ingewikkelder en doortrapter bleek dan ik mij had

voorgesteld. Hoe je je in zo'n wereld kon handhaven, dat je vuile handen moest maken - en kon maken zonder je zelfrespect te verliezen, mits je de grenzen die je voor jezelf had gesteld niet overschreed - dat waren oogopenende ervaringen voor mij: lessen van Waling in strategie en tactiek, psychologie en ethiek.

Toen was ik niet in staat zijn levensfilosofie te doorgronden, maar ook nu kan ik die slecht onder woorden brengen. Hij had iets van een existentialist, hij streefde naar onafhankelijkheid in denken, maar wist dat die niet bestond. Hij was geen opportunist, maar het scheen mij toe dat zijn manier van doen en van omgaan met mensen zijn normen en waarden bepaalden, in plaats van andersom. Amoreel in zekere zin, tolerant, liberaal in de oude betekenis van het woord, bereid zijn eigen opvattingen over goed en kwaad te relativiseren. Toch gaf hij mij, en vele anderen, een gevoel van veiligheid, betrouwbaarheid; hij zou me niet laten vallen, al verloor ik de ene partij na de andere.

Dat wil niet zeggen dat hij de roede spaarde, hoewel hij het moment waarop hij zijn oordeel gaf over je spel of je gedrag zorgvuldig koos. Nooit lik op stuk als je je goede stelling in tijdnood verknoeid had, maar òf op de weg terug van een uitwedstrijd nadat je zelf over je partij was begonnen, òf op weg naar de volgende wedstrijd. De prik of de preek eindigde overigens altijd met het uitspreken van zijn vertrouwen in je en het in je herinnering brengen van een vorige goede prestatie. Een agoog van nature.

Hoe indrukwekkend ook als mens en als teamleider - omdat hij je serieus nam -, sommige kanten van Waling riepen verzet bij mij op of brachten me in verwarring. Tijdens ledenvergaderingen van Philidor placht hij achterin de zaal te zitten en scheen zich nauwelijks te bemoeien met wat er allemaal gebeurde. Iedereen kon zijn felle en domme en ongenueanceerde uitspraken doen. Maar als het besluit over een zaak, die hem van belang leek, bijna was genomen in een richting die hem niet zinde, dan kwam van achter uit de zaal op berustende, maar enigszins terechtwijzende toon een betoog dat onveranderlijk leidde tot het besluit dat hij - zo scheen het mij toe - al lang van tevoren had beschouwd als het juiste. Achteraf verantwoordde hij zich grijnzend: "Ach, je moet die jongens (de verzamelnaam voor alle andere clubleden) eerst even laten uitpraten."

Toen voelde ik dat als machtsmisbruik, manipulatie van Waling, als het niet serieus nemen van mensen, en dat kon ik niet rijmen. Nu denk ik dat zijn wijze van handelen te maken kan hebben met een gevoel bij hem dat besluitvormingsprocessen in een vergadering altijd met wantrouwen bekeken moeten worden; dat mensen daarin rookgordijnen leggen, dat prestigekwesties een rol spelen e.d. Dingen die ik toen nog niet doorzag of aanvoelde.

Ook zijn slimmigheidjes brachten mij in verwarring: verrekte handig vond ik, maar kon het wel door de beugel?

Philidor speelt ergens in Twente. Ploegh, de veteraan van het eerste tental, speelt zoals gewoonlijk met uitgeschakeld gehoorapparaat en het onverstoorbare gezicht dat daarbij hoorde. Waling staat achter Ploegh te kijken hoe diens tegenstander het eraf zal brengen in een gladgewonnen stelling, maar met nog een halve minuut voor enkele

zetten. Ploegh doet na enig nadenken een afgrijselijke zet: Ta8-a1 schaak. Waling ziet onmiddellijk dat De5xa1 de toren kost en fluistert achter zijn hand tegen zijn buurman-kibitzer - maar zo dat Ploegh's tegenstander het kan horen - "Geraffineerd!". Tegenstander in paniek, denkt "Ojee, wat doet hij na Dxa1?" en kan het niet vinden. Op de volgende zet valt zijn vlag. Waling klopt Ploegh goedkeurend op de schouder.

Walings gemanipuleer met briefjes waarop de opstelling van het tiental vermeld stond, met haaltjes die wel of niet iets konden betekenen, afhankelijk van de opstelling van het andere team, leverden bijna altijd de favoriete tegenstander op voor een van de onzen. Als hij de kans kreeg, direct na de hartelijke begroeting van zijn collega-teamleider, om de kleur te laten loten door de eerste bordspelers, dan bleken bij het naast elkaar leggen van de opstellingen die haakjes een zodanige betekenis te hebben dat toevallig diegene wit had die hem daar vooraf om had gevraagd.

Waling genoot van dergelijke successen; het was voor hem een spel dat hij serieus speelde, maar als 'die rotjongen' (de andere teamleider) hem doorzag en preventieve maatregelen nam - het spel dus meespeelde -, dan had Waling daar geweldig veel plezier in. Hij hield van rotjongens.

Dat plezier in het spel was ook de reden van zijn vrijgevigheid. Als zakenman was het voor hem weliswaar heel logisch om iets terug te verwachten, maar met je persoonlijke inzet voor het team en het geregeld goede resultaten laten zien, of die nu via mooi offeren of taai verdedigen of beschwindelen tot stand kwamen was hem om het even, voelde hij zich ongetwijfeld goed beloond. Niet alleen geld, in de vijftiger jaren uitsluitend in de vorm van etentjes, cadeautjes, e.d., ook zijn eigen schaakplezier offerde hij op om zijn tiental goed te laten meedraaien. Als er in de interne competitie van Philidor een jong talent opkwam dat een kans moest hebben in het eerste, dan kon het gebeuren dat hij Ploegh apart nam en hem ervan overtuigde dat de jongeren de toekomst hadden en dat Ploegh en hijzelf dus het veld moesten ruimen. Ploegh scoorde slecht, hijzelf heel redelijk, maar als deze psychologische zet hem het beste leek voor het collectief, dan deed hij die.

Achter zijn sponsoring zat geen streven naar macht of persoonlijke eer, misschien wel enige Friesland-promotion. Hij was zeker geen Friese fanaat - hij had een hekel aan elke vorm van fanatisme -, maar was trots op zijn afkomst. Dat het Friese team, waarvan tot ver in de jaren 60 geen afgestudeerde academicus deel uitmaakte, gevreesd werd door westelijke clubs en bij voorbeeld Eindhoven met zijn ingenieurstantial, deed hem genoeg, ook vanwege dat sociale aspect.

Als practicus had Waling vooral respect voor mensen die met minimale mogelijkheden goede dingen deden. Met zichtbaar genoeg vertelde hij over de volgende waarneming bij de Hoogovens, waarmee hij zakelijke relaties onderhield: "Vroeger spuugde de voorman op het verhitte staal om vast te stellen of het rijp was voor de volgende bewerking; hij kon dat dan aan de sis horen en het ging altijd goed. Tegenwoordig heb je daar ingewikkelde meetapparatuur en h.t.s.-ers of ingenieurs voor en nu gaat het wel eens mis." Verspild talent, daar had Waling een hekel aan. Als je schaakte moest je daar veel voor doen. Verjaardagen, ziekte van (vrouwen van) spelers waren geen reden om

een wedstrijd te verzuimen. Toen mijn vrouw hem op een zaterdag belde dat ik plotseling griep had gekregen, met koorts in bed lag en de volgende dag niet mee kon met het eerste, accepteerde hij dat aanvankelijk, maar de volgende morgen, vlak voor het vertrek naar Amsterdam, belde hij terug dat Haije (Kramer) plotseling verhinderd was en dat hij mij van huis kwam halen. Protesten van mijn vrouw werden weggewuifd: hij zou goed op mij passen, ik zou echt niet meer koorts krijgen dan ik al had. Waling drukte door, met een onverklaarbaar resultaat: ik won, boven mijn stand spelend en reisde koortsvrij terug. Commentaar van Waling: zie je wel, je moet niet zo gauw denken dat je iets niet kunt.

Het landskampioenschap van Philidor in 1967 was voor Waling de kroon op zijn werk, niet alleen om die overwinning, maar vooral ook om de stimulans die het betekende voor het Friese schaakleven. De (elders in dit boek beschreven) slotzitting werd bijgewoond door meer dan 100 belangstellenden en toen de remise een feit was, was er in de Klanderij geen gelukkiger mens dan Waling: de boeren hadden gewonnen, maar nog meer genoot hij van de schaakeuforie in die tijd; jaren nadien begon hij weer te stralen als hij daaraan terugdacht.

Waling geloofde in het schaken, als een manier van denken en doen. Leren verliezen, leren winnen, jezelf leren taxeren en relativeren; het spel had levenslessen in petto voor degene die wilde leren.

Een schaakbord heeft meer dan 64 velden, en je daarvan bewust maken, daarin was hij een groot leermeester.

Siep Postma leverde een zeer karakteristieke bijdrage:

Denkend aan Waling schieten mij eigenlijk alleen maar prettige dingen te binnen. Ik heb hem voor het eerst ontmoet in 1946, op zijn kantoor aan de Zuiderstraat. Mijn vriend en ik hadden inlichtingen nodig over het Burmania toernooi en werden door E. Ploegh naar dat adres verwezen, waar ene boekhouder H. Kramer werkte. We vonden daar Haije, kregen de gewenste informatie en maakten tevens kennis met nog een heel aardige man. Dat was dus Waling. Later zag ik hem terug bij Kersttoernooi van de Friese Schaakbond - wat een prachtige traditie was dat - en bij schoolwedstrijden, want de jeugd lag hem na aan het hart. Nog in mijn Amsterdamse tijd kwam ik door Fedde van Wijngaarden en Wim Ooiman bij Philidor terecht. Voorzitter Sietze de Bruin haalde mij er toe over in Leeuwarden te gaan solliciteren. Zo kwam de emigrant terug in het Heitelân. Waling had toen allang in de gaten dat hij meer aan mij kon hebben als bestuurslid dan als schaker. Hij strikte me als secretaris voor de Friese Schaakbond. Vijf jaar heb ik die functie bekleed. Met Waling als voorzitter. Geweldige jaren zijn dat geweest. Van voorzitter Waling viel veel te leren. Een enkele anekdote. Het gebeurde in die goeie ouwe Klanderij. Eregast was de KNSB-voorzitter Frank Goudsmit. Friese schakers zijn de braafste en beste kerels die er zijn, maar ze hebben één manie: alles zal en moet in de reglementen. Waling voelde als geboren improvisator niets voor allerlei

regels en voorschriften, omdat daar in de praktijk - en dat wist hij met zijn enorme ervaring als geen ander - toch nooit iets van terecht komt. Maar de voorstellen en amendementen stapelden zich op. Goudsmit kreeg het er benauwd van. Waling bleef de rust en de vriendelijkheid zelve. Hij was een rots in de Babylonische branding, als u begrijpt wat ik bedoel. Toen kwam de goede dominee Vermeer met een voorstel dat, als het in behandeling was genomen, ongetwijfeld de chaos compleet zou hebben gemaakt. Frank Goudsmit hield het niet meer uit, mompelde iets van "trein halen", greep jas en hoed en vertrok, richting station. Wat je noemt spoorlags. 's Avonds laat belde hij mij op en bleek zeer verrast dat de vergadering al was afgelopen. "Is het nog laat geworden?" vroeg hij belangstellend. "Een half uurtje na uw vertrek waren we klaar", deelde ik mede. "Maar, eh, dat voorstel van de dominee..., wat is daarmee gebeurd?" "Niets." "Niets? Hoe heeft Dijkstra dat opgelost?" "Die heeft heel vriendelijk gezegd: "Dat is een prachtig voorstel, dominee." En verder is daar niet meer over gesproken." Waling kon vol geduld allerlei langdradige sprekers aanhoren. Instemmend knikkend luisterde hij naar de soms meest verwarde betogen. Tot het hem verveelde. Dan veerde hij overeind en sprak de geveugelde woorden: "Mijne heren, zo komen we er niet uit." Waarna hij of een pasklare oplossing serveerde, of blanco-mandaat voor het bestuur verkreeg. Met zijn onblusbare en aanstekelijke optimisme heeft hij heel wat problemen opgelost.

Waling was als veelvuldig deelnemer aan de rally van Monte Carlo een voortreffelijke coureur. Ik heb hem - Henk van Dam is mijn getuige - aan het stuur een slalom zien uitvoeren om een op onverantwoorde wijze overstekend middelbaar bromfietspaar te ontwijken. Ik heb meegemaakt dat hij een spookrijder ontweek, tot stilstand en - letterlijk en figuurlijk - op het rechte pad bracht. Als hem iets in het verkeer overkwam was dat domme pech. Zoals indertijd bij Zurich in 1965, toen hij op de terugweg van het Hoogoventoernooi in een slip geraakte en in een aardappelveld tot stilstand kwam. Een ziekenhuisopname van bijna een jaar en blijvend beenletsel waren het trieste gevolg. Hij droeg deze last echter met humor en gelatenheid en erover klagen deed hij zelden.

Waling was uiterst veelzijdig: zo kon hij leuk schrijven. Oudere Philidorleden zullen zich zijn onder de naam 'Honni' geschreven bijdragen aan het clubblad nog wel herinneren. En hij was zeer muzikaal. In zijn jonge jaren speelde hij, onder anderen in Amsterdam, saxofoon en piano in een jazz-band. Er zijn tijden geweest dat hij met zijn verloofde en latere echtgenote danswedstrijden won. Dan was er nog voetballen - Frisia 2 - en de Elfstedentocht op de schaats.

Maar bovenal was er het schaken.

We zullen met elkaar moeten trachten Walings vele activiteiten voort te zetten. Zo meeslepend briljant als hij zullen we het nooit kunnen doen. Want Waling was uniek. Maar we moeten het toch proberen. We zijn het aan de nagedachtenis van onze onvergetelijke vriend verplicht.

En Eddie Scholl herdacht de overledene als volgt:

Het is schier onvermijdelijk dat de hobby's van ouders een stempel drukken op de vroege belangstellings sfeer van een kind en zo kon het gebeuren dat mijn vader - destijds (en nog) behept met een warme belangstelling voor het schaakspel - mij als ongeveer zevenjarige jongen regelmatig meenam naar de voorzaal van hotel De Klanderij, de toenmalige exercitieplaats van het eerste tental van Philidor. Van het schaakspel zelf begreep ik nog niet veel meer dan de loop van de stukken alsmede het herdersmat, en dus bleef er des te meer tijd over om te letten op de spelers en hun eigenaardigheden of geboeid te luisteren naar de wederzijdse commentaren der combattanten na afloop van de partij. Uiteraard koos ik voor mij zelf al snel mijn favorieten uit, te weten Kramer en Van den Tol, omdat ze in die tijd vrijwel onverslaanbaar waren en in Friesland op eenzame hoogte stonden. De vriendelijkste van allemaal was Waling Dijkstra. Eigenlijk te vriendelijk om een echt goede schaker te kunnen zijn, dacht ik. Probeerde bijna ieder na afloop van een verloren partij in het schemerduister achterin de zaal zijn tegenstander te overtuigen van de juistheid van zijn eigen spelvoering - één moment van onoplettendheid was weer eens fataal geweest - Waling bleef, verlies of winst, even gelijkmoedig vriendelijk. Meestal speelde hij, tenminste zo staat het mij bij, een snelle remise en ik verdacht hem er heimelijk van dat hij zich met opzet van de partij had afgemaakt om daarna gezellig met zijn opponent na te kunnen praten over deze en eerdere partijen, waarin ze de degens hadden gekruist.

Ik geloof achteraf te mogen zeggen dat mijn verdenking een kern van waarheid bevatte: voor Waling was het schaakspel niet primair een middel om het eigen ego te strelen, al kon hij, in het bijzonder als hij in de verdediging gedrongen werd, fel van zich afbijten en gaf een op een dergelijke manier behaalde overwinning hem veel voldoening; hij beleefde het schaakspel naar mijn gevoel steeds meer als een spel, dat hem in staat stelde te verkeren tussen de mensensoort waarmee hij zich dolgraag omringde, namelijk het schakersvolk. En of dat nu hele sterke of heel gewone schakers waren, dat maakte Waling niet zoveel uit: hij voelde zich op een streektoernooitje ergens in de provincie net zo gelukkig als temidden van een groep grootmeesters; met evenveel geduld luisterde hij naar een onbegrijpelijk verhaal van een oud baasje, dat zich door wedstrijdleiding of tegenstander tekort gedaan voelde als naar de klaagzangen van een topschaker, die door schaakblindheid getroffen een vette geldprijs aan zijn neus voorbij zag gaan of naar eigen mening door de schaakbond tekort gedaan werd. Zijn grote mensenkennis stelde hem in staat beider teleurstelling te begrijpen en een opbeurend woord te vinden.

Zelden verloor hij zijn gelijkmoedigheid, ook niet bij tegenslagen. Zo herinner ik mij dat Philidor ergens aan het eind van de jaren zestig op de nominatie stond om voor de tweede keer kampioen van Nederland te worden: een overwinning op Moerwijk in de laatste ronde was voldoende. De buit leek binnengehaald te zullen worden totdat in de tijdnoodfase Mr. Franx, die zijn tegenstander geheel in de tang had, meende een torenoffer te moeten plegen. Einduitslag 5-5 en weg kampioenschap. In zo'n geval

verbeet Waling zijn teleurstelling; wetende dat winst en verlies dikwijls niet meer dan één zet van elkaar af liggen en dat er slechts winnaars kunnen zijn bij de gratie van de aanwezigheid van verliezers, slikte hij zijn eventuele verwijten reeds bij voorbaat in, al heb ik hem later nog wel eens horen verzuchten: "Had die sufferd van Franx die toren maar niet weggegeven, dan"

In 1962 nodigde Waling mij, tot mijn verbazing, uit om in het eerste tiental te komen spelen; ondanks het feit dat ik op dat moment nauwelijks prestaties van enige betekenis had geleverd, meende hij dat ik, tezamen met Jan Meint Greben, een aanwinst voor Philidor I zou kunnen zijn. Zelf stond hij zijn plaats af, terwijl hij ook Ploegh, zij het met moeite, ervan wist te overtuigen dat de tijd voor verjonging gekomen was. Sindsdien beperkte Waling zich tot de begeleiding van het eerste tiental, waarin hij het bindende element vormde. Uit alle hoeken van Nederland kwamen ze aangereisd voor een tientallenwedstrijd; allen ex-Friezen en op aandringen van Waling de band met Philidor niet verbrekend: Fedde van Wijngaarden en Wim Ooiman uit Amsterdam, Jan Meint Greben, Paul Boersma en ikzelf uit Groningen, Auke van der Bijl uit Hilversum en de helaas veel te vroeg overleden Sjoerd Zondervan zelfs uit Tegelen. Met zoveel studenten in de ploeg gebeurde het nog wel eens dat iemand zich versliep of gewoon niet opkwam. Dan nam Waling zelf breeduit plaats achter het bord en toonde zich een nog steeds moeilijk te nemen obstakel, zoals voor het laatst - in 1979 - de bekende theoreticus A.C. van der Tak ondervond.

Omstreeks 1970, toen het professionalisme ook in de schaaksport opdrong, zag Waling zich genoodzaakt krachten van elders aan te trekken; het peil in de hoofdklasse was dusdanig gestegen dat met louter Friese amateurs het behouden van de traditionele plaats in die klasse niet haalbaar was. Een gouden greep was het aantrekken van Genna Sosonko, destijds nog een tamelijk onbekende uitgeweken Rus, die in de vijf seizoenen dat hij voor Philidor uitkwam, slechts één partij verloor. Daarnaast kwamen en gingen Wim Andriessen, Arend van Dop, Jaap Vogel en Flip du Chattel, allen door de wol geleverde hoofdklassers, die er met hun inbreng mede voor zorgden dat Philidor toch elk seizoen weer goed was voor een derde of vierde plaats, bijna altijd achter de volledige 'profteams' van Volmac en Watergraafsmeer. De laatste seizoenen bestond de 'buitenlandse' inbreng uit Han Janssen, Theo van Scheltinga, Gert Ligterink, Chris Baljon en Dirk Knol.

Waling betaalde de aangetrokken spelers geheel uit eigen zak, daarnaast nam hij de extra reiskosten en de kosten van een fatsoenlijke maaltijd voor zijn rekening, en echt niet alleen bij een overwinning.

Wat bewoog Waling om elk jaar opnieuw, zonder zichtbare tegenprestatie, ettelijke duizenden gulden in het tiental te pompen?

Ik denk dat hij gedeeltelijk handelde uit plichtsbesef, het idee dat hij Philidor niet in de steek mocht laten, maar dat een minstens zo belangrijke factor daarin gelegen is dat hij het schaken, zijn verslaving, niet los kon laten. Tot op het laatst was een tientallenwedstrijd voor hem een evenement, waarnaar hij reikhalzend uitzag; hij genoot van de aanwezigheid temidden van 'zijn' jongens, voor het merendeel jongens wier

grootvader hij had kunnen zijn, doch die hem behandelden als een lievelingssoom met wie je een dag op stap mag.

Diezelfde drang om zich met schakers te omgeven was er de oorzaak van dat hij, ondertussen reeds op pensioengerechtigde leeftijd gekomen, zich in het KNSB-bestuur liet kiezen om vanuit die positie het Nederlandse topschaak onder zijn hoede te kunnen nemen. Een moeilijker taak is nauwelijks denkbaar; in het enge wereldje der topschakers liggen de gevoeligheden en wrijfpunten zodanig voor het oprapen, dat het zelfs voor Waling een onmogelijke taak was conflicten te vermijden. Maar altijd slaagde hij er weer in een verzoening met de betrokken spelers tot stand te brengen, hoe onredelijk hun opstelling dan ook was; beslissend hierbij was het feit dat de betrokkenen wisten dat Waling echt geïnteresseerd was in hun problemen, altijd bereid was om hen te helpen, al liet hij zich privé wel eens minder lovend uit over de leefwijze en/of schaakkwaliteiten van deze of gene. Waling genoot van de manier waarop de heren meesters en grootmeesters met elkaar omgaan, van hun geklaag over misfortuin en gebrek aan uitnodigingen, van hun scherpzinnige plaagstoten en twistgesprekken, van hun snoeverijen en polemieken. Schitterend vond hij de niets en niemand ontziende schimpschriften van Jan Hein Donner in Schaakbulletin, ook al werd hij zelf wel eens onder schot genomen of sloeg de schrijver de plank ver mis, de van grote eruditie getuigende artikelen van Hans Ree in de Haagse Post en de vanuit een gevoel van miskenning geschreven verhalen van Hans Bouwmeester. Hij kende de allemaal zo goed, had hen nog als jong opkomend talent meegemaakt, kende ook hun motieven. "Die rotjongen", was steevast zijn commentaar, terwijl van achter zijn brilleglazen een glimlach te voorschijn kwam, "wat maakt hij het weer mooi."

Natuurlijk had ook Waling zijn favorieten: Kramer, mijzelf gedurende enige tijd, Donner, niet zozeer als schaker maar meer als fascinerende persoonlijkheid en natuurlijk Jan Timman, die hij met raad en daad terzijde stond op zijn weg naar de wereldtop.

Wat mezelf betreft, toen ik in 1970 na een zenuwslopende tweekamp met Coen Zuidema kampioen van Nederland werd, hoopte Waling, ook toen misschien al tegen beter weten in, dat ik ook internationaal zou doorbreken en in elk geval de meestertitel zou binnenhalen. Allengs legde hij er zich echter bij neer dat een echte schaakcarrière voor mij niet was weggelegd; hij begreep dat een vaste werkkring eigenlijk niet te combineren valt met een succesvol optreden als schaker, en bovendien zag hij scherp dat het schaken mij te weinig in het bloed zit om in een leven van reizen en trekken langs de verschillende toernooiarena's blijvend bevrediging te vinden. Desondanks bracht hij mijn vrouw nog wel eens in verlegenheid met de plagerige opmerking: "Wat is het toch jammer dat je Eddie van het schaken hebt afgehouden", maar ik geloof dat de opmerking steeds minder uit zijn werkelijke gevoelens voortspoot.

Onvermoeibaar was Waling als het erom ging toernooien en andere schaakevenementen in Leeuwarden te organiseren. De lijst zal ongetwijfeld onvolledig zijn, maar mij schieten te binnen: enkele ronden van het Kandidatentoernooi 1956, de dertien achtereenvolgende toernooien om het Nederlands kampioenschap, de match

Timman-Kortsnoi en het Burmania-toernooi. Daarnaast hebben we met Waling uitstapjes gemaakt naar een groot snelschaaktoernooi in Bremen en naar Kopenhagen, reizen waaraan ik met plezier terugdenk, al was het alleen maar aan de manier waarop Waling zich van zijn taak als feestredenaar kweet. Op zulke momenten was hij op zijn best: geestig, charmant en zo zichtbaar op zijn gemak, dat de strekking van zijn woorden, op zichzelf voor het merendeel van de toehoorders onverstaaanbaar, aan niemand voorbij ging.

Een sportman in hart en nieren was Waling, zeker wel eens een overtreding makend, nooit namokkend als de scheidsrechter hem affloot, wel trachtend dan op een andere manier zijn doel te bereiken, een geboren aanvoerder, een overheersende persoonlijkheid met een groot gevoel voor humor, waarbij hij zich bepaald niet onkwetsbaar opstelde, iemand die met glans en waardigheid kon verliezen, toch liever won, zij het niet ten koste van alles, een Fries die hard kon zijn voor zichzelf, mild was in zijn oordeel over anderen, een maecenas in de klassieke zin van het woord, een schaker met een groot hart.

De volgende partij heeft een hoog curiositeitsgehalte. Net als Waling was Godfried Bomans in de jaren vijftig en zestig een vaste gast op het Hoogovenschaaktoernooi, waar hij steevast de organisatoren mocht toespreken (tot een directeur van de Hoogovens: "Jullie hebben het geld, wij hebben de hersens"). Bomans was zeker geen slecht schaker, zoals ook wel blijkt uit de onderstaande partij waarin hij Waling aan de rand van de nederlaag brengt alvorens de draad geheel kwijt te raken. Waling liet zijn schaakvrienden deze partij altijd met veel plezier zien.

Waling Dijkstra - Godfried Bomans

Hoogovenstoernooi Beverwijk 1960

Engelse opening

**1. c4 e5 2. Pc3 f5 3. e3 Pf6 4. g3 c6 5. Lg2 d5 6. cxd5 cxd5 7. d4 e4 8. Pge2 Pa6
9. Db3 Pc7 10. 0-0 b6 11. Ld2 Lb7** (Zwart heeft zich degelijk, maar passief opgesteld.) **12. a4 Dd7 13. a5 b5 14. Tfc1 Tb8 15. Tc2 Le7 16. Tac1 Ld8 17. Pa2
0-0 18. Lb4 Tf7 19. Da3 Pfe8 20. Lc5 Le7 21. Pb4 Pa6 22. Pc6?** (Dit berust op een misrekening. Wit had eenvoudig 22. Pxa6 Lxa6 23. Lxe7 moeten spelen met een beter eindspel.) **22 .. Lxc6 23. Lxe7 b4! 24. Da1 Lb5?** (24. .. La4! had materiaal gewonnen. Zwart blijft overigens ook nu in het voordeel.) **25. Lc5 b3 26. Td2 Lc4
27. Da3 Pec7 28. Pc3 Pb5 29. Pxb5 Txb5 30. Lf1 Lxf1 31. Kxf1 Dd8 32. Tc3
Tfb7 33. Da4 Txa5?** (Zwart had met de dame op a5 moeten slaan.) **34. Dc6 Pxc5?** (De grote schrijver raakt in paniek en geeft de partij met deze zet geheel uit handen. Na 34. .. Dd7! had hij nog steeds winstkansen gehad.) **35. dxc5 Tc7 36. De6+ Kh8 37.
Txd5 Da8 38. Txf5 h6 39. Dd6 Tc8 40. Txb3 Td8 41. Dc7 Ta1+ 42. Kg2 a5
43. Tb7 Tg8 44. Tf7** (44. Tf6! had direct gewonnen. Nu moet wit nog even uitkijken.) **44. .. Da6 45. g4 Df1+ 46. Kg3 Dg1+ 47. Kh4 Dg2 48. Txf7 Dxf2+ 49. Kh5** en zwart gaf op.

De Grote Drie

In de loop van de 150 jaar van haar bestaan heeft Philidor uiteraard heel wat sterke schakers voortgebracht. Niet in de vorige eeuw, maar toen stond het prestatieve element ook niet direct op de voorgrond. Trouwens, ook in het eerste kwart van deze eeuw kent Philidor nauwelijks spelers van wie de prestaties echt tot de verbeelding spreken. Tekenend is dat in deze jaren in de wedstrijden om het Fries kampioenschap de Philidorleden het steeds moeten afleggen tegen schakers van het platteland. De eerste ook landelijk bekende schaker bij Philidor is J.F. Heemskerk, die in 1923 in Leeuwarden neerstrijkt.

Hij is dan al 56 en zijn schaakkracht is lang niet meer zo groot is als in vroegere jaren, maar hij wordt toch direct kampioen van Friesland.

De volgende Philidorspeler die deze prestatie levert is Eelse Ploegh (1896-1981). Hij verslaat in 1933 de in de voorgaande jaren ongenaakbaar gebleken huisarts Dr. K.M. Bergsma uit Ferwerd. Hoewel hij in 1935 zijn plaats als kampioen van Philidor aan Hajje Kramer moet afstaan, blijft hij nog vele decennien lang een gevreesd speler, vooral befaamd om zijn eindspeltechniek. Tot 1962(!) heeft hij deel uitgemaakt van het eerste tiental.

Zoals Waling Dijkstra vele decennia lang het bestuurlijk gezicht van Philidor bepaald heeft, zo heeft het driemanschap Kramer - Van den Tol - Mulder van Leens Dijkstra zo'n 20 jaar lang het sportieve gezicht van onze vereniging vorm gegeven. In de hierboven genoemde volgorde bezetten ze van 1940 tot aan het einde van de jaren vijftig de eerste drie borden van het eerste tiental.

Hajje Kramer (geb. 1917) is de eerste Philidorspeler die echt tot de landelijke top behoort. Een interview met journalist Chris Krusinga van de Leeuwarder Courant in het kerstnummer van 1966 schetst een beeld van hem.

Haije Kramer, meester-schaker

In oktober 1932 kreeg een veertienjarig jochie in het Leeuwarder Stadsziekenhuis een tijdschrift in handen. Daarin stond iets over de regels van het schaakspel. Het jongetje leerde die moeiteloos van buiten, hoewel hij nog nooit een schaakbord en stukken in handen had gehad. De leidster van een jeugdclubje bezorgde haar vroegere pupil deze attributen voor het eerst. Plus een leermeester. De goede man won de eerste partij van zijn prille tegenstander. Het was tevens de laatste maal.

Haije Kramer

Zo begon de schaakcarrière van Haije Kramer. Een carrière die hem bracht van het Leeuwarder Zuidvliet naar de bepaald niet oncomfortabele hotels waar de Nederlandse

topschakers onderdak plegen te vinden wanneer zij in het buitenland moeten spelen. Naar Tsjecho-Slowakije, de Sovjet-Unie, Tunesië, Skandinavië: het verhaal van de beste schaker die Friesland ooit gekend heeft.

Een fleurige jeugd heeft Haije Kramer niet gehad. Zijn vader, een koetsier, stierf toen hij zes jaar was. Dat was in 1923. Haijes moeder moest vervolgens als werkster de kost verdienen voor haar drie kinderen. Overdag kon zij niet thuis zijn, reden waarom een oom en tante uit de Menno van Coehoornstraat, niet ver uit de buurt, zich veel bemoeiden met de jeugdige Kramertjes, maar ook daar was het niet vet soppen: zo'n veertig jaar geleden leidden velen in de omgeving van het Vliet een minimaal bestaan.

Haije was twaalf jaar oud toen hij voor een blindedarmoperatie naar het ziekenhuis moest. Allerlei complicaties, die resulteerden in evenwichtsstoornissen, waren er de oorzaak van dat hij daar meer dan twee jaar moest blijven. Wat voor vrijwel iedereen een straf zou zijn geweest, werd door Haije met gelijkmoedigheid opgenomen. "Ik vond dat niet zo erg. Het was een soort geborgen zijn, zo ben ik later gaan beseffen. Ik kreeg in het Stadsziekenhuis de aandacht die ik thuis niet kon krijgen."

"Ik heb daar ontzettend veel gelezen, vooral boeken over geschiedenis. Ook verhalen geschreven. Ik wilde toen schrijver worden. Och, het was natuurlijk allemaal erg kinderlijk, maar ik weet nog best dat het vaak ging over oorlog en vechten. Ja, ik ben altijd nogal vechtlustig geweest, geloof ik. Of liever, eierzuchtig. Ik was als jongen niet zo'n knokker, maar ik wilde wel altijd graag hardlopen. Daarin was ik de beste."

Het schaken, geleerd in de laatste maand van zijn verblijf in het ziekenhuis, bleef op de eerste plaats staan, toen Haije weer thuis was. De evenwichtsstoornissen waren nog lang niet voorbij - het zou nog een jaar of vijf duren, ongeveer tot zijn twintigste, voor hij alleen kon lopen - en van vertier buitenshuis was dus geen sprake. Studeren voor het boekhouddiploma, lezen om meer algemene ontwikkeling te krijgen dan zeven klassen lagere school en avondschool vormden naast het schaken de dagelijkse bezigheden. Maar vooral schaken. Haije Kramer werd lid van een naamloos clubje en, toen hij daar al spoedig veruit de sterkste was gebleken, van de eerbiedwaardige schaakvereniging Philidor. "Ze vonden me eerst te jong. Ik moest eerst maar wat proefpartijtjes spelen. Toen mocht ik wel lid worden, maar eerst nog junior-lid. Dat junior ging eraf toen ik in de eerste competitie om het clubkampioenschap, van 1933 tot 1934, tweede was geworden achter E. Ploegh."

Er moest ook eens wat verdiend worden. Haije Kramer werd enige jaren boekhouder voor halve dagen ("ze hadden niet meer werk voor mij") bij een groothandel in eieren. Daarnaast was hij inmiddels belast met de schaakrubriek in de Leeuwarder Courant. "Ik geloof dat het toen drie of vier gulden opleverde". Haije Kramer had liever wat anders gedaan. "Ik had altijd graag verder willen leren, maar dat zat er niet aan. Ik heb wel heel wat schriftelijke cursussen gevolgd, van het Pelman instituut en zo, onder andere verzekeringswiskunde, Nederlands, Engels en psychologie. Ik heb altijd

geprobeerd zoveel mogelijk algemene ontwikkeling te krijgen."

Kort voor de oorlog werd de baan bij de eiergrossier verwisseld voor een op het bureau van de voedselcommissaris. Na de oorlog werkte hij eerst op het kantoor van de vergrossierderij van Philidor-voorzitter Waling Dijkstra, daarna hield hij zich alleen nog bezig met schrijven en schaken. In deze periode behaalde Haije Kramer enkele van zijn meest spectaculaire successen en werd hij benoemd tot internationaal schaakmeester (een van de ruim tweehonderd die er thans zijn) op grond van zijn prestaties in een zonetoernooi te München.

"In 1955 kreeg ik het aanbod om als hoofdcommies bij de gemeente naar Groningen te komen. Ik moest dan meteen voor de schaakclub Staunton uitkomen. Er waren mensen die mij graag hier wilden houden en toen kon ik een baan bij de gemeente Leeuwarden krijgen, als adjunct-commies." De functie bij de gemeente - thans commies op de afdeling kabinet en algemene zaken - bood meer zekerheid dan het altijd ongewisse bestaan van schrijvend schaker. Het feit dat Haije Kramer inmiddels vader van vier kinderen was geworden, speelde ook een rol bij het nemen van deze beslissing.

De eens befaamde Duitse schaker Tarrasch heeft het schaken eens betiteld als een spel dat evenals muziek en de liefde de eigenschap heeft mensen gelukkig te kunnen maken. Tarrasch moet dat gezegd hebben vlak na een gewonnen partij - vrijwel geen enkele schaker voelt zich happy na verloren te hebben. Alle scherpzinnigheid die op het schaakbord geen resultaten heeft opgeleverd, wordt dan aangewend om de nederlaag te verklaren. "Schakers zijn rotzakken", aldus de voorzitter van de Friese Schaakbond, Waling Dijkstra.

Haije Kramer is geen man voor dit soort bondige formules. Hij stelt het voorzichtiger: "Iedereen heeft een drang om zich te laten gelden en dat is zeker het geval met schakers. Bovendien is schaken een strijdspel en daarom heeft het mij ook altijd zo aangetrokken. Natuurlijk vind ik het niet leuk om te verliezen. Ik heb me een verliespartij ook wel eens erg aangetrokken. Dan liep ik er dagen lang mee om, vooral vroeger. Toen heb ik na een verloren partij het schaken wel eens verwenst. Later is dat wel veranderd. Toen ik het vorig seizoen voor het eerst in dertig jaar geen clubkampioen van Philidor ben geworden, vond ik dat eerst echt niet leuk. Maar ja, dan houd je jezelf maar voor dat ze ook wel eens blij zijn als je verliest en dat dat ook helemaal niet zo erg is."

Dertig jaar achtereen clubkampioen, negentien maal kampioen van Friesland, jaren achtereen lid van het Nederlandse schaaktiental, internationaal meester, bij talloze toernooien prijswinnaar. Een reeks fraaie prestaties, zeker wanneer men bedenkt dat Haije Kramer het eigenlijke schaken moest beoefenen naast zijn dagelijkse werk en naast zijn werk als schaakjournalist (algemeen erkend als een van de beste van ons land). Zodra namelijk een actief schaker ook de schaakjournalistiek gaat bedrijven, gaat zijn spel vrijwel steeds achteruit. Haije Kramer is jaren achtereen een van de zeldzame

uitzonderingen op de regel geweest. Dat het de laatste jaren wat minder gaat, schrijft hij toe aan het sneller vermoeid raken - lichamelijk is hij nooit sterk geweest - en aan onvoldoende tijd en gelegenheid om zich met het praktische schaken op niveau bezig te houden. Zo is hij gestopt met het spelen van uitwedstrijden voor Philidor: vijf uren schaken na eerst nog uren gereisd te hebben en dan nog een lange terugreis maken hem doodop.

Wat oud-wereldkampioen Dr. Max Euwe voor het Nederlandse schaakleven heeft betekend, was Kramer voor Friesland. Waling Dijkstra: "Voor de oorlog hadden we het Kramer-comité met S.J. Rienks, Jan van Vliet en ikzelf. Dat wilde Haije Kramer verder helpen, hem de kans geven ook buiten Friesland in toernooien uit te komen. Maar er zat ook heel wat eigenbelang bij. We wilden met Haije het schaken in Friesland omhoog brengen en dat is gelukt. Hij heeft ontzaglijk veel voor het Friese schaakleven gedaan en hij is hier nog altijd de sterkste."

Buiten Friesland wist men voor 1937 niet veel van Haije Kramer af. Na enige opzienbarende overwinningen veranderde dat. Zo bracht hij op een toernooi te Baarn, in 1939, grootmeester Flohr, destijds een van de sterkste spelers ter wereld, in ernstige moeilijkheden en versloeg hij Szabo, ook geen kleine jongen, in grootse stijl. In 1940 was de uitslag van een tweekamp tussen Euwe en Kramer een sensatie. Euwe behaalde weliswaar de overwinning, maar van een Nederlandse schaker had hij in een match nog nimmer zoveel tegenstand gekregen. Het volgende jaar werd opnieuw een tweekamp verspeeld, maar dit werd een sof voor Kramer. Excuus, overigens niet door hem zelf aangevoerd: verkering.

"Euwe is altijd mijn moeilijkste tegenstander geweest. Een felle, geladen man als hij zat te schaken, maar wel sportief. Hij bleef altijd heer. Andere moeilijke tegenstanders voor mij? In Friesland vroeger in de eerste plaats Theun van den Tol. Jammer dat die niet zo vechtlustig was. Verder Mulder van Leens Dijkstra. Tegenwoordig Fedde van Wijngaarden, Eddie Scholl en Paul Boersma. Maar eigenlijk heb ik hier nooit voldoende competitie gehad. Dat is toch wel een nadeel geweest."

"Natuurlijk speel ik wel eens bevangen. Wanneer ik tegen beroemde spelers uitkom, zoals oud-wereldkampioen Tal of tegen Petrosjan, de tegenwoordige wereldkampioen. Tegen hem heb ik in 1960 te Leipzig gespeeld en verloren, maar hij zei zelf toen, dat ik remise had kunnen houden als ik met wat meer lef gespeeld had."

Andere beroemde namen vallen: Aljechin, tegen wie Kramer in een simultaanseance eens remise heeft gespeeld, de beroemde Rus Bronstein, Tartakower, Bogoljubow, de optimist ("Met wit win ik omdat ik wit heb en met zwart omdat ik Bogoljubow ben"). Tegen deze Duits-Russische grootmeester speelde Haije Kramer de langste partij uit zijn schaakloopbaan: 125 zetten. Dat gebeurde tijdens een toernooi in Travemünde, in

1952. Steeds opnieuw werd deze 'zeeslang' afgebroken, elke morgen weer, vijf dagen achtereen, moest er opnieuw aan begonnen worden. En dat terwijl een rechtgeaard schaker er een gruwelijke hekel aan heeft in de ochtenduren te spelen. Kramer: "Ik heb gewonnen, maar vraag niet hoeveel punten ik daardoor met andere partijen in dat toernooi heb verloren."

Haije Kramer heeft het ook wel eens opgenomen tegen spelers die bord en stukken voor zich hadden, terwijl hij de zetten uit het hoofd moest doen. Dit zogenaamde blindspelen acht hij echter een ongezonde bezigheid. In het eerste schaakland ter wereld, de Sovjet-Unie, is blindschaken dan ook verboden. Het is overigens een vorm van het schaakspel die wel de aandacht trekt. De Argentijnse grootmeester Najdorf heeft me eens verteld, dat hij, na 45 partijen tegelijk op die manier gespeeld te hebben - dat was toen een wereldrecord - drie dagen en nachten niet heeft kunnen slapen. Tenslotte is hij in een bioscoop in slaap gevallen. Daar hebben ze hem pas tijden later gevonden." Het wereldrecord blindschaken staat nu officieus op naam van de Hongaar Flesch, die Najdorfs prestatie nog met enkele partijen heeft overtroffen. Zacht gemompeld commentaar van Haije Kramer: "Maar die was al gek.."

Schaken is een ongezonde bezigheid. De wedstrijden plegen zich te voltrekken in rokerige lokaliteiten, waar de spelers zich haast roerloos uren achtereen zitten in te spannen. Soms zelf zo, dat ze er na hun partij onpasselijk van worden. Bovendien komt er na zulk krampachtig gepieker meestal weinig van slapen. Daarbij komt nog het diepe verdriet, dat tallozen ondervinden, wanneer ze door een stommitieit verliezen (en schakers verliezen altijd door eigen stommitieiten, nooit omdat de tegenstander beter is). De voor de hand liggende conclusie, dat schakers halve garen zijn, wil Haije Kramer dan ook wel voorzichtig beamen. "Het is in elk geval een apart slag mensen."

Temidden van met tenen aan stoelen en tafelpoten frutselende, bekketrekende, smakgeluiden makende, soms meer sigaretten tegelijk rokende schakers is Haije Kramer echter een opvallend rustige figuur, althans uiterlijk. Wel kan die zelfde rustige schaker opeens veranderen in een kruidje-roer-me-niet wanneer hij in zijn concentratie gestoord wordt. Dat bemerkte bijvoorbeeld de tegenstander die tijdens een toernooitje steeds hinderlijk zijn benen onder Kramers stoel schoof. Tot deze er een eind aan maakte, door de stoel zeer hinderlijk op de voeten van de opponent te zetten.

Voorbeelden van dit soort psychologische pesterijtjes tussen schakers vindt men in enkele van de boeken, die Kramer geschreven heeft. Het hoogste daarvan acht hij zijn serie van twaalf delen over het middenspel (waarop ook de naam van dr. Euwe prijkt). Ook in het buitenland is veel waardering voor deze reeks. Dat geldt ook voor het boek over de beroemde Amerikaanse schaker Bobby Fischer, dat hij samen met de Leeuwarder leraar S.H. Postma schreef. Het ziet ernaar uit, dat dit in het Duits geschreven boek 'Das Schachphänomen Robert Fischer' in vele landen aftrek zal vinden.

De al eerder geciteerde Waling Dijkstra houdt er een theorie op na, die een verklaring kan betekenen voor de uitblinkers die Friesland had en heeft in de individuele sporten. Volgens de heer Dijkstra (kleinzoon van de Friese Waling-Om) zijn de Friezen daarin altijd sterker geweest dan in teamsporten door hun individualiteit, hun eerzucht, hun 'grimmitichheit'. Dat is stellig van toepassing op Haije Kramer. Normaal een stille, rustige man, een goed huisvader, een gedegen ambtenaar. Maar een allesbehalve gemakkelijke figuur als het hem tegenzit, bijvoorbeeld bij het schaken. Dan, evenals de meeste schakers, op het zelfzuchtige af. Maar zodra hij achter het bord vandaan is, bescheiden en sympathiek.

Van de vele prachtige partijen die Kramer in zijn lange carrière gespeeld heeft publiceren wij er twee. De aantekeningen zijn van hemzelf.

Arturito Pomar, geboren op 1 september 1931, trok vlak na de oorlog, jarenlang als 14-jarig Spaans wonderkind, begeleid door zijn vader, door Europa. In de onderstaande partij, gespeeld op 10 mei 1947 was hij dus al 15. De partij werd bekroond met een schoonheidsprijs.

A. Pomar - H. Kramer

Baarn 1947

Siciliaans

1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3. d4 cxd4 4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 d6 6. Le2 e5 (Deze zet, afkomstig van Boleslavsky, was destijds nogal ongewoon.) **7. Pb3 Le7 8. 0-0 0-0 9. f4 exf4** (Later werd ontdekt dat 9. .. a5! 10. a4 Pb4 zwart gemakkelijk spel verschaft.) **10. Lxf4 Le6 11. Dd2** (Ook op 11. Kh1 kan 11. .. d5 12. e5 Pe4 volgen.) **11. .. d5 12. e5 Pe4 13. Pxe4 dxe4 14. De3** (Wit mag geen dames ruilen: 14. Dxd8 Tfxd8 15. c3 g5! 16. Lg3 Lxb3 17. axb3 Td2.) **14. .. Lf5 15. Tad1 Dc8 16. c3** (Er moest iets tegen de dreiging 16. .. Pb4 gebeuren.) **16. .. Ld8** (Om de looper via c7 aan de aanval op e5 te laten deelnemen.) **17. Dg3!** (Nu kan op 17. .. Lc7 18. e6 Lxf4 19. exf7+ volgen.) **17. .. Lb6+ 18. Kh1 De6** (Dreigt opnieuw 19. .. Lc7.) **19. Td6 De8** (Op 19. .. De7? is 20. Lg5! mogelijk: 20. .. Dxe5 21. Dxe5 Pxe5 22. Txf5.) **20. Lc4!?** (Een listige valstrik. Op 20. .. Lc7 volgt nu 21. Tf6! Lg6 22. e6! Lxf4 23. exf7+ Lxf7 24. Txf7! Txf7 25. Dxf4 en e4 valt spoedig. Toch had wit beter meteen 20. Lb5 kunnen spelen.) **20. .. Kh8! 21. Lb5 Lc7 22. Pd4 Ld7**

hier diagram

23. e6? (Wordt weerlegd. De enige zet was 23. Td5, waarop 23. .. Td8!, dreigend Pxd4 volgt. Wit komt dan in moeilijkheden.) 23. .. fxe6! (En niet 23. .. Lxe6? 24. Txe6! fxe6 25. Lxc7 Pxd4 26. Txf8+ Dxf8 27. cxd4 ten gunste van wit.) 24. Txd7 Dxd7 25. Lxc7 Pxd4! (Een voltreffer. De dame kan wegens mat op de onderste rij niet genomen worden.) 26. Txf8+ Txf8 27. Dd6! Dxd6 28. Lxd6 Td8 29. Le7 Td5 30. Lc4 Td7 31. Lg5 Pc2 32. Kg1 h6 33. Lf4 e5 (Maakt vrij baan voor de toren.) 34. Lxe5 Pe3 (Sneller wint 34. .. Td1+ 35. Kf2 Td2+ 36. Kg3 Pe3. Beide partijen waren in tijdnood.) 35. Lb3 Td2 36. Ld4 Txxg2+ 37. Kh1 Te2 38. h3 b6 39. c4 Pd1 40. c5 bxc5 41. Lxc5 Txb2 42. Lxa7 e3 43. Lxd1 Txa2! 44. Lxe3 Ta1 45. Kg2 Txd1 46. Kf3 (Nu kan zwart eventueel afwikkelen naar een pionneindspel. Maar in verband met de aanwezigheid van randpionnen is voorzichtigheid geboden.) 46. .. Td3 47. Ke4 Ta3! 48. Kf3 Kh7 49. Ke2 Kg6 50. Kf2 Kf5! 51. Ld4 g5 52. Kg2 Kf4 53. Lb6 Ta2+ 54. Lf2 h5 55. Kg1 Kf3 56. Ld4 Kg3 57. Lf6 Tg2+ 58. Kh1 Tf2 59. Le5+ Kxh3 60. Kg1 Te2 61. Lf6 g4 62. Lg5 g3 en wit gaf het op.

H. Kramer - M. Christoffel

Claire Benedict-toernooi Vevey 1955
Konings-Indisch

1. Pf3 Pf6 2. b3 d6 3. d4 Pbd7 4. Lb2 g6 5. g3 Lg7 6. Lg2 0-0 7. 0-0 c6 8. c4 Te8 9. Pc3 e5 10. e4 Db6 (Tegenwoordig speelt men eerst 10. .. exd4 en na 11. Pxd4 Db6 met goed spel voor zwart.) 11. d5 c5 12. Pe1 Pf8 13. Pd3 h6 14. Dc2 P8h7 15. Tae1 Dd8 (Tegen 16. f4 gericht, waarop nu kan volgen: 16. .. exf4 17. gxf4 Pg4! Met de dame op b6 zou wit de tussenzet 18. Pa4 bij de hand hebben.) 16. h3 h5 17. f4 b6 18. a3 h4!? (Zwart stuurt op verwickelingen aan, want hij mag in een dergelijke stelling in geen geval een afwachtende houding aannemen.) 19. fxe5 Ph5 20. Df2! (Neemt de handschoen op. Na 20. Pe2 dxe5 21. g4 Pg3! heeft zwart kansrijk tegenspel.) 20. .. Pg5 21. gxh4 Pxh3+ 22. Lxh3 Lxh3 23. Dxf7+ Kh7 zie diagram

24. Tf6!! (De enige voortzetting van de aanval.) 24. .. Pxf6 25. Pf4! (De pointe.

Natuurlijk is 25. exf6 Dxf6 alleen maar voor zwart gunstig.)

25. .. Txe5 26. Dxx6+ Kh8 27. Pxx3 Dd7 28. Te3 Th5 (Het eindspel na 28. .. Dg4+ 29. Dxx4 Pxx4 30. Tg3 Pf6 is zeer gunstig voor wit. Er kan, behalve het degelijke 31. Pg5, ook 31. Pb5 volgen, b.v. 31. .. Pxe4 32. Txx7! Kxx7 33. Pxd6! Pxd6 34. Lxe5+ en wint.) **29. Tg3 Th6** (Op 29. .. Txx4 30. Pg5 Tg4 heeft wit de afwikkeling 31. Pf7+ Dxf7 32. Txx4! Dxx6 33. Txx6 Pxe4 34. Txx7! Kxx7 35. Pxe4+ en wint.) **30. Dg5 Ph5** (Interessant is 30. .. Ph7 31. Dxx6! Lxx6 32. Pe2+ Pf6 33. Lxx6+ Kh7 34. Pg5+ Lxx5 35. hxx5 benevens 36. Pf4 en 37. Th3+.) **31. Pb5! Pxx3 32. Dxx6+ Kg8 33. Dxx7+ Dxx7 34. Lxx7 Kxx7 35. Pxd6 Kf6 36. Kf2 Ph5 37. Ke3 Th8 38. e5+ Kg6 39. e6 Pg7 40. Pf4+ Kf6 41. Pe4+ Kf5 42. e7!** (Begin van een dwingende afwikkeling.) **42. .. Txx4 43. d6! Txx4 44. Pg3+ Ke6 45. Kxx4 Pe8** (Of: 45. .. Kxd6 46. Pf5+ en wint.) **46. Pe4 Pg7 47. Kg5 Pe8 48. Kg6 a6 49. a4 a5 50. Kg5 Pg7 51. Kh6! Kf7** (Of: 51. .. Pe8 52. Kg6 en zwart is in zetdwang.) **52. d7** en zwart geeft op.

Nog enkele bijzonderheden over deze bijzondere schaker:

Belangrijkste resultaten:

Van 1935-1936 t/m 1970 vrijwel ieder jaar clubkampioen van Philidor.

Kampioen van Friesland van 1934 t/m 1955, met uitzondering van de jaren 1950 en 1951.

Deelnemer aan de finale van het Nederlands kampioenschap in 1942 (7e), 1948 (2e), 1950 (5e), 1952 (4e), 1954 (4/6e), 1957 (7/9e) en 1969 (9e).

Deelnemer aan de zonewedstrijden van de FIDE in 1951 in Bad Pyrmont (11e plaats, 5½ uit 14) en in 1954 in München (8e plaats, 11½ uit 19 = 60%), waardoor hem de titel van Internationaal Meester werd toegekend.

Deelnemer aan praktisch alle interlandwedstrijden tussen 1939 t/m 1964 waaronder de Olympiades van 1950 tot en met 1962, de Balkantournee 1948 en diverse Claire Benedict-toernooien in Zwitserland.

Maasbokaal Rotterdam 1939, 1e na een beslissingstweekamp.

Friese achtkamp Leeuwarden 1942, 1/3 met Kmoch en Cortlever.

Beverwijk 1946, 3e achter O'Kelly en Stoltz. Beste Nederlander.

Burmaniabokaal Leeuwarden 1946, 3e achter Prins en Cortlever.

Eerste prijzen in Bolsward, Leiden en Heerlen 1946.

Reservegroep Stauntontoernooi Groningen 1946, 2/4 met Van den Tol en Wellner, achter Stumpers.

Jubileumwedstrijden Philidor Leeuwarden 1947, groep A, 1/2 met O'Kelly.

Hilversum 1947, 3e achter O'Kelly en Mühling, maar voor Euwe.

Vimperk (Tsjechoslowakije) 1947, 1e prijs in internationaal toernooi met 14 deelnemers.

Beverwijk 1951, 3/4 met Kieninger, achter Pilnik en O'Kelly, maar voor o.a. Rossolimo, Poulsen en Donner.

Beverwijk 1953, 3/6 met Euwe en Donner, achter Rossolimo en O'Kelly.

Groningen 1958, 1e vóór o.a. Van Scheltinga.

Beverwijk 1962 (B-groep), 2e achter Gereben.

Belangrijkste tweekampen:

1936/37, Kramer - Ploegh 6½-2½, 1939 Kramer - Koomen 5-5, Kramer - Landau 2½-3½, Kramer - Kmoch 2½-3½, 1940 Kramer - Euwe 3-5, 1941 Kramer - Euwe 1-7, 1942 Kramer - Van den Tol 7½-2½, 1949 Kramer - Van den Tol 3-3.

Na 1977 heeft hij zich teruggetrokken uit het wedstrijdschaak en stapte hij over op het correspondentieschaak, waarin hij in 1983 benoemd werd tot internationaal meester en in 1984 tot grootmeester van de International Correspondence Chess Federation (ICCF) op grond van resultaten, onder andere behaald in het Jubileumtoernooi van de British Chess Federation (BCF).

Belangrijkste publicaties:

Romantisch schaak, 1956, uitgave Ten Have, Amsterdam.

Het Middenspel, samen met Dr. M. Euwe, 1952-1964, uitgave Van Goor; in 1979 herdrukt bij Het Spectrum in Utrecht, 12 deeltjes en vertaald in Engels, Duits en Deens.

Wij Schaken, de eerste Nederlandse encyclopedie over het schaakspel en de schakers, 1965, uitgave In den Toren, Baarn.

New York 1951, samen met Dr. M. Euwe, uitgave Schaakmat, Hilversum

Das Schachphänomen Robert Fischer, 1966, samen met S.H. Postma, uitgave Ten Have.

Friese Schaakkoningen, 800 jaren schaak in Friesland, 1995, uitgave Van Spijk, Venlo en Stichting En Passant.

Belangrijkste rubrieken

Leeuwarder Courant (vanaf okt. 1938(!)), Algemeen Dagblad (plm. 1947-1969)

Theun van den Tol

Theun van den Tol

De enige echte concurrent die Kramer in de jaren 40 en 50 in Friesland heeft is Theun van den Tol. Hij is de tweede Philidorspeler die ook nationaal aan de weg timmert. In 1996 hebben we het volgende interview met hem:

Als er een prijs zou bestaan voor bescheidenheid, zou geen jury Theunis Pieter van den Tol (geboren 5-1-1915 te Rotterdam) kunnen passeren. In de schaakwereld behoort hij met deze eigenschap tot een minderheid. Nu hij inmiddels de leeftijd der zeer sterken bereikt heeft, ziet hij de relativiteit der dingen scherper dan ooit, vooral ook sinds hij in 1994 zijn vrouw Gré, die hij vele jaren lang met grote toewijding verpleegde, verloren heeft. Sindsdien woont hij alleen in zijn flatje, vanwaar hij een prachtig uitzicht heeft op het drukke verkeer op het Europaplein.

Een gesprek over zijn leven en de rol van het schaakspel daarin stukt dan ook zo af en toe: veel is onbelangrijk of (bijna) vergeten en al vele jaren geleden heeft hij al zijn schaakboeken en schaaktijdschriften weggegeven. En zijn schaakpartijen, nee, die bewaarde hij toch al nooit. Trouwens, wat stelden ze nu eigenlijk ook voor?

Misschien is het aan deze bescheidenheid te wijten dat hij, hoewel hij toch decennia lang tot de beste tien schakers van ons land behoord moet hebben, slechts twee keer

voor het Nederlands tiental is uitgekomen en dat nog wel met een tijdsparre van maar liefst 24 jaar ertussen. In 1939 maakte hij zijn debuut tegen de Belgen en merkwaardig genoeg pas in 1963, toen hij zijn beste tijd al achter de rug had, mocht hij nog een keer opdraven tegen de Engelsen.

Maar wat kon hij verschrikkelijk sterk schaken, deze rasechte Rotterdammer, die door een merkwaardige speling van het lot in het begin van de oorlog in Leeuwarden terecht kwam. Maar soms leek zijn vriendelijke inborst hem parten te spelen en was hij al te snel tevreden met remise, speciaal als hij in de gaten had dat de partij voor de ander veel belangrijker was dan voor hemzelf.

In het eerste tiental van Philidor nam hij achter Kramer het tweede bord in en daarmee leek hij tevreden te zijn. Qua aanleg voor het spel deed Van den Tol waarschijnlijk weinig of niets voor Kramer onder, doch in mentale hardheid wel. En dat zorgde ervoor dat Kramer in toernooien meestal boven hem eindigde, al was het meermalen andersom. Zo werd Van den Tol in 1950 en 1963 voor zijn concurrent Fries kampioen.

Een van zijn grootste successen boekte hij in het toernooi te Den Bosch in augustus 1943 ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van de plaatselijke schaakclub, waar hij Kramer, Stumpers, Th. de Jong, Van Scheltinga en dr. E. Mulder, allen in die tijd nationale topspelers, voorbleef.

Daarnaast was Van den Tol van 1946 tot 1971 gewaardeerd schaakmedewerker van het Friesch Dagblad en vele jaren lang arbiter van de FSB, degene dus die de afgebroken partijen uit de FSB-competitie moest beoordelen. Zijn analytische bekwaamheden stonden hoog aangeschreven en het is voor een niet gering deel aan hem te danken dat Tilstra er in 1967 in slaagde de afgebroken partij met Etmans remise te houden, waardoor Philidor landskampioen werd.

Hoe ben je in de schaakwereld terechtgekomen?

Ik leerde op veertienjarige leeftijd schaken van een oom en al snel kreeg het spel me helemaal te pakken. Ik was zestien toen ik lid werd van Kralingen, het huidige Volmac/Rotterdam, dat toen overigens niet de sterkste Rotterdamse club was. Dat was NRSV, een chiquere vereniging, waarvoor bij voorbeeld ook Landau uitkwam. Ik merkte dat ik al snel sterker werd en ik deed in die tijd ook een hoop aan schaakstudie, vooral door het bestuderen van schaakrubrieken in de krant, want geld om schaakboeken te kopen was er niet. Soms leende ik wel boeken van Mr. Oskam, een van de meest vooraanstaande leden van Kralingen en zelf een zeer sterk schaker.

Wanneer begon je echt successen te behalen?

In 1933 plaatste ik me voor de finale van het kampioenschap van Rotterdam. Toen was ik dus 18 jaar en nog maar vier jaar met schaken bezig. En in 1934 stapte ik over naar NRSV, dat zoals gezegd toen de sterkste Rotterdamse vereniging was en dat met de grote clubs uit Amsterdam, Utrecht en Den Haag om het clubkampioenschap van Nederland streed.

In 1937 werd ik kampioen van Rotterdam, waar in die jaren - het was midden in de crisistijd - heel wat te schaken viel. Met name die Mr. Oskam spande zich in om behalve de nationale topspelers ook buitenlanders als Dr. Tartakower, Kmoch en Colle te laten optreden. En hoogtepunten waren natuurlijk ook de matches Euwe - Aljechin, waarvan een aantal partijen in Rotterdam werden verspeeld.

Wat deed je verder in die tijd?

Veel schoolopleiding heb ik niet kunnen genieten. Ik stam uit een arbeidersmilieu en na de lagere school ging ik aan de slag bij de scheepswerf Feyenoord. Thuis was het geen vetpot en om bij te springen verkocht ik de medailles die ik met schaken won gewoonlijk aan de zilversmid. Ik was zo'n beetje de enige arbeidersjongen die tot de top van het Rotterdamse schaak doordrong, want schaken was in die tijd natuurlijk nog heel sterk een elitespel.

Toen de oorlog uitbrak op 10 mei 1940 deed je juist mee aan het heel sterk bezette toernooi om de Kamstra-beker. Wat herinner je je daarvan?

Deden daar niet onder anderen Dr. Euwe, Kmoch, Landau, Mühring en Vlagsma aan mee? Ik won, geloof ik, de eerste drie partijen en verloor toen van Landau. Op 14 mei werd het centrum van Rotterdam door de Duitsers voor een groot deel platgebombardeerd. De laatste bommen vielen op 100 meter afstand van het huis waar ik woonde. En de woning van mijn ouders werd korte tijd later bij een Engelse aanval op de haven verwoest, maar gelukkig kon mijn familie zich in veiligheid brengen.

Maar wat dat toernooi om de Kamstrabeker betreft, al spoedig (op 22 juni) werd het toernooi voortgezet, zij het in een andere lokaliteit. Je snapt dat het voor mij niet zo gemakkelijk was me op het schaken te concentreren.

We zoeken de eindstand op: 1. Euwe 7 p. 2/3. Vlagsma en Mühring 6 p. 4/5/6. Kmoch, Landau en Van den Tol 5 p. 7. Sammelijs 4 p. 8. E. Mulder 3½ p. 9. Goris 2½ p. en 10. Blok 1 p.

Hoe kwam je eigenlijk in Leeuwarden terecht?

Door de oorlogsomstandigheden en die bombardementen op de havens viel het werk grotendeels weg en zo raakte ik mijn baan kwijt. Tot overmaat van ramp dreigde ik in Duitsland tewerkgesteld te worden. Jan van Vliet, die ik al wel kende, hoorde dit toevallig. Hij en Waling waren samen altijd op pad om het schaakleven in Friesland te stimuleren. Hij stelde me voor, je moet weten dat ik toen nog steeds vrijgezel was, naar Leeuwarden te verhuizen; hij kon wel voor een baantje zorgen. Zo kwam ik in oktober 1940 in Leeuwarden terecht, naar later bleek voorgoed. Overigens viel het beloofde baantje me zwaar tegen en ik had er al gauw meer dan genoeg van. Ik wou wel weer terug naar Rotterdam, maar toen kreeg ik door bemiddeling van Waling Dijkstra een baan in de drukkerij van de LPF (Leeuwarder Papierwaren Fabriek). De toenmalige directeur, de heer Landstra, droeg het schaken een goed hart toe en heeft na de oorlog meer schakers, zoals Van der Bijl en Blokker, aan het werk geholpen.

Hoe ging het verder met je in de oorlog?

Het werk beviel me wel en in december 1942 ben ik getrouwd met Gretha van der Plaats. In datzelfde jaar dreigden de Duitsers me weer in Duitsland te werk te stellen, maar gelukkig wist Landstra dit gevaar te bezweren door me een onmisbaarheidsverklaring te verschaffen. Wel moest ik zoals zoveel mannen van mijn leeftijd in 1944 anti-tankwallen graven in Drente, maar door een onwillig been werd ik daarvan al snel vrijgesteld. Zo keerde ik terug op de LPF, al gebeurde het tegen het einde van de oorlog geregeld dat enkele collega's en ik ons bij Duitse controle in een kast moest verstoppen, want toen moesten ook in eerdere instantie afgekeurden zich voor werkzaamheden voor de bezetter beschikbaar stellen. Maar eigenlijk kwamen mijn vrouw en ik de bezetting redelijk ongeschonden door. Mijn familie in Rotterdam had het veel moeilijker. Waling stuurde hun voedselzendingen; anders hadden ze het misschien wel niet gered.

Hoe was in die tijd je verhouding met andere Friese schakers?

Ik kon, dacht ik, wel goed met ze overweg. Maar dat we nou bij elkaar de deur plat liepen, nee, dat niet. Veel contact had ik wel met S.J. Rienks, een rentenierende boer, die tot zijn dood in 1954 aan de Harlingerstraatweg woonde. Met Kramer kon ik het goed vinden, al bestond er natuurlijk een zekere animositeit tussen ons. En met Mulder van Leens en zijn vrouw hadden we ook contacten buiten het schaakbord.

Na de oorlog herstelde het schaakleven zich snel en 1946 is voor jou een bijzonder druk schaakjaar geweest.

Jij hebt het opgezocht. Maar nu je het zegt, in januari ging ik samen met Kramer naar het Hoogoventoernooi. Die hoofdgroep was sterk bezet en ik eindigde helemaal onderaan, met 3 uit 9. O'Kelly won voor de Zweed Stolz en Kramer. In juni speelde ik in Zaandam in een van de beide reservegroepen achter het meestertoernooi. Ik won met 9½ uit 11 voor een veld van sterke hoofdklassers. Daardoor kreeg ik een uitnodiging om direct na afloop deel te nemen aan een heel sterk bezette zeskamp met Szabo, Cortlever, Kottnauer, Stolz en Sandifort, die georganiseerd werd in verband met de veel te late aankomst van de Tsjech Kottnauer voor het eigenlijke toernooi. Ik was toen eigenlijk te moe om nog goed te spelen en verder dan 1 uit 5 heb ik het niet gebracht. Toch deed ik in juli al weer mee aan het Burmaniatoernooi, een traditionele achtkamp te Leeuwarden, georganiseerd door de Algemeene Friesche (een levensverzekeringsmaatschappij). Dat toernooi werd gehouden in het Burmaniahuis, nu het stadhuis van Leeuwarden, maar toen het kantoor van de Algemeene Friesche. Ik eindigde met 3 uit 7 op de zesde plaats, na Prins, Cortlever, Kramer, Koomen en Van Scheltinga. En toen in augustus/september nog het Stauntontoernooi, je weet wel, het eerste echt grote internationale toernooi na de oorlog, waaraan ook de Russen meededen en dat door Botwinnik net voor Euwe werd gewonnen. Kramer en ik speelden mee in de reservegroep en we eindigden broederlijk gelijk op de tweede t/m de vierde plaats,

samen met de Groninger Wellner en achter Stumpers. Ja, en toen heb ik ook nog meegedaan aan de voorwedstrijden voor het Kampioenschap van Nederland in oktober/november in Leiden. Het scheelde niet zoveel of ik had me voor de finale geplaatst, want ik verknoeide in de laatste ronde een gewonnen stand tegen Pruyt uit Den Haag. Nu werd ik uitgeschakeld.

Kon je al die toernooien zo maar vrij krijgen van je werk?

Ja, de heer Landstra gaf me altijd onbezoldigd verlof en dan kreeg ik het gederfde loon vergoed door de toernooiorganisaties. Later, toen ik enige promotie binnen de LPF gemaakt had, ging dat niet meer zo gemakkelijk. Vandaar dat ik na 1950 nauwelijks meer aan toernooien heb meegedaan; alleen aan weekendtoernooien en toernooien in de vakanties.

Je hebt maar één keer een toernooi in het buitenland gespeeld?

Ja, in Wenen een nieuwjaarstoernooi, dat met Kerst in 1950 begon. Dat was een heel leuke ervaring; helemaal alleen met de trein ernaar toe. Ik speelde overigens niet geweldig, won twee en verloor drie partijen bij vijf remises. Maar ik speelde er tegen beroemdheden als de oude grootmeester Grünfeld en de schrijver Hans Müller. De Italiaan Paoli won het toernooi voor Beni. Ik eindigde op de gedeelde 7e/8e plaats met 4½ uit 10.

Toen ik je leerde kennen, dat was in de loop van de vijftiger jaren, maakte je de indruk nauwelijks ambities op schaakgebied te hebben, al schaakte je nog verschrikkelijk sterk. Was dat echt zo?

In die tijd, eigenlijk al vanaf het begin van de jaren 50, kon het schaken me niet zoveel meer schelen. Ik kreeg het steeds drukker met mijn werk en echt schaak studeren, dat deed ik niet meer. Ik speelde nog wel samen met mijn vrouw veel mee in weekendtoernooien, niet de open toernooien die we nu kennen, maar vierkampen, waarin je dus slechts drie partijen hoefde te spelen. Maar eerlijk gezegd was Gré fanatieker dan ik; ze ging zelfs wel eens alleen.

Maar af en toe, dan dacht ik, ik zal die jongens toch nog eens even op hun plaats zetten, zoals jijzelf nog wel eens gemerkt hebt.

Toch heb je je in 1964 nog bijna geplaatst voor de finale van het Nederlands kampioenschap.

Ja, ik werd toen samen met Fedde van Wijngaarden tweede in een van de halve finales, waar jij trouwens ook aan meedeed, achter Bredewout. Maar Fedde won de beslissingsmatch met 1½-½ en plaatste zich. Hij speelde in die tijd heel goed.

Vond je het spelen van tientallenwedstrijden zo achter in de jaren 60, toen je eigenlijk geen ambities meer had, nog wel leuk?

Nou ja, ik werd door Waling onder druk gezet om mee te doen. Eerlijk gezegd vond ik

het op stap gaan met het tiental nog steeds heel prettig, maar dan meer als sociaal gebeuren. Ik was tegen die jonge rakkers, ik heb in die tijd nog wel tegen Timman en Ligterink gespeeld, met remise snel tevreden.

Welke schakers heb je het meest bewonderd?

Voor de oorlog was ik een fan van Bogoljubow, meer dan van Aljechin. En daarna vooral van Botwinnik, maar ook van Smyslov en Spassky toen hij op weg was naar het wereldkampioenschap. Van de huidige generatie bewonder ik vooral Karpov.

Je hebt een deel van het repertoire van Botwinnik overgenomen?

Ja, met zwart speelde ik op e4 meestal Frans, maar ook wel eens Spaans; op d4 speelde ik gewoonlijk de Stonewall. En met wit opende ik altijd d4, waarna ik overigens vaak de theorie vermeed. Zoals ik je al zei, tot 1950 bereidde ik me behoorlijk voor en had ik nog wel eens een verrassend variantje in petto, erna steeds minder.

Denk je nu nooit meer: ik zou nog wel weer eens een partijje willen schaken?

Nee, hoewel ik nog wel eens een partij uit de krant of uit Schaaknieuws (daarop ben ik geabonneerd) naspeel. En ik ben nog steeds wel geïnteresseerd in de gang van zaken in de schaakwereld. Maar zelf schaken, nee, dat niet meer.

Th.P. van den Tol - H. Kramer

Bondswedstrijden te Den Bosch 1943

Aangenomen Koninginnegambiet

1. **d4 d5** 2. **c4 dxc4** 3. **e3** (Deze zet wordt ten onrechte door de theorie afgekeurd.) 3. .. **e5** (Misschien voldoende voor gelijk spel, maar zeker niet meer dan dat.) 4. **Lxc4 exd4** 5. **exd4 Ld6** (Op 5. .. **Pf6** zou 6. **Db3** onaangenaam zijn.) 6. **Pf3 Pf6** 7. **0-0 0-0** 8. **Pc3 Lg4** 9. **h3 Lh5** 10. **Lg5 h6** (Een verzwakking van de zwarte koningsvleugel. Later blijkt de zwarte raadsheer op g6 de steun van pion h7 nodig te hebben. Juist was 10. .. **Pbd7**.) 11. **Lh4 Pc6** 12. **g4 Lg6** 13. **Te1** (Wit staat reeds overwegend, omdat de dreiging **Pe5** in de lucht hangt.) 13. .. **Te8** 14. **Dd2** (Wit versmaadt hier en op de volgende zetten de verdubbeling van zwarts f-pion: 14. **Txe8+ Dxe8** 15. **Lxf6**.) 14 .. **Txe1+** 15. **Txe1 Df8** 16. **Pe5! Lxe5** 17. **dxe5 Ph7** 18. **Pd5 Dc5** (Op 18. .. **Tc8** zou b.v. 19. **Pf4 Kh8** 20. **e6** kunnen volgen.) 19. **Dc3** (Dreigt b.v. 19. **Pf6+ exf6?** 20. **Lxf7+** met koninginnewinst.) 19. .. **Kh8** 20. **e6!** (Veel sterker dan direct 20. **Pxc7**.) 20. .. **fxe6** 21. **Pxc7 Tg8** 22. **Pxe6 Dd6** 23. **Lg3 Dd7** (Ook na andere zetten gaat minstens de kwaliteit verloren.) 24. **Pc5 Dd8** 25. **Lxg8 Dxc8** 26. **Lf4 Dd8** 27. **Lxh6 Pd4** 28. **Te3 Pf6** 29. **Lxg7+** Zwart geeft het op. (Aantekeningen van Dr. Euwe in het KNSB-Tijdschrift, november 1943)

Th.D. van Scheltinga - Th.P. van den Tol

Wedstrijd om de Burmaniabokaal, Leeuwarden 1946

Frans partij

1. e4 e6 2. d4 d5 3. e5 c5 4. dxc5(?) Pc6 (Op direct 4. .. Lxc5 zou 5. Dg4 zeer sterk zijn.) 5. Pf3 Lxc5 6. Ld3 f5 (Een zeer goede zet. Wit heeft hierna maar weinig aanvalskansen op de koningsvleugel.) 7. exf6? (Een ernstige fout. Wit opent de stelling, terwijl zwart daarbij een voorsprong in de ontwikkeling krijgt. Wit deed deze zet in de hoop van het zwakke veld e5 en de daarbij achtergebleven pion op e6 te kunnen profiteren. Zoals we echter spoedig zullen zien is wits achterstand in ontwikkeling de oorzaak dat dit plan niet slaagt. Beter is dan ook 7. 0-0 Pge7 8. c3 en nu op b.v. 8. .. 0-0 9. b4 Lb6 10. b5 Pa5 11. Pd4 en pion e5 oefent nog wel degelijk druk uit op de zwarte stelling.) 7. .. Pxf6 8. 0-0 0-0 9. c4

zie diagram

(Wit ziet in dat hij het veld e5 niet in handen kan krijgen, daar b.v. op 9. Lf4 zeer sterk 9. .. Pe4! volgt en op 9. De2 Dc7. Terwijl tenslotte zwart op 9. Te1 toch 9. .. e5 kan spelen, daar op 10. Pxe5 Pxe5 11. Txe5 Pg4! volgt met winst van de partij. Met de tekstzet wil wit dan ook de kracht van de zwarte centrumpionnen breken, hetgeen maar ten dele gelukt.) 9. .. e5! (Een verrassend en sterk antwoord!) 10. cxd5 e4 11. dxc6 (Of 11. Lxe4 Pxe4 12. dxc5 Dxd1 13. Txd1 Pxf2 enz. met voordeel voor zwart.) 11. .. Dxd3! 12. Dxd3 exd3 13. Pe5? (Na deze zet gaat het met wit snel bergafwaarts. Het beste was nog 13. Le3 Lxe3 14. fxe3 bxc6 15. Pbd2 geweest.) 13. .. bxc6 14. Pxd3 Ld4 15. Le3 (Hierop had wit zijn hoop gevestigd. Het vervolg toont echter dat zwart het nu achter elkaar uit kan maken. Te redden was de partij echter al niet meer.) 15. .. Lxe3 16. fxe3 La6 17. Td1 Tad8 18. Pf2 Txd1+ 19. Pxd1 Pe4! en wit gaf het op. Een slotstand die wits openingsfout (verwaarloosde ontwikkeling) duidelijk demonstreert.

(De uitvoerige aantekeningen zijn van Van Scheltinga in zijn rubriek 'Theoretische Beschouwingen' in het Tijdschrift van de KNSB, juli 1947)

Kornelis Mulder van Leens Dijkstra

Kor Mulder van Leens Dijkstra ontvangt van voorzitter J.J. Hoepman een gedenkbord als hij vijftig jaar lid is van Philidor

Van het driemanschap is Kornelis Dirk Mulder van Leens Dijkstra (1917-1989) de eerste die moet afhaken. Vanaf 1958 laat zijn gezondheidstoestand de geestelijke spanningen die samengaan met het spelen van een schaakpartij niet meer toe. Hij stort zich met veel succes geheel op het correspondentieschaak, waarin hij vele malen het Nederlands kampioenschap behaalt en de grootmeestertitel verwerft. Hij heeft een doorwrocht openingsrepertoire, vastgelegd in vele klappers en schriften. Met wit opent hij uitsluitend 1. d2-d4 en met zwart praktizeert hij het Frans of het Orthodox Damegambiet. Van moderne openingen als het Konings-Indisch of Grünfeld-Indisch moet hij niets hebben. De laatste opening is volgens hem zelfs aantoonbaar te weerleggen door 4. Lf4. Samen met bevriende correspondentieschakers vormt hij de 'anti-Grünfeld-club'. Onder leiding van Mulder van Leens worden de gevolgen van 4.Lf4 tot in de finesses onderzocht en er zijn heel weinig tegenstanders die niet aan het hanteren van de Grünfeld-verdediging bezwijken.

Het interview dat Max Pam met Mulder van Leens Dijkstra had en dat verscheen in het juninummer van 1979 van Schaakbulletin leert ons de wereld van deze uitzonderlijke man kennen:

Niet ver van Mooiepaal, vlak bij de kruising waar de provinciale bussen elkaar ontmoeten in het open Friese landschap, ligt de herenboerderij van Kornelis Mulder van Leens Dijkstra, de eerste correspondentieschaakgrootmeester van ons land. Vanaf de bushalte, tot aan die kleine witte huisjes - daar in de verte vlak onder de horizon - reikt zijn land, negentig hectaren groot. Een paar jaar geleden heeft Mulder van Leens Dijkstra zijn melkkoeien van de hand gedaan en heeft hij zich uitsluitend toegelegd op het verbouwen van suikerbieten, wintertarwe en pootaardappelen. Hij houdt het simpel, zegt hij, "want ik ga geen extravagante producten telen, waarvan de prijs het ene jaar tot aan de hemel stijgt, maar die je het volgende jaar niet aan de straatstenen kwijt raakt". Zo'n product is bijvoorbeeld de ui en met dit gewas heeft Mulder van Leens Dijkstra dan ook niet veel op - met de ui.

Ik wil niet beweren dat de boeren uit de streek strengen knoflook aan de zoldering hangen, maar in de omgeving van Mooiepaal en Wier staat Mulder van Leens Dijkstra bekend als een zonderling die nimmer zijn huis uitkomt en die voornamelijk zijn tijd doorbrengt achter het geheimzinnige schaakbord, terwijl buiten het onkruid tot manshoogte doorwoekert. "In plaats van te schak'n, ga je toch eerst naar het land om te wiedz'n", fluisterde de plaatselijke bevolking.

Mulder van Leens Dijkstra is nu 61 jaar. Zijn zoon werkt met twee andere arbeidskrachten op het land. Zelf houdt hij de administratie van het bedrijf, hij verzorgt de planning, kweekt aardappelrassen en bepaalt of het nodig is om nieuwe machines te kopen. 's Avonds om negen uur, als zijn vrouw naar bed gaat, begint hij daadwerkelijk aan zijn onderzoek naar de stellingen uit zijn correspondentiepartijen, maar dat wil niet zeggen dat hij niet al 's middags aan het analyseren is geweest. Met een glaasje naast zich beroert hij in eenzaamheid de stukken, of werkt hij aan het bijhouden van zijn omvangrijk archief. Pas om één uur, als de nacht diep over het land gedaald is en zelfs de weerwolf zijn adem inhoudt, gaat hij naar bed. Misschien heeft hij dan besloten welke zet hij morgen op de bus zal doen, maar zeker is dat niet.

Wij zitten voor het raam, met uitzicht op de landerijen. Hij zegt: "Een correspondentieschaker moet over veel tijd beschikken. Als je snel wilt winnen, dan haal je het niet. Bouwmeester bijvoorbeeld, is verkeerd begonnen. Hij kon geen zet langer dan twee dagen in zijn zak houden, maar dat is een onjuiste instelling. Ik speel nu een partij tegen een Bulgaar, die mij de zet Kg8-e6 opstuurde. In die partij sta ik totaal gewonnen en ik had hem natuurlijk kunnen terugschrijven: mijnheer, die zet is onmogelijk. U bedoelt natuurlijk Kg8-f7, maar dat doe ik niet. Ik doe net alsof ik niet begrepen heb, welke zet hij wilde spelen en heb hem gevraagd alsnog een reglementair antwoord op te sturen. Dan duurt die partij maar weer een half jaar langer, daar moet je als correspondentieschaker geen punt van maken. Ik ben geduldig, hardnekkig. Je moet een correspondentiepartij niet als een bordpartij zien. Win ik vandaag niet, dan win ik

morgen wel. Een correspondentiespeler heeft de tijd tot in het verre verleden, tot in de verre toekomst. Als ik gewonnen sta, dan interesseert het mij niet wanneer ik win. Een partij van zo'n tachtig zetten kan vier jaar in beslag nemen. Dan moet het toernooi gesloten worden. Dat vind ik niet vervelend, integendeel. Je hebt in het totaal misschien tweeduizend uur bedenktijd aan die partij besteed en de kritieke stellingen zitten als het ware in alle vezels van je lichaam. Zelfs in je slaap werkt het door. Ik heb de ervaring dat ik 's ochtends na het wakker worden vaak mijn beste ideeën krijg. Een correspondentiepartij roept dezelfde emoties op als een bordpartij die maar vijf uur duurt, alleen de emoties zijn verdeeld over een aantal jaren. Correspondentieschaak is misschien nog sadistischer. Om iemand kapot te spelen in vier jaar is toch wat anders dan iemand op een avondje te verslaan. Maar het gaat om een zelfde soort emoties. Een correspondentieschaker die een jaar lang slecht staat, valt soms uiteindelijk in een valletje, zonder dat het werkelijk nodig was. Juist door de lange duur van correspondentiepartijen kan het onverdraaglijk zijn om een stelling onder grote druk te verdedigen. Evenals bij het bordschaak kan bijvoorbeeld een tactisch remiseaanbod zeer effectief zijn. Van het tactische remiseaanbod maak ik veel- vuldig gebruik; er zijn heel wat voorbeelden hoe ik mijn tegenstander daarmee heb geknakt."

Mulder van Leens Dijkstra begint zich zichtbaar te verkneukelen. "Je ziet het vaak", zegt hij, "als ze remise hebben afgeslagen, willen ze bewijzen waarom zij dat hebben gedaan. Vaak door middel van enkele ongemotiveerde krachtzetten. Dat zie ik graag en zo heb ik een keer een Joegoslaaf met een verwoeste koningsvleugel de pot in laten gaan."

En passant wijst Mulder van Leens Dijkstra er op dat een remiseaanbod reglementair moet geschieden middels het standaardzinnetje: "Ik bied remise aan." Hij herinnert zich dat een tegenstander hem eens een briefje stuurde met de vraag: "Wilt u remise?". "Ja," schreef Mulder van Leens Dijkstra terug, waarop de kerende post het antwoord bracht: "Hartelijk dank voor uw openhartigheid. Fijn, dat ik het weet, alleen ik wil geen remise." "Een van de vervelende bijkomstigheden van het correspondentieschaak is de verloren of de bijna verloren stellingen nog lange tijd te moeten doorspelen. Je weet: er komt een moment van opgeven. Je kunt uitstel vragen, je kunt op vakantie gaan, maar er komt een moment dat er geen ontkomen meer aan is. Vier jaar ben je bezig geweest en nu moet je opgeven. Mijn eigen methode is om mijn tegenstander van harte te feliciteren met zijn prachtige winstpartij, ook al hebben ze de ene rotzet na de andere gespeeld. Maar er zijn vreemde figuren bij, die de grootste moeilijkheden hebben om op te geven. Een Italiaan stuurde mij een kaart met alleen het woordje "auf" erop. Toen ik een belangrijke partij van een Amerikaan had gewonnen, kreeg ik een briefje van één zin: "Wat een kunst om te winnen van iemand die zo'n rotzet heeft gedaan." Niemand bij het correspondentieschaken geeft van harte op. Het is een hel, je hart draait zich om in je borst.

- Wat is de aantrekkingskracht van het correspondentieschaak?

"De harmonie, het idee dat je een partij uit één stuk kunt spelen. Wat dat betreft is het het tegendeel van het bordschaak. In een partij met een klok, kom je goed te staan,

maar dan krijg je een kritieke stelling op het bord. Je moet een kwartier nadenken, misschien drie kwartier en omdat je dan in tijdnood komt moet je het laatste gedeelte van de partij uitspelen als een spelletje triktrak. Dat is het tegendeel van de wetenschap. Het kunstwerk dat gewrocht is, wordt feitelijk in één keer van het bord geveegd. Bij het schaken met een klok gebeuren de gruwelijkste dingen en ik erger mij daar vooral aan omdat ik altijd naar de beste zet zoek, naar de ideale zet. Bij correspondentieschaak moet je er ijzersterk van overtuigd zijn, dat je de beste zet hebt gedaan. Je kunt moeilijke stellingen diepgaand analyseren, je kunt er nog eens een nachtje over slapen. De ervaring van Donner, dat je een positie pas werkelijk doorgrondt op het moment dat je het stuk beetpakt om ermee te zetten, kan ik onderschrijven. Zo is het precies! Vandaar, dat als ik besloten heb een bepaalde zet te doen, ik hem thuis altijd eerst nog eens controleer. Dan ga ik naar buiten, loop naar de postbus en blijf voor de postbus staan. Dan controleer ik nogmaals de zet die ik opgeschreven heb en dan nog eens en dan pas gooi ik hem heel voorzichtig in de bus."

- *Wanneer bent u met het toernooischaak gestopt?*

"In 1961. Ik kon het niet meer doen, het vergde te veel van mijn zenuwgestel. De spanning tijdens een partij werd mij te veel. In tijdnood kreeg ik hele vreemde gewaarwordingen. Het knijpt je keel dicht, je krijgt hartkloppingen. Je komt in een soort schemertoestand. Je verliest het contact met de werkelijkheid en je kunt geen zet meer doen. Het had te maken met het gevoel dat ik minderwaardig zou zijn, als ik een partij had verloren. De angst om een partij te verliezen, deed mij zeer veel bedenktijd verbruiken. Het was een vicieuze cirkel, want juist eenmaal in tijdnood gekomen, kreeg ik mijn zwakke momenten en verloor. Mijn laatste partij heb ik gespeeld in het kampioenschap van Friesland. Bij de zestiende zet werd ik zodanig beroerd, dat ik van het bord ben weggelopen en in de stationsrestaurant van Leeuwarden een hapje ben gaan eten. Ik liet mijn tegenstander gewoon zitten. Ik kon niet naar hem toegaan, want ik zou toch niets kunnen uitbrengen. Het is een soort fobie. Tenslotte ben ik teruggegaan. Ik zei: "Ik geef de partij op, ik kan niet meer." Mijn tegenstander schrok ontzettend, hij wilde remise geven, maar dat wilde ik niet.

Het correspondentieschaak was voor mij in zekere zin een zegen. Ik kan alles regelen vanuit mijn huis. Ik heb hier een ruim uitzicht. Als ik vijf kilometer van huis ben, dan krijg ik al die vreemde ervaringen. Je hebt het idee dat je ter plaatse dood zult blijven. Je kunt niets meer, je moet gaan liggen. Je overleeft het en je denkt de volgende keer overleef ik het ook wel weer, maar waarom zul je jezelf onaangename ervaringen opleggen? Via de televisie zie ik hoe de wereld in elkaar zit. Ik heb een video-recorder, waarop ik alles nog eenmaal kan terugdraaien. Ik verlang er niet naar om in een file van 25 kilometer te staan. Als ik voor een stoplicht moet wachten, voel ik mij al opgesloten. Ik heb niet het gevoel dat ik mijn wereld heb verkleind tot mijn huis, of tot een bord van 64 velden. Met vele schakers over de gehele wereld correspondeer ik. Met een Perzische kolonel uit het leger van de sjah - hij zal nu wel een kopje kleiner zijn gemaakt - heb ik een uitgebreide briefwisseling gehad. Hij schreef zeer poëtische brieven, dacht dat ik hier aan een kabbelend stroompje zat te mediteren op het

boerenland. Hij stuurde mij een foto van zijn gezin. Ik schreef: "Ben jij dat met je vijf dochters." "Nee", antwoordde hij, "dat was ik met mijn vier dochters en mijn vrouw." Hij stuurde mij zijn mooiste bezit, zei hij, een prachtig uitgevoerde gedichtenbundel van Omar Khayam. Door al het geouwehoer heb ik de partij die ik met hem speelde wel verloren.

Het is helemaal niet gezegd dat ik ongelukkiger ben dan iemand uit de grote stad, die zich snel per auto van A naar B kan laten vervoeren. Met mijn fobie kun je oud en gelukkig worden. Het is mogelijk een kwestie van erfelijkheid. Dat kan, ik heb het uitgerekend, ik doe aan bioritmiek. Toen Kortsjnoi en Karpov tegen elkaar speelden, kon ik precies voorspellen op welke dag zij vrijaf zouden vragen. Dan stond hun bioritmische tabel ongunstig. De oude Grieken wisten al dat het menselijke lichaam onderhevig is aan bepaalde golfbewegingen. De ene dag stap je uit je bed, je stoot je kleine teen en bij het opendoen van de deur valt een emmer water op je hoofd. Dan weet je, dit is weer een van die ongunstige dagen. Doktoren hebben de werkzaamheid van de bioritmiek bevestigd bij mensen die na een ernstig auto-ongeluk zijn gestorven. Zij reden op een rechte weg, er komt een flauwe bocht en zij rijden gewoon recht uit. Hoe kan dat? Als je het gaat narekenen blijken zij hun fatale vergissing altijd op een ongunstige dag te hebben begaan. Je kunt met de bioritmiek ook de verbondenheid tussen twee mensen uitrekenen. Goethe en Nietzsche hadden een overeenkomst van 89%. Mijn vrouw en ik stemmen voor 62% met elkaar overeen, maar met mijn moeder met wie ik altijd veel heibel heb gehad, heb ik maar een verwantschap van 42%. Ja, ze leeft nog. Ze is 84 en intellectueel helemaal bij. Zij woont alleen in een kast van een huis in Leeuwarden. Vier verdiepingen, zij loopt ze op en af. Zij is in 1929 gescheiden van mijn vader. Op een gegeven moment zei mijn vader: "Het is vandaag een heuglijke dag, ik ben veertig jaar gescheiden." Mijn moeder is een moeilijke vrouw. Zij heeft hetzelfde als ik. Zij kon niet van haar huis naar het hekje lopen. Zij is er overheen gegroeid. Voor andere mensen is het iets onbegrijpelijks. Nu is het geen belemmering meer. Ik heb ermee leren leven, niet door het op te lossen, dat is waar, maar toen ik geprobeerd heb het op te lossen, is het alleen maar erger geworden. Het is een hele strijd geweest om mij erbij neer te leggen. Deze boerderij is mijn thuisbasis, verder terug kan ik niet. Door overerving heb ik deze boerderij gekregen. Ik ben vele malen miljonair, maar wat heb je daaraan? Je leven verandert er niet door: een boer verkoopt zijn land niet. Als ik het verkoop, zou ik kunnen rentenieren, maar ik ben hier geboren en ik hoop hier ook te sterven. Als ik ouder word en behoeftig, dan moet er maar personeel in huis komen, want in een oudenvandagentehuis, waar je op tijd je eten krijgt en daarna naar de biljartzaal kunt gaan, ben ik met geen stok te krijgen. Ik heb een grote bewondering voor schakers die van toernooi naar toernooi reizen. Die moeten een ijzeren constitutie hebben. Toen Kortsjnoi naar het Westen kwam, dacht ik, dat duurt nog hooguit een half jaar en dan zakt hij in elkaar. Dat is niet gebeurd - voor mij iets ongelooflijks. Ik speel niet eens een vluggertje meer, dat zou mij onwillekeurig weer te veel opwinden en daar heb je totaal niets aan. Ik analyseer liever een partij, dat is veel interessanter."

- Uw hang naar de volmaakte zet, heeft dat te maken met de ambitie om een opening als de Grünfeld te weerleggen?

"In Nederland hebben de correspondentieschakers een anti-Grünfeld club opgericht en ik ben daar als het ware de stichter van. De Grünfeld moet weerlegd worden, dat is mijn doel. In de dertiger jaren heb ik een openingenrepertoire opgesteld, dat helemaal rond was, zodanig dat ik nooit meer door een of andere variant verrast zou kunnen worden. Ik heb toen die variant van de Grünfeld gekozen met Lf4 en de aanname van het pionoffer op c7. Ik heb enkele schitterende vondsten gedaan en in de loop der jaren bleek die variant zo goed voor wit, dat bijna alle partijen ermee werden gewonnen. Je hebt daarbij het grote voordeel, dat correspondentieschakers niet graag hun partijen publiceren. Als zij hebben gewonnen, doen zij dat niet om hun nieuwtjes te behouden, terwijl een verliezer er niet erg op uit is om een nederlaag te laten zien. In een van de laatste toernooien heb ik viermaal de Grünfeld-Indiër gespeeld en ik heb daaruit 3½ punt gehaald. Alleen Hollis heeft met veel moeite met remise kunnen ontsnappen. Ten aanzien van de Grünfeld is er naar mijn idee nog maar één kritieke variant, waarmee zwart het hoofd boven water kan houden: 1 d4 Pf6 2 c4 g6 3 Pc3 d5 4 Lf4 Lg7 5 e3 c5. Die variant vormt nog een probleem voor wit.

Ik kom uit de school-Euwe. Ik heb een voorkeur voor het gezonde, solide schaak. Jegens Indische systemen heb ik een groot wantrouwen. De Benoni vind ik ook niet helemaal correct, hoewel vanuit een objectief wetenschappelijk standpunt toch beter dan de Grünfeld, want in de Benoni heeft zwart twee goede lopers. Met wit heb ik tegen C.H.O. d'Alexander eens een prachtige correspondentiepartij gewonnen. Ik speel altijd de hoofdvariant van de Benoni met Le2, f3 en onmiddellijk Kh1. Ik probeer alleen ten koste van alles b5 te voorkomen. Dat kan en als wit daarin is geslaagd, laat dan de boeren maar dorsen. Zelf speel ik met zwart altijd orthodoxe systemen; mijns inziens de beste methode om gelijk spel te krijgen. Mijn repertoire is natuurlijk uiterst eenzijdig, maar waterdicht. Het correspondentieschaak is een levensvervulling voor mij. Mensen die niets met hun tijd kunnen doen, leiden een erbarmelijk bestaan, die zijn te beklagen. Correspondentieschaak is voor mij een vorm van professionalisme, maar dan zonder betaling."

- Hoe bent u aan uw lange achternaam gekomen?

"Dat stamt nog uit de Napoleontische tijd. Ik heb het niet zo op de Groningers, maar ik schijn van ze af te stammen. De Groningse boeren wilden alles zo voordelig mogelijk doen. Zij namen nooit vaste krachten in dienst, dat was goedkoper: seizoenarbeiders. Die mentaliteit heeft in plaatsen als Beerta en Finsterwolde het communisme veroorzaakt. Wij in Friesland hebben een andere mentaliteit; wij hebben er voor gezorgd dat er het hele jaar werk is in de landbouw. Maar mijn oorsprong ligt in Groningen. Aan het eind van de achttiende eeuw reed de molenaar van het Groningse dorpje Leens met zijn vrouw en haar baby langs het kanaal in een koetsje. Het was volgens de annalen stormachtig weer, toen door een zware donderslag die de aarde

deed opschrikken, het paard een zijsprong maakte en met koetsje en al te water geraakte. Alle inzittenden verdronken, zij het dat de vrouw van de molenaar van Leens er nog juist in was geslaagd het kind op de wal te gooien. Daar werd het gevonden en vervolgens uitbesteed bij de doopsgezinde gemeente van Leens. Men zocht een pleeggezin voor het kind en dat werd gevonden via een dominee Van der Tuuk, hier in Berlikum. Op dat moment bezette Napoleon ons land en toen moest iedereen een naam hebben. Ja, dat werd het jongetje van Mulder van Leens; mulder is molenaar. Zijn dochter is getrouwd met een boer, die Dijkstra heette." Toen later de naam Mulder van Leens dreigde uit te sterven - om een ingewikkelde familieverhouding kort samen te vatten - omdat zij allemaal de Spaanse griep kregen, is een samensmelting van de naam aangevraagd, een verzoek dat tenslotte bij Koninklijk Besluit werd gesanctioneerd: Mulder van Leens Dijkstra.

Als boer beoefent Mulder van Leens Dijkstra nog een hobby op professionele basis: het aardappelkweken. "Je moet", zegt hij, "het kweken van aardappelen vergelijken met het spelen van correspondentieschaak. Het kost mij alleen maar geld, zesduizend gulden per jaar. Je doet het stuifmeel van de moederplant op de stamper van de vaderplant. Dan doe je er een plastic zakje omheen en dan komt er een groen, rond knolletje aan. Dat is de zaai-aardappel. Die snij je mid-dendoor en dan zie je aan de zijkant, zoals bij de tomaat, een heleboel zaadjes, zeg honderd. Deze honderd zaadjes doe je in een bak en zo ontstaan er honderd verschillende rassen. Als je op die manier te werk gaat, dan heb je een kans van één op een miljoen dat je een beter aardappelras kweekt, dan die er tot nu toe bestaan. Je wint eerder de hoofdprijs in de staatsloterij, dan een ras zoals het Bintje of de Eigenheimer. Je bent al tien jaar bezig voordat jouw nieuwe aardappel geaccepteerd wordt als een nieuw ras. Je aardappel moet allerlei proeven ondergaan. Hoe vatbaar is de aardappel voor ziekten. Is hij bestand tegen aardappelmoehheid, die veroorzaakt wordt door het aardappelaaltje? Is het een blauwe aardappel? Kun je er chips van maken, of is hij meer geschikt voor patat of puree? Je vindt eigenlijk nooit een aardappel, die het ideaalbeeld is en aan al dat soort eigenschappen voldoet. Evenals bij correspondentieschaak heb je er geduld voor nodig. Het duurt zeker tien jaar, voordat je een eigen ras gekweekt hebt.

Maar het kweken van een geschikt aardappelras is een soort spel voor mij, zoals schaken. Er is nu een ras van mij geaccepteerd - de winda, genoemd naar mijn dochter. Het is een prima consumptie-aardappel. Hij kan verbouwd worden op aardappelmoe land, maar hij heeft helaas ook enkele slechte eigenschappen, waardoor hij het nog niet helemaal gehaald heeft. Hij is moeilijk rooibaar. Er komen scheurtjes in, als je hem rooit. Maar ik ga er mee door. Je weet het nooit. Ik ben een echte spelersfiguur. Als een aardappel aanslaat, dan krijg je voor iedere hectare een kwekerspremie van vierhonderd gulden. Mocht er in EEG-verband bijvoorbeeld tienduizend hectare met mijn aardappel worden verbouwd, dan vang ik vier miljoen per jaar, dat is toch aardig. Ze zeggen dat schakers idioten zijn, verzot op het spel. Ik speel ook mee in de lotto. Ik heb een bepaald systeem ontwikkeld, dat waterdicht zou zijn, als ik elke week

vijfduizendvijf kolommen zou mogen invullen. Dat heb ik uitgerekend, daar is geen speld tussen te krijgen. Zoveel kolommen, dat is natuurlijk te veel, maar nu speel ik volgens mijn systeem samen met een vriend. Wij zijn drie maanden bezig, elke week tweeëndertig kolommen. Wij hebben in totaal vijfhonderd gulden ingezet, wij winnen, wij hebben nu elfhonderd gulden binnen en als dat rund niet een kruisje verkeerd had gezet op zijn formulier, was het nog zevenenveertig gulden meer geweest."

Mulder van Leens Dijkstra speelt ook in de voetbalpool, maar vol afschuw merkt hij op, dat de organisatoren er steeds meer op uit zijn "om iedereen kleine snertprijsjes te geven". Als hij in Engeland zou wonen, dan zou hij bij de laatste verkiezingen een fors bedrag op Margaret Thatcher hebben gezet. Hij koopt loten in de staatsloterij, tachtig maal een vijfde - zo heeft hij uitgerekend - heeft hij de meeste kans om iets te winnen, of om zo weinig mogelijk te verliezen. "Dat vind ik leuk", zegt hij, "die rollende balletjes en dan een prijs winnen, terwijl je daar zelf eigenlijk niets voor gedaan hebt. Want voor mijn leven zou het niet veel uitmaken, of ik plotseling veel geld erbij krijg. Ik leef zoals ik leef. Ik zou nooit een jacht van negen miljoen dollar willen kopen om daarmee de haven van Monte Carlo binnen te varen."

Maar ook al wint hij morgen de honderdduizend, de eerste prijs in de lotto en de voetbalpool, het correspondentieschaak geeft hem de meeste voldoening. "Dat is het eigen bloed, de eigen tranen, die zijn opgeofferd. Dat is de wetenschap. De strijd tegen de onzekerheid, want daaraan heb ik een grote hekel. Je mag bij het correspondentieschaak niet te optimistisch zijn bij het beoordelen van je eigen kansen. Je moet erop rekenen dat je tegenstander steeds de beste tegenzet zal vinden. Vandaar dat ik mij het beste thuis voel, als ik tegen een rommelaar speel. Wanneer een tegenstander direct de theorie zou verlaten door bijvoorbeeld 1 d4 b6 te spelen, dan vraag ik extra dagen aan, of een week vakantie. Dan ga ik alles opsporen wat er over deze opening is geschreven, nog afgezien van de partijen die Miles ermee heeft gespeeld, en die ik allemaal al heb verzameld. Ik zou zo'n opening met alle geweld willen weerleggen, maar je moet oppassen: theorieboeken vertellen nooit de waarheid. Nog kort geleden kwam het voor dat iemand in een correspondentiepartij een aanbeveling van Pachman speelde, die had geschreven "met goed spel voor wit". Alleen stond wit mat in drie. Die man heeft daarna nog een kwaai brief aan de bond geschreven."

Het eigen onderzoek staat bij Mulder van Leens Dijkstra voorop. "Je moet vooral niet bang zijn", vindt hij. In een correspondentiepartij tegen de wereldkampioen Estrin staat Mulder van Leens Dijkstra op dit moment gewonnen. Hij is tot deze voordelige stand gekomen, omdat hij in een van de analyses van Estrin een onnauwkeurigheid bespeurde en de gelegenheid kreeg zijn vondst daadwerkelijk in de partij uit te voeren. Ik vraag hem of er bij het correspondentieschaak kan worden gesjoemeld. Estrin schijnt op een nogal dubieuze manier wereldkampioen te zijn geworden. Mulder van Leens Dijkstra: "Estrin speelde een beslissende partij tegen Joedovitsj. Op een gegeven moment moest Joedovitsj in het ziekenhuis worden opgenomen, terwijl hij in de partij praktisch gewonnen stond. Joedovitsj heeft toen niet gemeld, dat hij ziek was en toen

heeft Estrin een tijdsoverschrijding geclaimd. Reglementair had Estrin gelijk, maar Joedovitsj vond de eis van Estrin zo weinig elegant, dat hij de partij zonder meer heeft opgegeven. Daartoe was Joedovitsj niet gedwongen, want bij het correspondentieschaak mag je eenmaal de toegestane bedenktijd overschrijden. De correspondentiespelers die aan de rand van het bedrog werken, haal je er onmiddellijk uit. Er is een bedenktijd van dertig dagen voor tien zetten. Er volgt een controle na elke tien zetten. Maar de postlooptijd telt niet mee en juist bij de landen uit het Oostblok doen zich dan altijd grote moeilijkheden voor. Een kaart naar de Sovjet-Unie doet er gewoonlijk tussen de acht en twaalf dagen over. Maar dan denkt zo'n vent, ik neem eens een gratis weekje en ik meld niet dat ik de brief op de 20ste heb gekregen, maar op de 27ste. Wie controleert dat? In mijn partij met Estrin heb ik aangevraagd om aangetekend te spelen. Dan meld ik de wedstrijdleader dat de postlooptijd met Rusland zeer onregelmatig is en dan word ik in staat gesteld om vijf zetten aangetekend te versturen. Dan kan ik via de PTT nagaan wanneer hij zijn zet moet hebben ontvangen. Maar die jongens zijn natuurlijk ook niet gek. De vijf aangetekend verstuurd zetten hebben gewoon een postlooptijd van twee dagen, maar de zesde zet die weer niet aangetekend was, doet er bij mijnheer Estrin dan plotseling weer vijftwintig dagen over eer hij is aangekomen. Daar doe je niets tegen."

- Zijn de Russen professionals?

"Die indruk heb ik wel. De meesten zijn schaaktrainers. Als zij zelf geen tijd hebben, laten zij een paar sterke spelers uit hun club die partij spelen. Je krijgt vaak kaarten met steeds een ander handschrift erop. Ik ben een partij met een Oostduitsers aan het spelen, die de partij duidelijk heeft uitbesteed. Nu sta ik gewonnen, maar mocht ik die partij alsnog verliezen, dan ga ik eens prakkizeren wat ik eraan kan doen. Je moet als correspondentieschaker in principe wantrouwig zijn."

Vorig jaar werd Mulder van Leens Dijkstra benoemd tot grootmeester in het correspondentieschaak. Op welk niveau speelt het correspondentieschaak zich af? Zou hij in een correspondentiepartij een kans hebben tegen spelers als Kar- pov en Kortsjnoi?

"Geen enkele grootmeester in het correspondentieschaak zal uit de weg gaan voor een grootmeester in het bordschaak. Ik ga er absoluut van uit dat ik niet gedoemd ben om bijvoorbeeld in een correspondentiematch met Kortsjnoi een negatief resultaat te moeten scoren. Ik heb nooit gedacht: wat zou het mooi zijn om zo'n talent als Kortsjnoi te hebben. Schakers als Kortsjnoi of Karpov doen in hun partijen ook nooit zetten, waarvan ik zeg: die begrijp ik niet. Bordschaak en correspondentieschaak zijn heel verschillende bezigheden. Iemand als Suttles is nu een correspondentieschaker geworden. Het is maar helemaal de vraag of hij het ver brengt. Ik speel nu een partij tegen hem. Hij heeft weer g6 en d6 gespeeld. Het zal wel remise worden, maar ik sta een tikje beter, omdat hij voorlopig een toren buiten spel heeft gezet."

Ik vraag hem of hij in een volledige stilte analyseert. Dat blijkt niet het geval te zijn. Hij schaakt bij een glaasje alcohol, dat hem eerder inspireert dan bedwelmt, met muziek op

de achtergrond. Met zijn macrobiotische burens die de stad hebben verlaten om zich te vestigen op het platteland, wisselt hij tapes uit. "Ik ben een groot liefhebber van Johnny Cash", zegt hij, "vooral country and western muziek. Ik heb bijna alles van Bob Dylan en van de Stones. Dat geeft een vertrouwd geluid als ik zit te schaken. En Jimi Hendrix niet te vergeten", voegt hij er tot mijn stijgende verbazing aan toe. "Grote symfonieën, daar ben ik nog niet aan toe. Wel houd ik van pianoconcerten, vooral van Beethoven. Opera's hoop ik nooit meer te horen, dan denk ik: die mensen zitten zo dicht op elkaar, dat zij elkaar bespugen."

- Bent u een gevoelig mens?

"Ieder mens is gevoelig, maar ik denk dat ik gevoeliger ben dan de meesten. Ik kan echter ook keihard zijn. Wij worden ouder, ik ben eenenzestig en links en rechts gaan familieleden dood. Dan ga ik niet zitten huilen. De dood is het natuurlijke einde van de dingen. Het zou mij niets doen, als ik doodga. Je kunt alleen maar hopen dat het vlug en pijnloos gaat. Tegen mijn werkkrachten kan ik keihard zijn. Ik kan een vaste kracht ontslaan, die de hele dag loopt te kankeren en mij wil vertellen hoe ik een bedrijf moet runnen. Dan denk ik niet, hij heeft ook een gezin, met vrouw en kinderen. Als boer heb ik een speciale band met het land. Ik sta dicht bij de kringloop van de natuur. Ik ben nog in staat de kleine gebeurtenissen in de natuur op te merken, een torretje in het water, de opkomende zon, het graan dat werkelijk wuivend voor je ligt. Een heleboel doctorandussen, stadsverbeteraars en milieubeschermers komen mij vertellen hoe ik mijn land moet bebouwen, maar die kunnen de pot op. De boeren hebben het land gemaakt, zoals het nu is. Op de grond van mijn macrobiotische burens staat het onkruid net zo hoog als hun baarden lang zijn. Ik heb een heel goed contact met ze. Als ik vraag: jij wilt toch ook een slaplantje eten, waarom spuit je niet even, dan worden ze niet opgevreten door de insecten, dan krijg ik te horen dat zij de insecten te lijf gaan met water waarin brandnetels verrot zijn. Ik geloof best dat de insecten dat niet leuk vinden, maar in ieder geval gaan zij er niet dood van. Dan zeg ik: er wonen drie miljard mensen op de aardbol. Als alle boeren op jullie manier te werk gaan, liggen er volgend jaar achthonderd miljoen met gestrekte beentjes. Zoiets is geen spel. Dat is een keiharde zaak: hoe krijg ik zoveel mogelijk kilo's van het land dat ik bebouw."

Wij zitten nog steeds voor het raam en buiten begint het reeds te donkeren. Ik moet terug. Mulder van Leens Dijkstra brengt mij samen met zijn vrouw naar het hek van zijn herenboerderij. Ik stap in de bus met een zak aardappelen in de hand - winda's. Als de bus langs het huis wegrijdt, zie ik ze staan zwaaien, tot zij als twee kleine zwarte stippen in de verte verdwijnen.

Een van zijn vele anti-Grünfeld successen is de overwinning op de Deen Gasseholm. Zeer waarschijnlijk had Mulder van Leens de zettenreeks tot en met de slotstelling al een aantal jaren eerder in een van zijn klappers klaarliggen. Zijn commentaar: "Mijn tegenstander wist blijkbaar niet dat hij tegen een Grünfeld-hater speelde."

K.D. Mulder van Leens Dijkstra - F. Gasselich (Denemarken)

Correspondentiepartij in het landenkampioenschap van Europa, 1983-1985
Grünfeld-Indisch

1. **d4 Pf6** 2. **c4 g6** 3. **Pc3 d5** 4. **Lf4! Lg7** 5. **e3 0-0** (Enige kansen op remise biedt nog 5. .. c5.) 6. **cxd5 Pxd5** 7. **Pxd5 Dxd5** 8. **Lxc7 Pc6** 9. **Pe2 Lg4** 10. **f3 Tac8** 11. **Pc3 De6** 12. **Lf4 Lxd4** (Zwart moet wel doorzetten om zijn partijopzet te kunnen rechtvaardigen. Ook mogelijk is 12. .. Pxd4 met als voorbeeld de volgende interessante partij: 12. .. Pxd4 13. fxc4 Tfd8 14. Ld3 Pc6 15. Db1!! Pb4 16. Le2 Txc3 17. bxc3 Lxc3+ 18. Kf2 Td2 19. Td1 Tb2 20. Lh6! Df6+ 21. Df5!! en zwart gaf op, Smit - Straal, corr. 1978.) 13. **fxg4 g5** 14. **Lxg5 Tfd8** 15. **Dc1!!** (Tot nu toe had ik nul dagen bedenktijd verbruikt en mijn tegenstander vijf. Na mijn 'nieuwe' 15e zet nam hij plotseling tien dagen bedenktijd. Kennelijk was hij reeds op onbekend terrein.) 15. .. **Pb4** 16. **Le2! Lxc3+** 17. **bx3 Qg6** 18. **Lf4 Pc2+** 19. **Kf2 Pxa1** 20. **Dxa1 Td2** (Alweer na tien dagen bedenktijd gespeeld.) 21. **Td1 Tcd8** (Na over deze zet 12 dagen te hebben nagedacht ziet hij het kennelijk niet meer zitten.) 22. **Dc1 Dd3** 23. **Txd2 Dxd2** 24. **Da3!** en opgegeven.

Diagram

Als zwart nog enige druk wil uitoefenen, dan zou hij hier 24. .. Dc2 moeten spelen, gevolgd door 25. .. Td2. Maar dan loopt hij mat, b.v. 25. Dxe7 Td2 26. De8+ Kg7 27. Le5+ f6 28. De7+ Kh6 29. Dxf6+. Of een iets langere variant: 25. De7+ Td2 26. De8+ Kg7 27. Le5+ f6 28. De7+ Kg8 29. De6+ Kf8 30. Ld6+ Kg7 (30. .. Txd6 31. Dxd6+ levert gewoon stukverlies op.) 31. De7+ Kg6 32. De8+ Kh6 33. Lf8+ Kg5 34. Dh5 mat.

(Aantekeningen van de witspeler in het Philidorforum van oktober 1984)

Een fraaie bordpartij uit de tientallenwedstrijd Utrecht - Philidor 1955.

Mr. E. Spanjaard - K.D. Mulder van Leens Dijkstra

Utrecht 1955

Catalaanse verdediging

1. **d4 Pf6** 2. **c4 e6** 3. **g3 d5** 4. **Lg2 Le7** (Deze opstelling tegen de Catalaan maakt een ietwat 'onverschillige' indruk: hoe wit ook speelt, zwart ontwikkelt zich op gelijke wijze als in het Orthodoxe Damegambiet. Een vraagpunt der theorie vormt nog 4. .. dxc4 5.

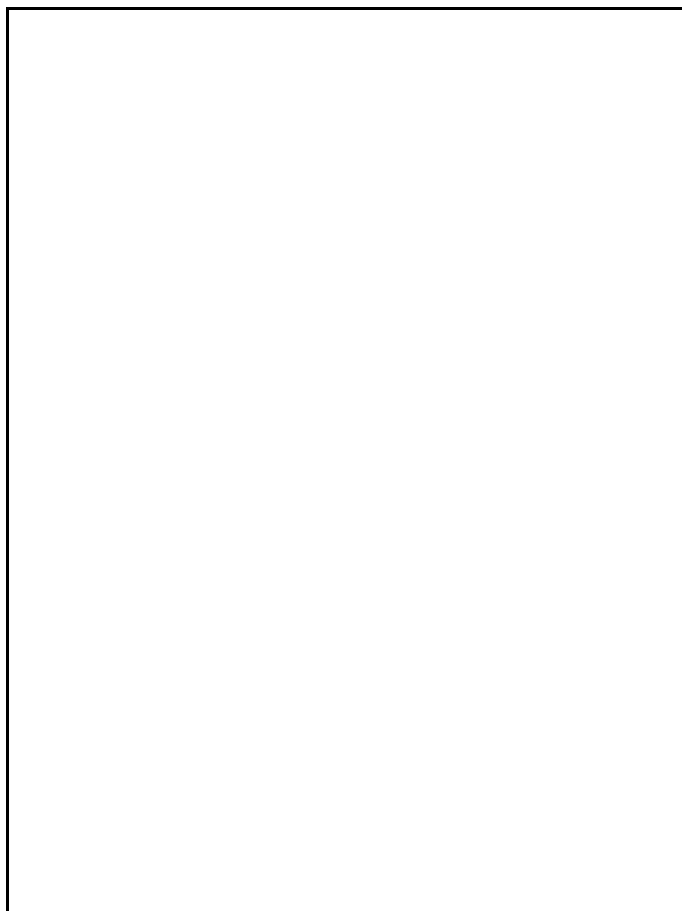
Da4+ Pbd7 of 5. .. Ld7.) **5. Pf3 0-0 6. 0-0 c6 7. Pbd2 Pbd7** (Nog steeds even 'orthodox'. Vroeger beschouwde men de zwarte opstelling als onvoldoende, omdat wit vanzelf een overwicht in bewegingsvrijheid krijgt. Daartegenover staat echter dat zwarts solide opstelling zich uitstekend leent voor allerlei tegenacties.) **8. b3 b6 9. Lb2 Lb7 10. Tc1 Tc8 11. e3 Tc7 12. De2 Da8!** (Een van de fijne puntjes van deze opstelling, waarmee de opmars c6-c5 deugdelijk wordt voorbereid.) **13. Pe5** (Het is bekend dat in dit soort stellingen de zet Pe5 in het algemeen de voorkeur verdient boven de opmars e3-e4, die na een weldra volgend c6-c5 tot vergaande vereenvoudiging leidt.) **13. .. Tfc8** (Ook direct 13. .. c5 is goed speelbaar, zoals o.a. gebleken is in de partijen Orbaan - Mulder van Leens, Groningen 1952, Keres - Ragozin, Moskou 1948 en Donner - Kramer, Beverwijk 1955.) **14. f4 c5** (Nu pas deze belangrijke zet.) **15. cxd5 exd5 16. Pdf3 a5** (Met een duidelijke dreiging.) **17. Tfd1 La6 18. De1 c4** (Aldus neemt zwart het initiatief.)

19. Pg5? (Ziet er goed uit, maar wordt overtuigend weerlegd. Hier had 19. bxc4 Lxc4 20. Lxc4 Pxc4 21. Txc4 Txc4 moeten geschieden, maar wit denkt ten onrechte dat zijn aanval tegen de zwarte actie opweegt.) **19. .. Lb4!** (Zeer sterk. Wanneer nu de witte koningin wijkt, volgt 20. .. c3.) **20. Lc3 Lxc3 21. Txc3 cxb3 22. Txc7 Txc7 23. axb3** (23. Pgfx7 bxa2 kwam natuurlijk niet in aanmerking.) **23. .. Dc8!**

Zie diagram

(Een bijzonder sterke aanvalszet, waarvan de bedoeling in de eerste plaats is de oppositie langs de c-lijn te verhinderen. Zwart bekommert zich in het geheel niet om pion f7, daar de materiële verhouding in het heetst van de strijd niet telt, terwijl voorts wits succes op een zeer onbelangrijk gedeelte van het front betrekking heeft.) **24. Pgfx7** (Iets beter was 24. Pxd7 geweest, maar dat zou betekenen dat de witte aanval geheel ongemotiveerd is geweest.) **24. .. Tc2** (Nu dreigt in de eerste plaats 25. .. Te2.) **25. Lh3?** (Leidt de partij naar een schitterend einde. Na 25. Pd6 Dc7 was weliswaar geen directe beslissing mogelijk geweest, maar zwarts voordeel had ook dan weldra ernstige vormen aangenomen, b.v. 26. Pf5 Te2 27. Df1 Dc2, dreigend 28. .. Txc2+.) **25. .. Pxe5!** (Buitengewoon fraai: 26. Lxc8, Pf3+ en mat.) Wit geeft het op.

Herinneringen van S.H. Postma

Tegen Philidor

Natuurlijk had ik al eerder tegen Philidor gespeeld. Voor het eerst in het Burmania-toernooi, juli 1946. Mijn tegenstander voor de eerste ronde, J. Gutman, bleef weg, of beter: bleek nooit van plan te zijn geweest om mee te doen. Zo zat ik maar wat te vluggeren tegen een uiterst beminnelijke man, H.F. Schotanus, bestuurslid van de Grote Club en uitvinder van het drie-rijensysteem (het laatste meer per ongeluk, denk ik achteraf).

Maar de eerste ontmoeting met een heus tiental vond plaats in De Groene Weide op 5

april 1947. Diep geïmponeerd waren wij met onze eerste en enige keus van Schaak- en Damclub De Toer uit Grouw (toen nog met een W) naar de hoofdplaats getogen om het op te nemen tegen het vijfde van Philidor (toen nog niet Koninklijk). Met wit kreeg ik aan bord drie te maken met een tegenstander die toen nog maar aan het begin van een roemvolle carrière stond. In Grouw nog wel. Maar niet als schaker. Hij bakte er echt niets van. We wonnen de wedstrijd dik. Alleen onze goeie Bertus verloor. Door tijdsoverschrijding. Hij speelde tegen een dame en had geprobeerd al haar ringen te tellen. Ouderen die dit lezen zullen zijn tegenstandster ongetwijfeld hebben herkend.

Na bijna een halve eeuw mocht ik nog een keer tegen het vijfde optornen. Een vreemde gewaarwording als je dertig jaar voor de Koninklijke hebt gespeeld. Vanaf 1957 voor het eerste, daarna voor het tweede en uiteindelijk voor het derde. Een derde dat naar de tweede klas van de KNSB promoveerde en daarin grote broer Philidor II versloeg met 6½-3½, een uitslag die een klasse verschil aangeeft.

Daarna werd ik nog wel eens als invaller opgesteld. Zo kwam ik nog een keer tegen het tweede uit, waarin toen meesters Aarts en De Groot bij toerbeurt aan bord één uitkwamen. Mijn overwinning op Mr. Arjen de Groot baarde nogal wat opzien. Kwam Mr. Aarts langs, die losjesweg opmerkte: "Blij dat ik vandaag niet aan het eerste bord zit."

Lid van Philidor ben ik nog steeds. Een club kan altijd leden gebruiken die hun contributie betalen. Maar toen de goede Dik Kruithof met perfecte timing mij vroeg om nog eens in te willen vallen in het eerste, uiteraard in een uitwedstrijd in Arnhem waar niets meer op het spel stond, had ik me net laten verleiden om mee te helpen een buurtclubje, waarin ik puur voor mijn plezier wat aanmodderde, voor degradatie te behoeden. Met dat clubje kwam ik dan in 1994 uit tegen het tegen degradatie strijdende Philidor V, waar zo vele grijzende makkers van mij in meededen. Helaas, de Philidor-veteranen verloren en zakten een klasse, maar aan mij heeft het niet gelegen. Tegen chevalier Bakker zag ik in een -uiteraard Franse - verdediging zijn dameloper tot twee keer toe voor een pion aan. Zodoende ging het aangekondigde mat mooi niet door en had ik eindelijk weer eens een puntje voor Philidor verdiend.

Leen Scholl

Een hoofdstuk over L.J. (Leen) Scholl zou gemakkelijk vol te krijgen zijn door droogweg alle functies te vermelden die deze wel zeer bijzondere man heeft bekleed in dienst van het Leeuwarder en Friese schaakleven. En een heel boek zou te vullen zijn wanneer we het eens zouden hebben over alle werkzaamheden die hij heeft verricht zonder in wat voor bestuur of comité of wat dan ook te hebben gezeten.

Als Scholl niet rechtstreeks in een of andere organisatie zat dan was de gang van zaken namelijk meestal de volgende: Er is een bespreking gaande tussen de organisatoren met welluidende titels. Een of ander bijzonder lastig probleem komt ter tafel. Niemand van de bonzen weet er raad mee. Denkrimpels verschijnen op voorhoofden, wenkbrauwen

worden samengeknepen, er ontstaan ademhalingsproblemen. In een ultieme poging richten de desperado's hun wanhopige blikken op een aanwezige superbobo, die als enige misschien in staat is het verlossende woord te spreken. Vol verwachting kloppen aller harten als de grote man na ampele overweging eindelijk de blijde boodschap lijkt te gaan uitspreken. En waarachtig, hun stille gebeden worden verhoord. De oplossing blijkt, als alle grote ontdekkingen en uitvindingen, van verbazingwekkende eenvoud: "We vragen het aan de heer Scholl."

Er wordt weer geademd. Opluchting alom. Denkrimpels verdwijnen prompt, wenkbrauwen nemen hun oospronkelijke stand weer aan. Vol bewondering wordt de superbons aangestaard, in een soort stille aanbidding. En de notulant noteert, zijn pen gedoopt in een bron van oneindige dankbaarheid: "De heer Bobo kwam met een geniale oplossing: "We vragen het aan de heer Scholl"."

Deze anekdote is geen verzinsel, maar volkomen historisch. Ik kan het weten want die notulant was ik maar al te vaak zelf.

Als noodlottige consequentie van deze geniale vondst liep de heer Scholl voornoemd zich daarna wekenlang het vuur uit de sloffen. Met klussen waar geen eer aan te behalen viel, maar wel veel teleurstellingen aan te beleven waren. Hij heeft alle ondank, onderwaardering, bijkomende kosten en verder ellende overleefd dankzij het hem eigen kostelijke gevoel voor zelfspot, de hoogste vorm van humor.

Wat is het eigenlijk een wonder dat deze bewonderenswaardige man ook nog altijd een knappe partij heeft kunnen schaken, al werd zijn roem als zodanig weldra overschaduwd door die van zijn oudste zoon. Hij was de motor achter het roemruchte team van de alom in den Friesen lande geëerbiedigde Philidor-veteranen, die bij elke club in de FSB als eregasten werden beschouwd. Deze in hun liefhebberij vergrijsde broeders hebben aangetoond dat ze bij Philidor echt wel iets anders doen dan jonge talenten weggapen en hun profs duur betalen. Je kunt blijkbaar bij Philidor zijn en willen om doodgewoon in een prettige, goed geleide vereniging met aardige mensen een fijne partij te spelen.

Albert van der Wal

Albert betekent 'door adel schitterend'. Zelden is die voornaam zo goed terecht gekomen als bij onze strijdmakker Van der Wal. Je kunt je hem zo voorstellen als een ridder te paard, met in zijn banier de trotse spreuk 'Je maintiendrai'. Of, in een latere periode van de geschiedenis, als een Engelse lord. Zijn achternaam, dezelfde als die van mijn betovergrootvader, is op z'n Westvlaams Van de Walle. En daar hebben de Fransen dan weer De Gaulle van gemaakt. Zo zijn we haast ongemerkt bij het verzet beland. Een hardnekkig verhaal wil, dat in de bezettingstijd de Duitse zaakgelastigde in Friesland, anders gezegd 'der Beaufragte', de Oldenburger Werner J. Ross, voor het slapen gaan eerst altijd angstig onder zijn bed keek, omdat hij doodsbenuwd was dat Albert en diens broer Bob zich daaronder verstopt hadden met het plan hem te kidnappen. "Si non è vero, è bon trovato" zei Giordano Bruno in zo'n geval. Albert zelf

lacht er maar wat om. Wanneer hij in zijn olijke bui zijn bril op zijn voorhoofd schuift en zijn ogen beginnen te tinkelen, dan verwacht ik altijd dat hij zal gaan zeggen: "Hello, it's I. Leclerc" als de kwieke verzetskoerier in 'Allo, allo'. Net als Albert in die jaren een grootmeester in het zich vermommen. En daarbij, alweer net als Albert, eigenlijk altijd jong gebleven. Nog steeds in staat tot een jolige kwinkslag. Want Albert van der Wal moge dan jarenlang een leidinggevende functie bij Stokvis hebben bekleed, een uitgedroogde figuur is hij, Caissa zij dank, nooit geworden. Veel te weinig bekend is dat Van der Wal bij het organiseren van evenementen als bij voorbeeld het Kandidatentoernooi in 1956 de rechterhand was van Waling Dijkstra. Bescheidenheid is een deugd, maar bepaald geen eigenschap om de publiciteit mee te halen. Vandaar deze terechtzetting in dit historische boekwerk. Als speler heeft deze ridder van ons koninklijke spel zijn sporen ruimschoots verdiend. Niet alleen bij Philidor, maar ook bij gerenommeerde clubs als Esgoo en Staunton. Toen hij uit Leek (dat heette in die dagen Python Place, naar een geestdriftige slangenkweker aldaar) naar Leeuwarden repatrieerde was dat voor alle oudere leden van de Koninklijke van 1847 een feest der herkenning. Albert was meteen bereid om met enkele oude getrouwen het legendarisch geworden Philidor-veteranenteam te gaan vormen. Als witspeler hanteerde hij met zoveel flair zijn lijfopening (die ik hier niet prijsgeef, want het wemelt van de bedrijfspionnen in deze van moordende concurrentiestrijd vergeven tijd) dat het kwalijke gerucht zich heeft verspreid dat Albert met zwart niet overweg zou kunnen. Maar met eigen ogen heb ik mogen aanschouwen hoe eng dit gerucht verwant is aan vuige laster.

Ons Clubblad

Er is een tijd geweest dat ons clubblad elke maand verscheen en dan ook prompt en terecht, zij het ietwat prozaïsch, Ons Maandblad heette. Toen ik bij Philidor werd ingelijfd als Fou (Frans voor gek, dwaas, nar, hier: afkorting van Fries om ú tens) was Germ de Jong hoofdredacteur. Oudere leden lieten me, soms met tranen in de ogen, de jaargangen lezen uit de mobilisatietijd. De bijdragen van sergeant Van Wijngaarden heugen me nog. Juweeltjes waren dat. Kornelis Dirk Mulder Van Leens Dijkstra heeft me ooit in een royale bui ('rynske rite' heet dat in Wier, waar je mooi voor paal kon staan) een stel gegeven, die na lezing, herlezing en andermaal herlezing via mijn goede vriend Chris Kruisinga veilig in een of ander archief zijn beland.

Maar Germ de Jong kon er ook wat van. Kostelijk was-ie soms. We kunnen hem in gemoede omschrijven als een 'enthousiasteling'. Het werd een prettige samenwerking. Die coöperatie werd voortgezet met de goede A.R. van der Linden. Voorlopig als vanouds met afstandsbediening, want ik woonde nog steeds bij Amsterdam, tot de onvergetelijke Sietze de Bruin mij ertoe kreeg me metterwoon in de Friese hoofdstad te vestigen. Een belangrijke rol speelde daarbij ene Scholl. Ter onderscheiding van zijn zoon, overigens steevast met Eddie betiteld, werd Scholl sr gemeenlijk omschreven als Ouwescholl. Een omschrijving op z'n kort Amerikaans als LJS zou ongetwijfeld de voorkeur hebben verdiend. Die LJS dan werd mijn derde supervisor bij ons

maandblad. Dat had hij overigens omgedoopt in Philidorforum. Alsof de oude Romeinen een plein in Rome zouden hebben genoemd naar een grootmeester van ruim zeventien eeuwen later.

In het eerste nummer gaf LJS in een goed verzorgd juridisch aandoend betoog een plausibele verklaring voor die overigens volslagen zotte naam, die weldra gemeengoed (één woord!) werd. Samenwerken met LJS was vooral prettig omdat hij nagenoeg alles alléén deed. Hij was advertentieacquisiteur, zetter, opmaker, corrector, binder, bezorger. Alles deed de brave man. Na LJS kwam RAV. Juist: Dr. Ir. R.A. Visser. Ook dat ging prima. We hebben zelfs ooit een muzikaal duo gevormd.

Daarna kwam het maandblad in handen van de inmiddels gerepatrieerde Fedde F. van Wijngaarden. Zelf was ik gaandeweg een willig werktuig geworden van Berry J. Withuis, hoofdredacteur van Schakend Nederland en voorganger in het bevorderen van de schaakpubliciteit, van wereldtop tot en met beginners.

Fedde verzamelde een grote staf van voornamelijke jonge medewerkers om zich heen. Daar waren prima jongens bij, die het ver hebben geschopt. Als ik een daarvan soms ontmoet dan is er maar één onderwerp van gesprek: Fedde. En dan is Fedde weer even in ons midden.

Over de latere jaren van ons Philidorforum wil en kan ik het niet hebben. Daarvoor is de afstand te groot geworden. Maar de hier gememoreerden mogen nooit worden vergeten.

Henk van Dam

Henk van Dam (Ir. H.H. van Dam c.i.) heeft een glansrol gespeeld in het rijke schaakleven van onze club. Onder zijn leiding werden we kampioen van Nederland. Hij had de leiding bij tal van evenementen. Niet alleen bij de WADA-toernooien (WA voor Waling, DA voor Van Dam), wedstrijden van jeugd tegen ervaring. Terwijl de een met zijn portefeuille zwaaide en met gouden tientjes rammelde stak de ander al zijn vrije tijd, werklust en zakgeld erin. Henk loofde prijzen uit voor jonge eerste-tientalspelers: wie 50% of meer scoorde kreeg een boekenbon van f 25,-. In die jaren een respectabel bedrag.

Hij kon prachtig vertellen. Hij had dan ook heel wat beleefd. In de tweede wereldoorlog met de laatste intacte Nederlandse troepen door een Britse torpedojager naar Engeland getransporteerd. Officier in achtereenvolgens het Nederlandse, Engelse en Amerikaanse leger. Op de vraag welke van de drie het

beste was antwoordde hij op zijn eigen goudeerlijke manier: "De minste rotzooi had je nog in het Nederlandse leger."

Na de oorlog hervatte hij zijn afgebroken studie en maakte die af. Hij werd een voortreffelijk en hogelijk gewaardeerd docent aan de HTS in Leeuwarden en belandde zo ook bij Philidor. Als lid, bestuurslid, clubredacteur, maar vooral ook als de grootste supporter die onze club ooit heeft gehad. Onze vriendschap (we waren allebei dol op schaken, bekvechten, anekdotes, klassieke muziek en oude jazz. Hij speelde ook nog verdienstelijk piano) kreeg er een extra dimensie bij toen hij hoorde dat ik in de oorlogsjaren de hele Royal Navy van boombast had nagebouwd. Eindelijk eens iemand bij Philidor met wie je het eens verstandig kon hebben over de Zeeslag bij Jutland, die hij met alle gegevens en scheepsmodellen op een bovenkamer had staan.

Kostelijke dingen kon je met hem beleven. Kapitein H.H. van Dam werd om de zoveel tijd teruggeroepen in actieve dienst, dan tijdelijk gepromoveerd tot kolonel (overste, jawel) om de treinenloop in de drie noordelijke provinciën te regelen, mocht er onverhoopt narigheid uitbreken. Behalve de schepen die in het Skagerrak van de partij waren had hij ook het hele stationemplacement van Zwolle. Maar met de treinreizen die we onder zijn leiding met Philidor I maakten ging vaak wat mis. Zoals die keer dat we uit met 5½-4½ van onze naamgenoot uit Leiden verloren. Ik loofde de tegenstanders uitbundig en prees ze zowat de hemel in, om ze zo te bewegen ons met hun snelle auto's naar het station te brengen, opdat we op het nippertje een geschikte trein konden halen. Dat slaagde wonderwel. We belandden verdeeld in twee treinstellen. In Amersfoort werden we herenigd. We hadden al bijna Zwolle bereikt toen iemand opmerkte dat het wel erg stil was in de trein. Inderdaad, Henk van Dam ontbrak. Het bleek achteraf dat hij, zonder een woord te zeggen, bij een Leidenaar achter in de auto was gestapt. Die goede man had niets bemerkt en was rechtstreeks naar huis gereden. Toen pas ontdekte hij dat hij een verstekeling aan boord had. Een zwijgende passagier. "Ongelofelijk" luidde onze algemene mening. "Ik had de smoor in omdat jullie verloren hadden", verklaarde het slachtoffer later. Van Dam kwam pas ver na het middernachtelijk uur in zijn eentje thuis en begon meteen op zijn schrijfmachine een bedankbrief voor Philidor te hameren. Een brief die nooit werd verstuurd. De volgende morgen heeft hij mij geducht de les gelezen. Ik kon het alleen maar met hem eens zijn, waarop hij quasi-wanhopig uitriep: "Aan jou heb ik ook niks. Ik bel wel iemand op die er dwars tegenin gaat." We hebben er later wat om afgelachen, met Henk als de grote animator.

Hij heeft nog een tijdlang bij De Combinatie (ontstaan uit een fusie tussen de Christelijke Schaakclub ODI en 't Reade Hynsder) gespeeld, omdat hij op onze clubavond vaak wat anders omhanden had. Op een gegeven moment moest Philidor zoveel tegen De Combinatie. Henk trof onze toenmalige penningmeester Albert Dijkstra. Het werd een nogal onoverzichtelijke affaire. Ineens riep Van Dam "Hoe is de stand?" Een of andere olijkerd antwoordde "5½-4". Dat kon natuurlijk nooit, maar Van Dam stelde, ietwat verstrooid, in een onbewaakt ogenblik remise voor. De zaak was immers beslist. Appie vond het allemaal best. De spelers gaven elkaar een hand en de

klok werd stil gezet. Toen schalde opeens de stentorstem van wedstrijdleider Brouwer: "Herstel! De stand is 5-4."

"Dan spelen we door", besliste de zich gedupeerd voelende Combinatiespeler op eigen houtje, tegen alle reglementen in. De goedmoedige Appie ging braaf weer zitten. Van Dam verzonk in diepzinnig en langdurig gepeins, terwijl de klok stil bleef staan. Dat was niet naar de zin van Jarig Lont. Hij had er eigenlijk niets mee te maken, maar was als altijd nooit te beroerd om zich overal mee te bemoeien wanneer er clubbelangen op het spel stonden. Hij bracht met een forse tik de klok weer in beweging. Het arme apparaat bezweek onder die krachtige handeling. Het uurwerk aan Van Dams kant sloeg ineens op tilt en de grote wijzer maakte binnen twee seconden even zovele uren spoorloos. Van Dam zat er verbijsterd bij. Maar toen Appie hem schertsend toevoegde: "Ja Henk, nu heb je de partij verloren wegens tijdoverschrijding", ontwaakte in hem de oude leeuw. Zijn woede gold niet zijn tegenstander, maar Lont. Die kreeg toegebruld: "Wat doe jij de klokken van Philidor te vernielen!" Het geheel loste zich uiteindelijk op in een gelach waar de Olympische Goden van Homerus nog wat van hadden kunnen opsteken en waaraan het slachtoffer ruimschoots zijn deel had.

Met de wedstrijden om het Nederlandse schaakkampioenschap in de CCF-kantine was Henk onverbreekelijk verbonden. Hij leidde de toernooien streng maar rechtvaardig. Bij het kampioenschap zelf was hij het hart van de Friese supportersschare van onze Eddie Scholl. Toen die in de laatste ronde in een schitterende Siciliaan, een Kasparov-partij avant la lettre, Kick Langeweg versloeg en daardoor gelijk eindigde met Coen Zuidema, die later de barrage zou verliezen, leefde Van Dam zich dusdanig in dat hij mij letterlijk en figuurlijk meesleepte en wij samen uit een raam hingen, dat hij met de noodkreet "Lucht, in Hemels naam lucht!" op de een of andere manier met technisch vernuft had opengekregen. Hij reikte mij ontroerd de hand en zei: "Wat ben ik blij dat ik dit mag meemaken." Na zijn pensionering en verhuizing is Henk nog eens opgedoken bij NEO (Noordbergum En Omstreken). Hij bleek nog even verstrooid. Hij vergat de klok in te drukken, kwam na een korte benenstrekkerij terug en deed prompt nog een zet.

"Wat hebben jullie hier een fijne club", flapte hij er daarbij spontaan uit. "Ja, dat kin wol wêze," repliceerde aangesprokene, "mar jo meije hjir dochs net twa setten efter elkoar dwaen." Bij een ander gelegenheid ontspon zich bij de analyse het volgende gesprek. Van Dam: "U liet een officier in staan." De verslagene: "Och wolnee man, ik joech in hynsder wei."

We zagen elkaar de laatste jaren veel te weinig, maar elke ontmoeting was geslaagder dan welke zorgvuldig geplande reünie ook. Veel te vroeg is deze unieke figuur ons ontvallen. Hij had nog best dit jubileum kunnen meevieren. We hadden het hem en onszelf zo graag gegund. Henk, bedankt voor je vriendschap. Je was een reuze-kerel.

Drie gouden invallers

Het gebeurde voor een tientallenwedstrijd. We stonden met zes man bij het station, met als reisdoel Zwolle, waar Almelo ons wachtte. Onze eerste-bordspeler, Jan Meijer, die in Groningen simultaan studeerde (wiskunde en muziek, hij had eerst in één enkele ruk gymnasium alpha en bèta gehaald) zou op eigen gelegenheid komen. Het wachten was op drie trouwe clubmakers, onversaagbare veteranen, opgetrommeld door teamleider Jarich Lont, die eerst lange tijd, maar uiteindelijk tevergeefs naar jeugdig talent had gespeurd. Daar kwamen ze, den Philidor ghetrouwe, zich moeizaam voortbewegend door een gure noordooster en een kwalijke sneeuwtroep. Eén strompelend met een stok, de anderen behoedzaam schuifelend, alle drie afgedekt met een soort berenmuts. Zo moeten de laatste overlevenden van Napoleons Grande Armée er na de oversteek van de Beresina hebben uitgezien in het jaar des heils 1812. Ze hadden hun club toch maar niet in de steek gelaten!

Na een gezellige treinreis met gepeperde discussies kwamen we op tijd in Zwolle, de plaats van samenkomst. De tegenstanders zaten al klaar, tot de tanden gewapend met strijdlust en theoretische kennis. Jan Meijer was er nog niet. Besloten werd om alvast maar zonder hem te beginnen en het eerste bord open te laten. Om beurten liepen vriend Visser en ik haastig naar het nabijgelegen station om te kijken waar onze eerste-bordman bleef. We hebben dat volgehouden tot de vlag was gevallen. Met excuses en felicitaties.

Ondanks deze reglementaire nul ging het onze ploeg helemaal niet slecht. Zeker en vooral niet de invallers. Die vochten als uitgehongerde Friese Leeuwen. Twee brachten het tot winst, de derde stelde met een plusremise de overwinning van ons negental veilig. Dat betekende achteraf ook nog eens dat wij ons handhaafden in de tweede klasse van de KNSB.

Tijdens de terugreis herinnerde zich plotseling iemand dat Jan Meijer helemaal niet had kunnen komen. Mooi op tijd, want anders hadden we bord tien leeg moeten laten. De invallers zaten tot Grouw-Irnsom zo'n beetje uit te hijgen, bedolven als ze waren onder de complimenten van de vaste tweede-tientallers. Geweldige clubmensen, dat waren het: Arjen Sevenster, Arjen Hoitsma en Johan van Polen. Van laatstgenoemde kreeg ik bij het afscheid nog een mooie sneer. Toen ik hem vroeg hoe hij en zijn maten zó fantastisch hadden kunnen spelen antwoordde hij: "Omdat jullie ons anders de hele terugreis hadden zitten pesten." Drie gouden invallers. Onvergetelijk.

Van Beek: bescheiden maar onmisbaar

Een vrij klein, bescheiden mannetje, met een brillette dat Willie Wortel niet zou hebben misstaan. Altijd goed gekleed, niet overdadig, maar gewoon keurig. Buitenshuis met zijn onafscheidelijke hoed. Binnenshuis, als niemand er bezwaren tegen had, graag met een pittig sigaartje. De beste commissaris van materiaal die we ooit hebben gehad. Van Beek, voor het gemak soms kortweg Beek genoemd. De voornaam wisten alleen zijn naaste vrienden. Iedereen kende hem, maar hoevelen zouden hebben geweten dat hij eigenlijk een Amsterdammer was? Hij woonde in Huizum, in de Vermeerstraat, en werd door velen voor een rasechte Húzumer versleten. Volgens Theun van den Tol, die nog samen met Van Beek bij de LPF heeft gewerkt, luidde zijn voornaam Ko. Hij was hulpvaardig tot en met. Thuis voor zijn vrouw, die wat moeilijk liep, op de club voor iedereen.

Ik ontmoette hem voor het eerst in 1949. We hadden toen nog de Friese Jeugd Schaakbond. Geheel zelfstandig. De jeugd voor de jeugd. Motor Rob Nooren. Zijn vader was iets hoogs bij justitie. We organiseerden ons eigen kampioenschap. Lokaliteit iets kerkelijks in Huizum. We werden er nog bijna uitgeknikkerd door de koster, toen een onverlaat uit ons midden op een mededelingenbord Evangelisatie had veranderd in Evansgambiet. Materiaal hadden we niet. Dus vroegen we borden en stukken te leen bij de voorzitter van Philidor. De man reageerde niet bepaald jeugd vriendelijk. "Zie maar dat je ze krijgt!", brulde hij in de telefoon. Wij vatten dat advies letterlijk op. We vielen bij Amicitia binnen, braken de kast van Philidor open en speelden ons kampioenschap met gekraakt materiaal. Halverwege kwam Van Beek opdagen. Hij hoorde ons vriendelijk en begripvol aan, verklaarde blij te zijn dat des voorzitters woorden niet de zijne waren geweest en gaf ons de zegen. Van de weeromstuit sprongen wij zorgvuldiger dan ooit met het materiaal om. Je kon zo'n aardige, hulpvaardige man toch geen verdriet doen?

Zo dachten ook de talloze volwassen deelnemers aan de traditionele Kerstwedstrijden er kennelijk over. Nog geen paardenhoofd werd achterover gedrukt. Wel hield Van Beek er een verzameling van losse stukken en onderdelen op na, waarmee hij menig spel weer compleet en evenzovele eigenaren gelukkig heeft gemaakt. Hij repareerde eigenhandig kapotte stukken, meestal paarden, en klokken, want een handig knutselaar was hij ook nog.

Zijn zeer bijzondere en aanhoudende zorg had de grote, geheimzinnige doos die de 'zondagse' stukken voor Philidor I bevatte. Wie wat vroeg kwam voor een wedstrijd kreeg een gebeuren voor ogen om nooit te vergeten. Van Beek legde eerst de borden klaar en wreef ze op. Daarna zette hij de stukken klaar. Met bijkans priesterlijke gebaren. Devoot is het woord. Hij pootte ze niet zo maar wat neer, maar zette ze op de opgewreven borden zoals gewetensvolle juweliërs van nog voor de oorlog een kostbare briljant neerlegden.

Je schaakte er gewoon beter door. Je rommelde maar niet wat aan met stukken en pionnen die zo zorgvuldig, stijlvol en sacraal waren neergezet.

De eerste tientallenwedstrijd na Van Beek werd een ramp. Hij had een opvolger, geen vervanger. De ongelukkige had zelfs verkeerde stukken genomen. Fijntjes werd de onwaardige hierover door meester Kramer onderhanden genomen. Dat gebeurde uiterst vriendelijk, maar wel afdoende. Waar de onfortuinlijke gebleven is? Vermoedelijk geëmigreerd naar een ver land om daar onder een andere naam een nieuw leven te beginnen.
Van Beek? Onvervangbaar.

Sjoerd Zondervan

In het kersttoernooi van de Friese Schaakbond in 1957 won hij met glans de hoofdgroep. Zijn verslagen tegenstanders, Dirk Boven en Arjen Tilstra (de andere was Johan van Minnen) vroegen hem meteen voor Philidor. Hij wilde niets liever en scoorde in zijn eerste seizoen 6 uit 7.

Sjoerd Zondervan. Hij kwam uit Franeker. In zijn straatje woonden nog twee keien van schakers: Wout Knol (later Unitas Groningen) en R.D. Westra (later LSG Leiden). Sjoerd kwam uit een sterk geslacht. Negentig worden en de Elfstedentocht uitrijden waren in zijn 'laag' heel gewoon. Hij was lichamelijk en geestelijk sterk. Zijn diensttijd bracht hij door bij het Korps Mariniers. Zijn geweldige vechtersmentaliteit maakte hem tot een geduchte tegenstander. Hij straalde onverstoorbare rust uit. En de wil om te winnen. Die wilskracht werkte door in het hele eerste tiental. "Dat kunnen we Sjoerd niet aandoen", werd een geveugelde opkikker wanneer bij tijd en wijle het spook van het defaitisme de kop opstak.

Sjoerd bleef Philidor trouw. Vanuit Den Haag ("Daar ben ik weer in de stad der nuttelozen", zo begroette hij zijn baas op het departement na een wedstrijd steevast) en later vanuit Tegelen en Steijl, ergens bij Venlo. Hij trouwde met een Belgische: Mirèse Tans. Ze kregen een zoon: Roelant. Een toepasselijke naam voor wie zijn klassieken kent. Want Sjoerd was als Roland in het gelijknamige Chanson de Geste een trouwe paladijn die zijn vorst, Philidor I, nooit in de steek zou laten.

We moesten tegen VVGA, op het Rembrandtplein in Amsterdam. De Zondervans hadden bezoek gekregen van een Belgisch koppel. Zij was een vriendin van Mirèse, hij is als 'Sjoerd z'n zwager' onze annalen ingegaan. Natuurlijk was Sjoerd, 'uitvanhuizers' of niet, spoorlags naar Amsterdam afgereisd. Zijn zogeheten zwager had hij gewoon meegenomen. Hij had de ongelukkige wijsgemaakt dat zo'n tientallenwedstrijd een onuitputtelijke bron van vermaak was. Voor het slachtoffer leek het vermoedelijk meer op dammen op Vlieland.

Wanhopig klampte de arme man, die zich stierlijk verveelde, mij aan op mijn vele gezondheidswandelingetjes. Ik speelde nooit goed, maar wel snel. Tegen Willem Koomen, bij die gelegenheid. Sjoerd had zijn misleide gast verteld, dat hij met mij plezier kon beleven. Het mocht wat. Want ook Koomen speelde in vlot tempo en zo duurden mijn uitstapjes, en daarmee de Vlaams-Friese gesprekken maar kort. Hier volgt een samenvatting.

"Gij zijt een vriend van den Sjoerd?" "Awel, zonne."

"Zijde Ge getrouwd?" "Awel, zonne."

"Hebde Ge kinder?" "Awel, zonne."

"Hoevele?" "Zevenenveertig."

Waarop de Belg, in opperste verbazing: "Hoe bekomt Ge dezulke?"

Ik zag hem later Sjoerd consulteren. Bij mijn laatste ommetje (daarna eiste het paardeindspel mij helemaal op) schoot hij me aan en zei, alsof hij zojuist een nieuw werelddeel had ontdekt, op samenzweerderstoon tegen mij: "Ach zo, Gij zijt schoolmeester."

Dit intermezzo kwam onvermijdelijk ter sprake als Sjoerd en ik elkaar later aan de telefoon hadden. Want bij Philidor zagen we hem allang niet meer. Een slopende ziekte (hij had MS) had Sjoerd als eerste-tientaller mat gezet.

Hij heeft tot zijn vroege dood geschaakt, tot in het verpleeghuis waarin hij uiteindelijk als rolstoel-met-kinbediening-patiënt belandde. Hij gaf er schaakles aan de nonnetjes. Met Arjen Tilstra had ik het plan onze oude strijdmakker nog eens op te zoeken. Maar dat wees Sjoerd met grote beslistheid van de hand. En wij begrepen het: hij wou niet dat wij hem zo zagen.

Telefonisch contact is er tot het allerlaatst gebleven. Ons laatste gesprek was typerend: hij informeerde naar lesmateriaal voor de nonnetjes en vertelde me, dat hij zich verschrikkelijk aan zichzelf had geërgerd omdat hij een partij waarin hij op winst stond had verknold. "De schuld van Wout", probeerde ik nog flauwtjes. "Misschien komt het omdat ik een beetje de griep heb", verbeterde Sjoerd. En dat griepje bleek er net niet meer bij te kunnen.

Sjoerd speelde voor onze club van 1957 tot 1966 en scoorde in die negen seizoenen 39 punt uit 64 partijen. Deze cijfers spreken voor zich. Ik wil er slechts dit aan toevoegen: Sjoerd, je was een reus. Dezulken bekom je tegenwoordig niet meer.

Dominee Vermeer

M.J. Vermeer, VDM (Dienaar Gods Woord) stond op zijn deur in de Kwartelstraat. "Het nummer kunt U gemakkelijk onthouden", had hij me glimlachend verzekerd, "denkt U maar aan het hijgend hert."

Gelukkig had ik indertijd bij de catechisatie- (eigenlijk: vraag- en antwoord-) lessen, (wij kinderen spraken zeer oneerbiedig en onwetenschappelijk van kattedonder) goed opgelet en wist dus dat hij nummer 42 bedoelde.

Het werd een allerhartelijkst onderhoud, met als gespreksthemata mijn overname van het secretariaat van de FSB, dat Ds. Vermeer een tijdlang voortreffelijk had waargenomen na het plotselinge overlijden van onze onvergetelijke Jaap de Groot. Bij de FSB als ook bij Philidor bekleedde Ds. Vermeer allerlei functies die geen foto's in de krant opleverden, maar wel allerlei arbeidsintensieve, eeuwig ondergewaardeerde rotklussen inhielden, met vaak als enige 'dank' gezeur, gezanik en een hoop ongemotiveerde kritiek.

Hij heeft zich daar zelden of nooit iets van aangetrokken, het deed hem eigenlijk niet veel. Hij deed goed om goed te doen, niet om beloning of aanzien te verwerven. Bovendien had hij in zijn voorgangersbestaan ergens in duistere randgebieden tussen Friesland, Groningen en Drenthe wel ergere dingen meegemaakt. En zelfs daar beklagde hij zich nooit over. Door zijn vroegere beroep en zijn geringe lichaams lengte was hij een gemakkelijk slachtoffer voor allerlei flauwe aardigheden. Zoals de vraag toen hij een tafelrede hield: "Staat-ie nou of zit-ie nou?" Of op het station in Almelo, toen het ineens begon te stortregenen. Onze vriend zocht beschutting door trapopwaarts naar boven te sprinten (hij maakte een uitstekende tijd), terwijl Sjoerd Hengst met hetzelfde doel juist trapafwaarts galoppeerde. Prompt hoorde je: "Dominee zoekt de hogere sferen, Hengst zoekt dekking."

Spraakmakend waren zijn tweegevechten met Ir. Henk van Dam c.i. die hij op het schaakbord doorgaans de baas was. Een keer was hun verhouding na een schaakgevecht enigszins geprikkeld. Dominee kwam even bij mij stoom afblazen. "Hoe staat U?" vroeg hij belangstellend. "Eerlijk gezegd, ik snap er zelf niets van", antwoordde ik naar waarheid. Waarop Ds. Vermeer, fijntjes glimlachend, mij in het oor fluisterde: "Dan moet U het aan de heer Van Dam vragen." Want gevoel voor humor had-ie. "Alweer verloren, dominee?" werd hem eens gevraagd. Of grof, maar beter gezegd: onder de neus gewreven. Want daar kwam het qua toonzetting op neer. Maar dominee verblikte niet en riposteerde gevat: "De ontkerstening in ons land neemt hand over hand toe."

Hij kon een behoorlijk potje schaken. Voor verre uitwedstrijden van ons tweede was hij altijd te porren, en niet gemakkelijk te verslaan. Graag zou ik hier een partij van hem hebben gepubliceerd, maar in onze eerste en enige ontmoeting om het Friese kampioenschap mocht hij wel de overwinning in de verte zien liggen, maar niet binnenhalen.

Wedstrijdleader, secretaris, bondsraadsafgevaardigde, wat is hij niet allemaal geweest. Hij is later met vrouw en dochter verhuisd naar Emmen en daar, naar menselijke maatstaven, veel te vroeg overleden. In alle stilte, zoals dat bij hem paste. Wij gedenken hem in dankbaarheid en met eerbied, deze man, klein van gestalte, maar groot van karakter.

Gré van den Tol

Damesschaak is lange tijd een achtergebleven bezigheid geweest. Vooroordelen vierden hoogtij. Dr. Euwe wimpelde deze vrouw-onvriendelijke uitspraken indertijd zeer hoffelijk af: "Vrouwen hebben belangrijker dingen te doen dan schaken." Op internationaal niveau was lange tijd de Tsjechische Vera Menchik als enige opgewassen tegen haar mannelijke opponenten. Ze won zelfs twee keer van Euwe! In Friesland overheerste mevrouw Vellinga-Aalbers haar concurrentes. Dat waren er niet veel. Mevrouw Huisman-Van der Ploeg, mevrouw Rienks, mevrouw Tempel-Mulder van Leens Dijkstra en, natuurlijk, Gré van den Tol.

Een lange reeks van jaren is Gré, na het heengaan van mevrouw Vellinga-Aalbers, de sterkste schaakster van Friesland geweest. Zij werd geboren als Maaïke van der Plaats. Een achternaam met de geur van koffie-aroma. Maaïke is een koosvorm van Maria. De voornaam Maaïke ontwikkelde zich van lieverlee tot Margaretha, en daaruit ontstond geleidelijk Gré. Door haar huwelijk met Theun kwam voor Van der Plaats voortaan de naam Van den Tol. Dat barbaarse noorderlingen dat verbasterden tot Van der Tol is voor Theun als geboren Rotterdammer en voor mij als getogen Amsterdammer altijd een taalkundig raadsel geweest. Want het komt van 'het Tol' en de tweede naamval van het wordt des en de derde naamval wordt den, en nooit of te nimmer het vrouwelijke der.

Een dameskampioenschap van Friesland bestond tot 1975(!) niet. Gré speelde 'gewoon' met ons, mannen, mee. En wist er vele te overmeesteren. De slachtoffers klaagden

gemeenlijk steen en been. In het Philidorforum van 1969 reageerde redacteur L.J. Scholl daar fijntjes op in zijn rubriek 'Het Philidorforum geeft antwoord op alle levensvragen': *Een ander lid, de heer M.V. te L. heeft onlangs van mevr. M. v.d. Tol verloren en zit nu zwaar in de put. Antwoord: Kop op, meneer V. U bent nu automatisch lid geworden van "It Maeike Boun", een bloeiende vereniging, waar reeds talloze schakers lid van zijn. Het lidmaatschap verwerft men door minstens éénmaal van mevr. v.d. Tol te verliezen. Verliest men driemaal dan wordt men erelid. U bent heus in goed gezelschap, want vooral bij Philidor vindt men vele eerbare, te goeder naam en faam bekend staande lieden, die voor het lidmaatschap van "It Maeike Boun" zijn gestrikt.*

Gré eindigde in 1975 bij het eerste toernooi om het Friese dameskampioenschap, gehouden bij en gesponsord door de CCF (Bart Kuik, Auke Nauta!) samen met de jonge Marion Baas bovenaan. Prompt werd een beslissingsmatch georganiseerd. Marion won de eerste partij. Maar daarna toonde Gré haar veerkracht, vechtlust en grotere routine. Zij won uiteindelijk met 3-1.

Gré was in haar beste jaren een waardevolle kracht voor Philidor II. Later, toen ze moeilijk ter been werd, speelde ze zware tweekampen met Frans Willem Brouwer, waarbij bloed en koffie gelijkelijk vloeiden. Als ik goed ben ingelicht was de uiteindelijke score in het voordeel van Gré, ongeveer in de verhouding van 3:2. Het wachten is nog altijd op het officiële matchboek.

Vaak deed Gré mee aan de eertijds vermaarde bondswedstrijden, meestal samen met haar echtgenoot. Wat het internationaal damesschaak betreft, Gré was van de partij bij een toernooi in Polen. Aan die contacten heeft ze een levenslange vriendschap overgehouden met Rie Timmer, die, merkwaardigerwijs, vlak voor haar overleed.

In de amateurtijd van Philidor (dat waren de dagen) ging Gré wel eens als mascotte mee. Als we wonnen bood captain Waling Dijkstra ons een fijn diner aan. Hij bestelde als eerste en de rest zei dan tegen de ober: "Graag hetzelfde als meneer daar." Hadden we verloren dan was zo'n feestmaal er uiteraard niet bij. Behalve die keer in Utrecht, toen Gré na een zware nederlaag van 'haar jongens' poeslief aan de op dat moment nogal 'grimitiche' captain vroeg: "Maar we gaan toch wel wat eten, hè Waling? Anders is het helemaal zo'n nare dag." Waarna het gezicht van de aangesprokene opklaarde. "Meiske, jou hawwe gelyk", sprak Waling en tastte als vanouds royaal in zijn geldbuidel. Het spel van Gré kenmerkte zich niet door een brede strategische opzet, maar ze was tactisch vindingrijk, spande soms zelfs geraffineerde valstrikken en wist haar weetje in het eindspel. Daarin kon ze heel geduldig een klein voordeeltje uitbuiten. Ze moest het hebben van inzicht, slagvaardigheid en taaie volharding. Wat dat laatste betreft was zij een echte Stânfriezin.

We zullen haar blijven missen.

Met oude klare geestkracht

In het gedenkwaardige seizoen 1966-1967, dat Philidor het landskampioenschap opleverde, was het mij vergund twee keer als invaller mee te doen en als zodanig een beslissende rol te spelen. Een rol die werd ondergesneeuwd door de heroïsche gelijkmaker van mijn vriend Arjen Tilstra in de laatste ronde tegen onze naamgenoot uit Leiden.

Mijn eerste invalbeurt vond plaats in het verre Rotterdam, waar ik met zwart de gereformeerde vlootpredikant op remise wist te houden. De tweede, in de voorlaatste ronde, in een uitwedstrijd tegen het gerenommeerde Amsterdamse VAS, leverde een van de merkwaardigste gebeurtenissen op uit mijn overigens bescheiden schaakcarrière. Het begon allemaal met een vermeend hartinfarct van Toon Raman, de steun en toeverlaat uit mijn Amsterdamse jaren. Daarna kwam het telefoontje van onze eminente, maar soms wat chaotische wedstrijdleider Henk van Dam, die me gelastte mee te doen op die gedenkwaardige zaterdagmiddag in het Amsterdams Schaakhuis aan de Henri Polaklaan. Mijn vrouw combineerde beide gegevens en zo spoorde ik op een ijselijk vroeg uur in een koude trein naar de enige echte stad van Nederland om eerst op ziekenbezoek (of erger) te gaan bij de arme Toon en daarna Henk van Dams orders op te volgen.

Het bezoek aan Toon verliep feestelijk. Van een hartinfarct was geen sprake gebleken. Eigenlijk was de patiënt zo gezond als een vis. En daar moest op gedronken worden. Want vis moet zwemmen. Het festijn eindigde in een afgebroken partij. Want halverwege de zoveelste borrel riep Toons echtgenote ineens: "Zeg, moest jij eigenlijk niet schaken?". Deze vraag leidde tot een overhaast afscheid, een snelle sprint naar en een gevaarlijke sprong in een vertrekkende tram, nogmaals een gestrekte draf, gevolgd door een uiterst moeizame beklimming van de ontelbare trap treden van het hooggelegen schaakhuis, een begripvolle ontvangst door de sympathieke beheerder, een poging om weer wat op adem te komen en de hijgende smeekbede: "Kan er niet iemand anders voor mij meedoen?" Ik kreeg een nul op het rekwest, een scherpe reprimande, een vernietigende terechtwijzing. De eerste keer dat Arjen echt boos op mij was, geloof ik. Henk van Dam commandeerde: "Je speelt aan het tiende bord. Tegen Wilmink. Met wit. Ga er goed voor zitten. Ik heb die knaap nog nooit zien verliezen."

Wilmink kende ik wel. Tegen hem had ik mijn debuut voor Philidor gemaakt. In de Klanderij (later door de vereende krachten van de Vandalen, stadsvernieuwers en Attila de Hun onherkenbaar verminkt), ook al met wit. Hij overspeelde me toen in een gesloten Siciliaan, maar was te gauw akkoord met remise. Ik hoor Cortlever nog misprijzend uitroepen: "Wit staat pat!" En mijn quasi-onnozele antwoord: "Nou, dan is het immers remise." Waarop Dirk J. Boven (steevast omschreven als 'de jeugdige Boven', volgens Arjen kennelijk om hem te onderscheiden van zijn broer Harm, die een paar jaar jonger is) hinnikend begon te lachen. Goeie, ouwe tijd. Toen werd er bij schaakwedstrijden nog gelachen om niks.

Nu reikte ik Wilmink de hand en ging zitten. Vooral geen wandelingen tijdens het spel deze keer. Want hoe had ik ooit mijn bord terug kunnen vinden? Het speeltempo bedroeg 50 zetten in twee en een half uur. Onder de vijftigste zet zette ik een streepje. Dat werd aftellen. Daarna was het een zaak voor de arbitrage. Dat systeem had je toen nog. Eigenlijk best handig: je kon een partij afbreken in volslagen hopeloze stelling, die omschrijven als onduidelijk of zeer ingewikkeld, en dan later stomverbaasd uitroepen dat de ondoorgroondelijke arbiter je partij verloren had verklaard. En dan nu de partij. Niet fraai, maar wel spannend.

S.H. Postma - J. Wilmink

VAS - Philidor, Amsterdam, 11 maart 1967

Siciliaans

1. e4 c5 2. Pf3 d6 3. d4 cxd4 4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 g6 6. Le2 (Geen scherpe varianten voor een afgestompt brein.) **6. .. Lg7 7. 0-0 0-0 8. Le3 Pc6 9. Dd2** (Hiermee wist Smyslov mij in Groningen 1946 te imponeren.) **9. .. d5** (Ik wist meer van 9. .. Pg4.) **10. Pxc6** ("Flut", om met Fedde van Wijngaarden te spreken.) **10. .. bxc6 11. Tad1 Lb7 12. exd5** (Beter 12. e5 Pe8 13. f4 f6 14. Lf3!, Minev-Goefeld, Sofia 1967.) **12. .. cxd5 13. Lh6** (Normaal 13. Ld4 lijkt sterker.) **13. .. e5 14. Lxg7 Kxg7 15. Lf3** (Een opflukkering des geestes: de zwarte e-pion wordt naar voren gelokt en daarna gaat wit het blokkadeveld d4 bezetten.) **15. .. e4** (Zwart laat zich niet bidden.) **16. Le2 De7 17. Dd4** (Drank maakt meer kapot dan je lief is. Je stelling bij voorbeeld. Een nuchtere manoeuvre was Pc3-b5-d4 geweest.) **17. .. Tfe8 18. Lb5** (We bevinden ons nu duidelijk in een dweilpauze.) **18. .. Ted8 19. Tfe1 Kg8 20. h3 Ph5 21. De3 Pg7 22. Pe2 Pf5 23. Dd2** (Wit is helemaal weggespeeld.) **23. .. Dc5** (Op dit moment gebeurde er iets ongelofelijks. Een loslopende VAS-speler, een prima kerel ook nog wel, plofte op onze speeltafel neer, zette de klok stil en zei: "Mag ik jullie even op iets wijzen? Zwart had kunnen winnen met 23. .. e3." We knikten beschaamd en drukten de klok weer in. Vaag drong het tot mijn benevelde brein door dat hier eigenlijk sprake was van een ongeoorloofde interventie. En - onbedoeld - van een zeldzaam onsportieve rotstreek. Want die winnende zet van zwart zat er nog steeds in. Ik kon alleen - als gewaarschuwd man - de gevolgen enigszins verzachten. Een protest mijnerzijds bleef uiteraard achterwege, want boos opzet was er beslist niet bij. Zulke dingen gebeurden in die gemoedelijke nog niet door geld- en ratingbelang verziekte tijden. Het is wel aardig om dit voorval eens te vergelijken met het stilzetten van de klok en het overbrengen van de spelers naar een rustiger omgeving zoals Van Dam een ronde later deed bij de onvergetelijke partij van Arjen Tilstra. Schakend Nederland was te klein. De hoofdredacteur ging te keer als een van de kleinere profeten in het Oude Testament. Waar haalde zo'n man (onze wedstrijdleider dus) het lef vandaan! Waar bemoeide hij zich mee! Voortaan een gemeenschappelijke laatste ronde en neutrale arbiters erbij. Je las tussen de regels door dat die boeren nooit weer kampioen mochten worden.) **24. La4** (De enige zet.) **24. .. e3** (Met een verontschuldiging gebaar: hij kon er niets aan

doen. Stel je eens voor dat hij door schaamtegevoelens gedreven remise had aangeboden.) 25. **fxe3 Pxe3** 26. **Dd4 Tac8** 27. **Dxc5 Txc5** 28. **Td2 d4** 29. **Txd4 Txd4** 30. **Pxd4 Pxd2** 31. **Te8+ Kg7** 32. **Te7** (Dreigt 33. **Pe6+**. Inmiddels schoten we al mooi op naar de zo vurig verbeide vijftigste zet.) 32. .. **Ld5** 33. **Txa7 Pf4** 34. **Kh2 Kf6** 35. **Lb3 Ke5** 36. **c3 Pd3** 37. **Lxd5 Kxd5** 38. **Tb7 f5** 39. **Pe2 f4** 40. **Kg2 Ke4** 41. **Te7+ Pe5** 42. **Pd4** (De geheimzinnige macht die beschonken lieden en honden van onbestemd ras beschermt als ze de straat oversteken, heeft kennelijk ook een positieve uitwerking op het schaakbord.) 42. .. **Kd3** 43. **a4** ("Sjouwen, jongens!", riepen ze dan vroeger bij het voetballen tegen de buitenspelers.) 43. .. **Pc4** 44. **Td7 Tg5+** (Deze toren spoedt zich naar een doodlopend slop.) 45. **Kf2 Th5** (Ik bedoel maar.) 46. **Pf3+ Kc2** 47. **b4 Kxc3** 48. **b5 Kb4** 49. **Td4 Kc5** 50. **Txf4 Txh3** en de vijftig waren vol.

Diagram: Wit **Kf2, Tf4, Pf3, a4, b5** Zwart: **Kc5, Th3, Pc4, g6, h7**

"Hoe is de stand?", kon ik nog uitbrengen. "5-4 achter, alles hangt van jou af." "Laten arbitrerem of uitspelen?", moest ik weten. Ze kwamen al met een enveloppe voor de stand en een briefje voor de af te geven zet. Ronduit gezegd: ik was 51. **Kg2** van plan. Maar zover kwam het niet, want Arjen Tilstra gooide me zowat met stoel en al omver. "Niks afbreken. Arbitrerem", verordonneerde hij. Wilmink vond alles best. Altijd een fijne sportieve jongen geweest. Wij stonden na honderdzesendertig traptreden in de vrieskou. Ik was in één keer nuchter. "Heb je de stelling in je hoofd?", vroeg Arjen. Dat had ik. "51. **Txc4+ Kxc4** 52. **b6** en je pion loopt door: 52. .. **Th1** 53. **b7 Tb1** 54. **Pd2+!**" Hij had weer eens gelijk. Op het station in Leeuwarden stond het dagelijks bestuur (D.M. van Ekelenburg, voorzitter, Menno Kramer, secretaris en Appie Dijkstra, penningmeester) ons in het holst van de nacht jubelend op te wachten: het VAS had de partij al opgegeven. Philidor bleef in de race. Winst in de laatste ronde zou genoeg zijn. En Henk van Dam had Wilmink nog steeds nooit zien verliezen.

Opgedragen aan Henk van Dam (+), Arjen Tilstra en Toon Raman.

Philidor II, een moderne Sisyphus

Proloog

Bij het schrijven van de geschiedenis van een schaakteam heeft men met een vaste en een variabele grootheid te maken. Vast is de naam waaronder het team op grond van zijn speelsterkte aan de competitie deelneemt. Variabel is de samenstelling van het team, de levende inhoud, het spelersmateriaal. Dat wisselt, verschuift door de jaren heen en is ook per seizoen lang niet constant. Zelfs als een team van tien spelers per seizoen maar één speler vervangt, heeft het na twintig jaar er al twee complete tientallen doorheen gejaagd. Veel spelers hebben in de loop der jaren hun beste krachten aan Philidor II geschonken: een lange rij trekt aan ons geestesoog voorbij, en velen zijn al niet meer onder ons. Philidor II bestaat al ruim 60 jaar, maar pas sinds 1947 is er sprake van een ononderbroken reeks van wedstrijden in competitieverband. Zelf heb ik van 1963 tot 1971 en van 1973 tot 1983 in het team gespeeld; voor het verhaal buiten deze periodes heb ik moeten putten uit persoonlijke herinneringen van anderen en wedstrijdverslagen: tot 1963 uit Ons Maandblad en daarna uit Het Philidorforum. Terwille van de leesbaarheid heb ik in de ruim 60-jarige geschiedenis van het team enkele malen een denkbeeldig streepje gezet om even te recapituleren en aan een nieuw hoofdstuk te beginnen. Deze streepjes staan vrij willekeurig; een andere schrijver zou ze misschien weggelaten of heel ergens anders geplaatst hebben. Voor wie hier bezwaren zou mogen koesteren zij het tot troost dat zelfs de grote, beroemde historici het er nog niet over eens zijn wanneer de Middeleeuwen ophielden!

Het proto-Philidor II

Wij schrijven 1935, het Euwe-jaar. De belangstelling voor het schaken neemt explosief toe en het schaakleven bruist. Nieuwe initiatieven komen overal in den lande van de grond. Clubs en bonden maken overuren in hun pogingen de stroom van nieuwe leden in goede banen te leiden. In onze provincie beseft men al snel dat de 30-jarige FSB nodig aan vernieuwing toe is. Nog in datzelfde najaar transformeert de FSB zich van een bond van individuele schakers tot een federatie van verenigingen en in het winterseizoen start een competitie, waaraan 32 tientallen deelnemen. De indeling is piramidaal: de eerste klasse telt vijf tientallen, daaronder verkeren twee tweede klassen met elk eveneens vijf teams en het grondvlak wordt gevormd door drie derde klassen met elk vijf of zes teams. Philidor neemt met niet minder dan vijf teams aan deze competitie deel en het is in de uitslagen van deze wedstrijden dat voor het eerst de naam Philidor II opduikt. In het eerste seizoen eindigt dit team in de tweede klasse A achter Ferwerd I op de tweede plaats met 6 matchpunten (mp) en 28 bordpunten (bp) uit 4 wedstrijden. De overige tegenstanders zijn Harlingen II, Trynwâlden I en Bergum

I. Een wedstrijdverslag uit 1939 meldt een overwinning op Balk met 6-4. Philidor beschikt dan over het tiental: K. Schäfer, H. Slaterus, H.B. Smink, R. van Wijngaarden, A. Aalbers, J. van Polen, J. Sloof, W. Beimers, J. van der Wal en A. van der Wal. In laatstgenoemde herkennen wij ons actieve senior-lid, in het verleden ook secretaris en clubbladredacteur.

We maken nu een sprong naar de oorlogsjaren en lezen in Friese Schaakkoningen van Kramer dat er wegens de gebrekkige vervoersmogelijkheden in Friesland een noodcompetitie wordt gespeeld. De bases van de deelnemende clubs dienen op fietsafstand van elkaar te liggen. Het risico van inbeslagname van de fietsen met als gevolg verlies door te laat binnenkomen is volop aanwezig, maar de bezettende macht schijnt de schakers te hebben ontzien. In klasse Ia treffen we nu Philidor A en B aan en in klasse II nog twee Philidorteams. Welk van deze vier het echte Philidor II voorstelt, is niet meer te achterhalen.

De periode 1945-1963

Na de bevrijding duurt het nog enige tijd voordat de verbindingen zover hersteld zijn dat de clubs zich weer in competitieverband met elkaar kunnen meten. Voor de resultaten van Philidor II komt nu een nieuwe bron beschikbaar, namelijk het herrezen Philidororgaan Ons Maandblad, dat in het jubileumjaar 1947 van start gaat. Het eerste wedstrijdverslag dateert uit de herfst van 1947. Philidor II speelt dan met drie andere teams een halve competitie in de hoofdklasse FSB, dus drie wedstrijden per seizoen. Het wedstrijdverslag vermeldt de volgende opstelling: D. Boven, H. Boven, J.U. Postma, A. van der Wal, M. Jaarsma, S. Miedema, S. Zijlstra, J. Schoustra, J. van Polen en R. van Wijngaarden, een bekend en gevreesd gezelschap! De betreffende wedstrijd wordt in Leeuwarden gespeeld (vermoedelijk in Amicitia) tegen ONDA uit Sneek en begint om 19.45 uur. Aangezien de Sneekers om 22.00 uur naar huis moeten, (de laatste trein zal wel om ca. 22.20 uur vertrekken) is het speeltempo 20 zetten in één uur en daarna afbreken. De strijd eindigt met de stand 2-2 met vijf afgebroken partijen, vermoedelijke eindstand 5-4 voor Philidor.

Een volgend bericht is uit Ons Maandblad van februari 1951. Philidor II is inmiddels gepromoveerd en komt uit in afdeling C I van de KNSB, een groep van zeven teams uit Noord- en Oost-Nederland. Het gaat dat seizoen niet best, dus volgt er degradatie naar de FSB. Als één van de oorzaken wordt genoemd het feit dat de spelers niet gewend zijn vijf uur aan één stuk te spelen: op de clubavond is het tempo 30 zetten in 1½ uur. Na deze degradatie wordt Philidor II ingedeeld in klasse I van de FSB, waarin zes tientallen uitkomen. Nu speelt de beroemde veteraan S.J. Rienks aan het eerste bord; aan het vijfde treedt de junior A. Tilstra op. In 1952 wordt het tiental dan ook met overmacht kampioen van de FSB. In deze tijd promoveren de onderbondskampioenen nog niet automatisch. Er zijn acht promotieplaatsen en dus worden de dertien kampioensteams in drie poules van drie en één poule van vier ingedeeld, waarin in een halve competitie om twee promotieplaatsen wordt gestreden.

Er is geen vast speelprogramma, want elke verliezer uit de eerste ronde wordt in de tweede ronde aan een zo sterk mogelijke tegenstander gekoppeld; bij een eventueel tweede verlies is een derde ronde dan niet meer nodig. In het voorjaar van 1952 slaagt Philidor II erin beide promotiewedstrijden (tegen Van der Linde uit Winschoten en Onder Ons, één van de verenigingen waaruit Esgoo ontstaan is) te winnen, waarna opnieuw in de tweede klasse A van de KNSB mag worden aangetreden. Tilstra speelt nu meestal aan het eerste bord. De officiële speeldatum valt op zondag, maar doorgaans wordt een drietal partijen op zaterdag gespeeld. Deze keer gaat het na een zwak begin redelijk. Het zit wel eens wat tegen bij de arbitrage van de afgebroken partijen door de KNSB, zodat de laatste wedstrijd, thuis tegen Zutphen, moet beslissen over het behoud van het tweedeklasserschap. En dat lukt met 5½-4½. A. Sevenster is dit jaar topscorer met 6 uit 7. Na afloop vindt men dat er langs afronden gewankeld is. In het seizoen 1953-1954 zijn D. Postmus en A. Tilstra naar het eerste verhuisd, zodat de opstelling luidt: D. Boven, A. van der Wal (aanvoerder), J. Hoitsma, A. Jaasma, E.J. Hoexum, J.U. Postma, J. van Polen, A. Sevenster, G. Klinkenberg en J. de Groot. Opnieuw wordt er van Zutphen gewonnen, maar afgezien van twee gelijke spelen tegen Sneek en ASG (Apeldoorn) blijven verdere wapenfeiten uit, Philidor II eindigt op de voorlaatste plaats en keert broederlijk samen met Sneek terug naar de FSB. In het seizoen 1954-1955 spelen Philidor II en III beide in de eerste klasse FSB. Uit de verslagen blijkt dat de reizen naar de uitwedstrijden per auto worden afgelegd; ons medelid, de Renaultdealer A. Rosier maakt zich hierbij verdienstelijk. De thuiswedstrijden worden op vrijdag op de clubavond in de Klanderij gespeeld. Dit seizoen eindigt Philidor II samen met ODI uit Workum op de eerste plaats. Een beslissingswedstrijd is nodig, die door Philidor II na arbitrage met 5½-4½ gewonnen wordt. Het succes blijft, want in de promotiekamp eindigt men na ASV (Arnhem) op de tweede plaats. Bij deze wedstrijden spelen J. Hoitsma en A. van der Wal afwisselend aan het eerste bord. Een goede indruk geeft de rubriek Partijanalyse uit het decembernummer 1955 van Ons Maandblad. Het gedeelte 'Een gesprek ter inleiding' volgt hieronder:

Mijnheer X: "Verandert er nooit iets aan dat tweede tiental van Philidor?"

Mijnheer Y: "Hoezo?"

Mijnheer X: "Tien jaar geleden las ik in dezelfde volgorde dezelfde namen."

Mijnheer Y: "Toch is er wel wat veranderd."

Mijnheer X: "Wat dan wel?"

Mijnheer Y: "Ze zijn allen tien jaar ouder geworden. Slechts één speler is ermee opgehouden en daar heeft Philidor een prima vervanger voor."

Mijnheer X: "Tilstra?"

Mijnheer Y: "Ja juist; toen tien jaar geleden dit tiental reeds triomfen vierde, speelde hij nog met knickers, maar nu heeft hij in de Hoofdklasse de score van 7 uit 9. Zijn spel is gedegen en gedurfd."

Mijnheer X: "Zo?!"

Mijnheer Y: "Ja, ik zal een partij van hem laten zien; ga mee naar mijn huis. Om te smullen, mijnheer. Drie stukken offert hij om een dame te vangen. Een knaap!"

In het seizoen 1955-1956 in de tweede klasse A van de KNSB heeft men te maken met Staunton II uit Groningen en zes oostelijke clubs. Het gaat weer goed mis: na drie ronden 1 mp en aan het eind van het seizoen valt opnieuw het doek: 3 mp en een voorlaatste plaats. Het daaropvolgende speelseizoen zwijgt Ons Maandblad in alle talen over Philidor II; mogelijk is men vergeten een verslaggever aan te stellen. Het enige nieuws komt via Philidor III dat met 6½-3½ van het tweede klopp krijgt. We lezen niets over promotiewedstrijden, dus er is geen FSB-kampioenschap behaald.

Het eerstvolgende bericht over Philidor II dateert van 13 december 1957, wanneer er met 8-2 van Heerenveen gewonnen wordt. Nu speelt H. Boven aan het eerste bord en de latere Theehuisuitbater S. Tempel aan het tiende. Aan het achtste bord speelt dr. W.H. de Savornin Lohman; deze naam zal veel later opnieuw in Philidor II opduiken. Ook Sneek wordt - zij het krap - geklopt en Philidor II wordt weer met overmacht FSB-kampioen. Maar Van der Wal vraagt zich in het aprilnummer (1958) van het clubblad bezorgd af, hoe dat verder moet. Telkens promotie en na een jaar weer teruggewezen naar de FSB. Van der Wal vindt dat bestuur en tientallencommissie een meer tactische opstelling van het eerste en tweede tiental moeten aandurven. En die durf ontbreekt! Deze discussie wordt in het juninummer voortgezet met een bijdrage van H. Boven onder de onheilspellende titel "Philidor II in de branding". Hij voert aan dat Philidor over 15 à 16 spelers beschikt die in het eerste een redelijk resultaat kunnen bereiken, maar dat het eerste voorlopig noch voor het landskampioenschap, noch voor degradatie in aanmerking komt. Hij vindt dat Philidor II moet kunnen beschikken over enkele topspelers, die het met succes tegen topspelers van de andere clubs moeten kunnen opnemen en suggereert daarom de jeugdspelers Ooiman en Van Wijngaarden in het eerste te plaatsen en Mulder van Leens Dijkstra, Ploegh en Tilstra de kop van het tweede te laten overnemen.

Dat jaar is er maar één promotiewedstrijd nodig, namelijk tegen Kruit uit Stadskanaal, dat met 9-1 door Philidor wordt opgeblazen. De promotie is weer binnen en wat nu? Eind oktober 1958 blijkt uit de stukken dat alleen Tilstra de gelederen is komen versterken. Aan het eerste bord verslaat hij Aalders van Zutphen, maar het is niet genoeg: verlies met 4-6. Het eerste blijkt versterkt met S.H. Postma uit Landsmeer, men begint al voorzichtig van een vreemdelingenlegioen te spreken. Bedoeld worden spelers van elders die niet aan de clubcompetitie, maar wel aan de externe competitie deelnemen. Dit is een gloednieuw verschijnsel bij Philidor. Verder blijkt dat de KNSB-teams van Philidor I en II niet op dezelfde dag spelen, hetgeen gunstig is voor de inzet van invalers.

Later in het seizoen figureert ook W. Ooiman aan het eerste bord. Deze versterkingen hebben tot gevolg dat Philidor II zich in de KNSB-competitie kan handhaven. Maar in het seizoen 1959-1960 is het het oude liedje: degradatie.

In het seizoen 1960-1961 speelt Philidor II weer samen met Philidor III in de hoogste

klasse FSB. Er wordt geen kampioenschap behaald. Een dieptepunt, maar dat duurt gelukkig niet lang. In 1962 wordt opnieuw het FSB-kampioenschap veroverd. De promotie wordt echter op het kantje af gemist: Staunton en Hengelo blijken enkele bordpunten sterker. In deze jaren telt het tweede geen topfiguren: het eerste heeft ze hard nodig. Ook in 1962 hetzelfde verhaal: wel - nu met wat meer moeite - FSB-kampioen, maar geen promotie. In de commentaren komt weer het bezwaar van het speeltempo naar boven: de mensen zijn 50 zetten in 2½ uur niet gewend. De schrijver hoopt dat de FSB het speeltempo aan dat van de KNSB zal aanpassen, maar hoe red je dat op de clubavond? In de FSB-competitie volgt in 1963 een dieptepunt, wanneer Philidor III voor het eerst de broederstrijd wint (6-4). Het blijkt dat de opstelling van het tweede niet erg constant is. Meestal speelt Waling Dijkstra aan het eerste bord maar we zien ook Greben en Sevenster daar figureren. Mogelijk is dat een gevolg van de aantrekkingskracht van het eerste. Maar na enerverende strijd kan toch in 1963 opnieuw de kampioensvlag worden gehesen. Vol moed begint men aan de promotie-competitie met Groningen II en Almelo, maar het gaat weer mis: verlies tegen Groningen en een gelijkspel tegen Almelo.

De periode 1963-1983

Tot zover de verhalen van anderen, opgediept uit Ons Maandblad. In september 1963 werd ik na vestiging in Leeuwarden, lid van Philidor. Voor die tijd woonde ik in Zwitserland aan het Bodenmeer en was ik lid van Heerbrugg, een streekclub met ongeveer 80 leden uit geheel Oost-Zwitserland. Ik speelde in de middenmoot van Heerbrugg I, dat er kort voor mijn vertrek in geslaagd was te promoveren naar de Nationalliga, de op één na hoogste klasse van de landelijke competitie. Hierbij dient wel te worden aangetekend dat het schaken in Zwitserland op een duidelijk lager peil stond en staat dan in Nederland. De openingenboekjes van Euwe en Kramer waren er nagenoeg onbekend. Grootmeesters waren er niet, internationale meesters nauwelijks en de bovenste helft van Philidor I zou zeker hoge ogen hebben kunnen gooien in het Zwitserse landskampioenschap. Ook in Zwitserland speelde de clubavond zich meestal af in een bijzaal van een restaurant. De concurrentie op horecagebied was en is daar bijzonder groot en de schakers behoefden geen zaalhuur te betalen, want er werd voldoende geconsumeerd. Een nadeel was wel dat de bedenktijd beperkt was, want om 23.15 uur moest iedereen volgens politievoorschrift het pand hebben verlaten. Bij Philidor lag dat wel even anders: de officiële clubavond was op vrijdag in de grote zaal van Grand Hotel De Klanderij aan het Zuiderplein. Kennelijk bestonden er geen waterdichte afspraken, want steeds vaker werden de schakers naar een kleiner zaaltje en naar de zogenaamde 'kippenloop' verbannen. Rond 1963 was het alleen nog de plaatselijke VVD-afdeling die eens in de maand de zaal huurde, maar nadien voerde de toegenomen welvaart in het weekend steeds meer bruiloften en partijen naar de Klanderij. Blijkbaar was daaraan meer te verdienen dan aan de doorgaans matig dorstige schakers. Maar het zou nog erger worden!

Het is een hele overgang naar Philidor en het vervelende is dat ik in het seizoen 1963-1964 tegen te zwakke tegenstanders moet spelen. Als nieuwkomer mocht men destijds niet in de hoofdgroep uitkomen; het wordt dus groep I, waar weinig eer te behalen valt. En meedoen met Philidor II in de hoogste klasse FSB. Ook hier te weinig tegenstand (100% aan het vierde bord), al valt het spelen in de dorpscafé's niet mee. Het komt voor dat klokslag acht uur de plaatselijke muzikanten hun oefeningen boven je hoofd beginnen. Maar ook verder is het meestal veel te rumoerig om geconcentreerd te kunnen spelen, want in hetzelfde zaaltje woedt de clubavond van de ontvangende vereniging. Na de overwinning op Heerenveen verloopt de thuisreis bijzonder vlot, want Waling Dijkstra test zijn nieuwe auto op de gloednieuwe N32: 170 op de teller is voor die tijd een goede prestatie.

Om kort te gaan, het seizoen 1963-1964 verloopt uitstekend voor Philidor II met Ds. Vermeer als niet spelend aanvoerder en Paul Boersma aan het eerste bord winnen we alles met overmacht. Als dit karwei geklaard is en de promotiewedstrijden in zicht komen, krijgen we ook nog versterking van Mr. J. Franx, ex VAS I, die zich in Leeuwarden gevestigd heeft. Helaas gaat de eerste promotiewedstrijd tegen Groninger Studenten verloren, maar tegen Brunssum (thuiswedstrijd in Zwolle) en Hengelo (uit) wordt ruim gewonnen, zodat de promotie een feit is.

Het seizoen 1964-1965 brengt ons, omdat Paul Boersma en Mr. Franx in het eerste zijn opgenomen, een nieuwe kopman: S.H. Postma. Deze brengt niet alleen een flink stuk speelsterkte mee, maar ook moreel, wat soms heel hard nodig is. En hij is een expert in naamgrapjes (een heel gewillig slachtoffer is Sj. Hengst) en in het troosten van de verliezers. Als hij er zijn zegje over gedaan heeft, voel je je net alsof je gewonnen hebt! Een ander nieuw gezicht is dat van R. Hazenberg uit Dokkum, terwijl ook voor het eerst de naam H. Holscher opduikt. Het valt niet tegen in de KNSB-competitie. Er wordt weliswaar enkele keren verloren, maar daar staan overwinningen tegen ASG (Apeldoorn), Staunton II en Zutphen tegenover, zodat we op een keurige vierde plaats eindigen met 7 mp. Geen degradatiespoken meer: we horen er helemaal bij!

Ter illustratie een stukje uit het verslag van de uitnederlaag tegen Amersfoort op 13 december 1964, gespeeld in een zaal bij de Johannes de Doperkerk aldaar en de partij die ik bij die gelegenheid speel tegen een jong student, de latere KNSB-voorzitter en tegenwoordige staatssecretaris van Volkshuisvesting:

En zo eindigt dit treffen met een misschien iets geflatteerde nederlaag. Tijd voor felicitaties, condoleanties of zelfs maar een simpele verkondiging van het eindresultaat is er niet meer, want de zaal dient zo spoedig mogelijk te worden ontruimd. Bij de doortocht naar buiten worden onze oren door allerm minst naar kerkmuziek zwemende klanken getroffen, terwijl overal rode lampjes zijn opgehangen, wat in een kerkgebouw eveneens hoogst ongewoon aandoet..... Wij scheuren ons los van deze plaats en Amersfoort uit op weg naar It Heitelân.

D.K.J. Tommel - Ir. R.A. Visser: 1. e4 d6 2. d4 Pf6 3. Pc3 g6 4. f4 Lg7 5. Pf3 0-0 6. Ld3 Pbd7 7. e5 Pe8 8. e6 fe6: 9. Pg5 P7f6 10. De2 Dd7 11. h4 d5 12. h5 Pd6 13. hxg6 h6 14. Ld2 Pf5 15. Lxf5 exf5 16. Pf7 Pg4 17. 0-0-0 De6 18. Pe5 Lxe5 19. fxe5

*Kg7 20. Df3 c6 21. Th4 Dxc6 22. Pe2 Th8 23. Lb4?? Dg5+ 24. Pf4 Dxc4
(Menigeen zou hier de koning hebben omgelegd, maar wit speelt onverdroten verder.)
25. g3 Dh2 26. Lxe7 Te8 27. Da3 Kf7 28. Lh4 Le6 29. b3 Pe3 30. Td2 Dhl+ 31.
Kb2 Pd1+ 32. Txd1 Dxd1 33. Dd6 Dxd4+ 34. Kb1 Dd1+ 35. Kb2 Dd4+ 36. Kb1
remise. Geen wonder dat bij latere ontmoetingen een brede grijns over Tommels
gezicht trekt!*

Rest nog te vermelden dat het goede resultaat in dit seizoen bereikt wordt ondanks het meerdere malen afstaan van één of twee topmensen aan het eerste. In vorige jaren was een invalbeurt niet zo erg, maar nu vallen de speeldata van de beide tientallen samen en moet Philidor II op zijn beurt spelers van Philidor III charteren.

Het volgende seizoen brengt een nieuwe kopman: Mr. W. Aarts, die vanuit Amersfoort het Leeuwarder schaakleven is komen versterken. We zien hem helaas niet vaak, doordat het eerste hem nogal eens nodig heeft. Het gaat aanvankelijk niet best: geregeld moet er met invallers worden aangetreden en diverse keren wordt er op het kantje af verloren. Na drie ronden staan we onderaan met één schamel punt. Maar dan keren de kansen en wordt er driemaal achtereen gewonnen: tegen Esgoo, Sneek en Unitas. Vooral de kopborden hebben het zwaar: Postma zegt dat je aan het eerste bord met de dorpsgek te maken hebt (die blijkbaar een heel stuk beter schaakt dan de rest). Het resultaat is toch weer 7 mp.

In het seizoen 1966-1967 krijgen we in de tweede klasse A gezelschap van Philidor III, dat via het FSB-kampioenschap en een gewonnen promotiewedstrijd tegen Hengelo ons achternageklommen is. Dat is natuurlijk een verheugend feit, maar het heeft als keerzijde dat we voortaan de invallers uit Philidor IV moeten ronselen. Het gaat echter relatief goed: er wordt gewonnen van Philidor III, ESG (Emmen), Groninger Studenten en Zutphen, zodat we zelfs 8 mp binnenhalen. Maar er wordt ook wel eens flink verloren, zoals op die onzalige zaterdag, als de tientallencommissie besloten heeft dat het eerste versterkt en het derde gespaard moet worden. Naar Enschede trekt dan een met vier man van Philidor IV versterkt Philidor II en verliest daar met 7½-2½ van Esgoo. De terugreis valt uiteen in een drietal groepsreizen. De derde groep wordt door Hengst (die in Oldemarkt woont) per auto naar Steenwijk gebracht. Het lukt zelfs de trein te halen waar de voorlaatste groep in zit, maar Hengst neemt het daarbij niet al te nauw met de maximum-snelheden. Wanneer in Steenwijk iemand opmerkt dat je hier maar vijftig mag, is het laconieke antwoord: "Dat is per persoon." In de trein naar Leeuwarden zit ook Philidor I, dat zojuist de landskampioen Rotterdam verslagen heeft en aan het station staat de voorzitter, die weet te melden dat ook Philidor III gewonnen heeft en nu goede kansen heeft op behoud. En dan moet je toch maar een beetje blij zijn!

In 1967, het kampioensjaar van Philidor I doet zich het merkwaardige feit voor dat Philidor II en III zich in de tweede klasse KNSB handhaven, terwijl Philidor IV kampioen van de FSB wordt en dus ook op de KNSB-deur komt kloppen. Bij promotie zou dit tiental niet in klasse IIA mogen spelen en zouden Philidor II en III

hun reserves voortaan uit het vijfde moeten halen. Het feest gaat echter niet door, want beide promotiewedstrijden worden met klein verschil verloren.

In de competitie 1967-1968 treedt als nieuwe kopman Mr. A. de Groot op, die van LSG uit Leiden afkomstig is. Na vestiging in Leeuwarden is hij nog een jaar voor zijn oude club uitgekomen, maar nu is hij van harte welkom bij Philidor II. Helaas wordt al in de beginfase van Pallas (Deventer) en Amersfoort verloren. Philidor II redt het dat seizoen met 7 mp, maar Philidor III degradeert.

Het seizoen 1968-1969 levert voor het eerst een derde plaats op achter Groningen I (dat alles wint) en Staunton I. Maar de thuisnederlaag tegen Groningen I is beslist niet onze schuld: die wordt veroorzaakt door accommodatie-schaamte. De thuiswedstrijden van onze KNSB-tientallen worden volgens plan gespeeld in ons clublokaal. Aan het begin van elk seizoen reserveert ons bestuur dus de grote zaal van de Klanderij voor deze speelmiddagen. Maar op een kwade zaterdag in november 1968 wordt Philidor I naar de kippenloop en Philidor II naar een inderhaast ontruimde slaapkamer verwezen. In het grote boek blijkt onze reservering uitgestuft. Gelukkig is dit ons laatste seizoen bij de Klanderij: in september verhuizen we naar de kantine van de FBTO aan de Langemarktstraat. Hier zijn we op de speelmiddagen en -avonden baas in eigen huis en hebben we plenty parkeergelegenheid op de - dan nog onbebouwde - Oude Veemarkt. Het is niet verwonderlijk dat het slecht is afgelopen met Grand Hotel De Klanderij: enkele jaren later is het gebouw tot de laatste steen afgebroken en vervangen door een modern kantoorgebouw. Bovengenoemde derde plaats is voor een groot deel te danken aan een nieuwe top, bestaande uit G. van der Lei en F.F. van Wijngaarden. Aanvoerder is nu onze Ir. H.H. van Dam, die een blakend enthousiasme weet te produceren. Maar evenals in zovele andere voorafgaande jaren begint het seizoen met een nederlaag. Het gevoel bekruipt je dat veel teamgenoten in de zomermaanden geen bord aankijken. Als dan in september de trompetten klinken en het verzamelen wordt geblazen voor het Roemruchte Tweede zijn ze nog niet goed bij de tijd, wat resulteert in de eerste nederlaag.

Maken we na vijf jaar KNSB, dus in 1969 de balans op, dan zien we toch een langzame vooruitgang. Problemen zijn vooral de invallers en de seizoenstart. Maar ook is er te weinig eigen kweek. Leeuwarden is dan nog geen studentenstad en veel jonge schaaktalenten gaan dus rond hun achttiende de stad uit om te studeren, waarbij ze meestal bij een andere club terechtkomen. Uitzonderingen zijn de echte talenten, zoals de juniors Greben, Scholl en Van Wijngaarden, die op hun achttiende al rijp waren voor het eerste. Wat een tegenstelling met bijvoorbeeld de stad Groningen! Wanneer je omstreeks die tijd een uitwedstrijd speelt tegen een team van Unitas of Groningen krijg je tafels vol jongelui, verse, pas aangevoerde talenten tegenover je zitten; om jaloers op te worden! De enige versterking die wij krijgen, bestaat uit jongeren uit de provincie die op hun eigen club uitgekeken zijn en het bij Philidor hogerop zoeken. Enkele voorbeelden zijn H. Boersma, R. Hazenberg, G. van der Lei, H.D. van Popta, J. Velde en H. van der Wijk. Ook de vliegbasis levert wel eens talent op, bijvoorbeeld H. Holscher.

Het seizoen 1969 begint weer met de gebruikelijke nederlaag, nu tegen Hengelo. Uiteindelijk wordt het een vierde plaats met 8 mp. S.H. Postma schrijft in het clubblad: *voor het seizoen 1969-1970 heeft Philidor II twintig (zegge twintig) spelers nodig gehad. Om je rot te lachen als het niet zo diep treurig was. Schamen we ons voor het tweede of vinden we het niet belangrijk? Zijn onze tenen te lang of schieten we in clubliefde te kort?*

Omstreeks deze tijd wordt het teamleiderschap collectief: na het aftreden van Van Dam wordt er in de trein een stemming gehouden voor een nieuwe captain. H. Holscher en schrijver dezes krijgen evenveel stemmen, zodat besloten wordt, deze klus gezamenlijk aan te pakken. Bij uitwedstrijden wordt nu ook het consumptietientje ingevoerd. Het seizoen 1970-1971 brengt ongekende mogelijkheden. In elke KNSB-afdeling wordt het aantal teams van acht naar tien uitgebreid. Dit houdt versterkte promotie in, zodat voor één keer ook de nummers twee van elke tweede klasse automatisch mogen promoveren. Philidor II stroopt weer eens extra de mouwen op en begint aan de klus. Traditiegetrouw wordt begonnen met een nederlaag, nu tegen Esgoo, maar dan wordt driemaal achtereen royaal gewonnen. Dit levert voorlopig de tweede plaats op, die niet meer wordt afgestaan. Op 13 februari 1971 moeten we dan naar Almelo; we hebben vier invallers nodig en kunnen er maar drie krijgen: Sevenster, Van Polen en Ultzen. Met een bijdrage van 2 punt slepen zij ons er doorheen, zodat deze belangrijke wedstrijd met negen man toch met 4½-5½ gewonnen wordt. Na zes ronden is de stand aan kop: 1. Esgoo 10 mp, 37 bp. 2. Philidor II 10 mp. 37 bp. 3. Zutphen 8 mp. 32 bp. En dan volgt de finale: uit tegen het al uitgeschakelde ASV uit Arnhem. Knappe mathematici hebben al berekend dat 3 bp in de laatste ronde voldoende zou zijn om Zutphen van de tweede plaats te houden, maar je wilt natuurlijk winnen. En dat gebeurt dan ook netjes met 4-6. De volledige uitslag luidt: B. Perfors - Ir. R.A. Visser ½-½, D.K.J. Tommel - H. Holscher 1-0, M.J.van Eden - A.F. de Savornin Lohman 0-1, J. van Woerden - W. Hoekstra ½-½, G. van Genderen - Sj. Hengst ½-½, H. Steenhuis - S.H. Postma ½-½, F.M. van Gorckum - D. Postmus 0-1, R. Booy - G. Kroon ½-½, D. Hajée - H. Kromhout ½-½, M. Hogendorff - J. Drewes 0-1.

Het verslag in het Friesch Dagblad meldt nog dat de invallers D. Postmus en J. Drewes het genoegen smaken de overwinning veilig te stellen. Dit betekent dat Philidor II en Esgoo ex aequo op de eerste plaats eindigen met 12 mp en 43 bp, dus promoveren beide tientallen naar de eerste klasse A van de KNSB.

De euforie duurt een zonnige zomer lang, maar dan is het ook meteen afgelopen. Na vier ronden nog maar één punt, zodat de opnieuw aangetreden non-playing captain Ir. Van Dam zijn bittere nood klaagt in het Philidorforum onder de pakkende kop: *Het eeuwige(?) probleem van ons tweede tiental*. Van de tien aangemelde spelers: Mr. De Groot, Meijer, De Savornin Lohman, Hoekstra, Holscher, Zagema, Hengst, Postma, Kroon en Kromhout blijken er om verschillende redenen al vier niet meer inzetbaar. Gemiddeld moeten er per wedstrijd vier invallers worden gezocht en opgesteld. Of het tiental het in zijn oude samenstelling zou hebben gerooid is achteraf moeilijk te zeggen. Feit is dat in het voorjaar van 1972 degradatie volgt.

In het seizoen 1972-1973 is Philidor II weer een normale tweedeklasser bovenin de middenmoot, zonder kampioenskansen doordat het sterke ASV uit Arnhem meedoet. Het tweede is nu een goed uitgebalanceerd team met Mr. Aarts, Verhoog, Van den Tol en Van Wijngaarden aan de bovenste borden. Met de invallers valt het ook wel mee, zodat een keurige derde plaats bereikt wordt met 13 mp uit negen ronden. In datzelfde jaar promoveert Philidor I na één jaar afwezigheid weer naar de hoofdklasse.

Het semi-professionalisme doet nu ook bij Philidor zijn intrede: Sosonko en Andriessen gaan het eerste versterken, Mr. De Groot en schrijver dezes keren terug naar het tweede en Van Wijngaarden wordt kopman van het derde. In het volgende seizoen bestaat de kop van het tweede op papier uit schrijver dezes, Mr. De Groot en Van Popta. Na ruime overwinningen op de zwakke broeders Unitas II en Sneek volgt een nederlaag tegen Utstud (het latere Paul Keres) en kan de kans op een kampioenschap voorlopig wel weer in de mottenballen worden opgeborgen.

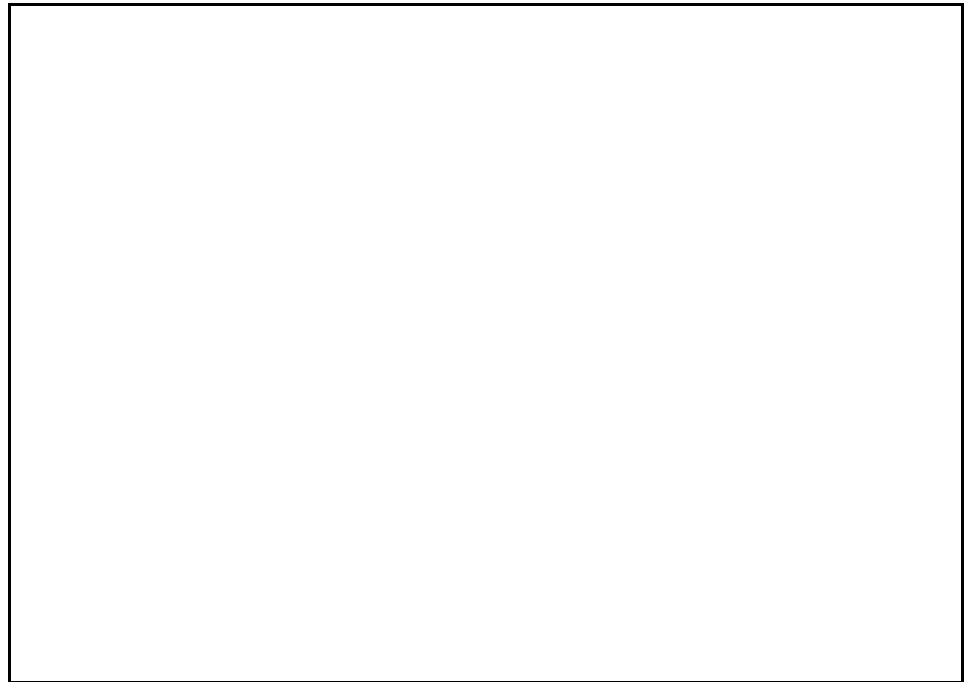
Het seizoen 1975-1976 begint met een uitoverwinning op de studenten van Drienerlo. Dit ondanks het feit dat we de wedstrijd met negen man beginnen. Kort na het vertrek uit Hengelo is Holscher in de bus ingedommeld (daar hebben niet alleen dammers last van!) en hij zal pas ontwaken bij het eindpunt in Enschede. De overige negen zien tot hun ontzetting de bus met zijn kostbare lading in zuid-oostelijke richting vertrekken en betreden wanhopig de campus. Gelukkig zijn de Twentse studenten zo sportief om er een auto op af te sturen, zodat de partij toch nog gespeeld kan worden. Na dit eerste succes gaat het goed mis: nederlagen tegen Esgoo (nou ja, niet de eerste keer) en Philidor III, dat verrassend sterk blijkt met Van Wijngaarden, Kromhout en H. Boersma aan de topborden. Met maar liefst $6\frac{1}{2}$ - $3\frac{1}{2}$ gaat het tweede ten onder en die klap dreunt lang na. Gelukkig leveren de volgende ronden nog wat punten op, zodat het tweedeklasserschap behouden blijft; Philidor III is niet zo gelukkig.

En dan komt het seizoen 1976-1977. We kunnen nu beschikken over W. Terpstra, een Twent van onmiskenbaar Friesen bloede. Hij heeft Waling Dijkstra benaderd met het verzoek om in het eerste te mogen spelen. Dit seizoen speelt hij echter op proef mee in het tweede en mag hij af en toe invallen in het eerste. Philidor II speelt nu als enig Friese team in klasse 2A van de KNSB tegen vier Groninger tientallen en tegen vijf tientallen uit Amsterdam en omstreken. Het eerst zijn enkele Groningers aan de beurt: met 9-1 en $7\frac{1}{2}$ - $2\frac{1}{2}$ wordt afgerekend met respectievelijk Unitas II en Staunton II. Dan komt Memo uit Amsterdam, dat eveneens met $7\frac{1}{2}$ - $2\frac{1}{2}$ klop krijgt. Na drie ronden staat ons tiental dan al op matchpunten aan de kop en zijn onze manschappen niet meer te houden. Tegen Amstelveen uit wordt het slechts 5-5, maar wat wil je ook na zo'n pechreis? De oorzaak is gelegen in gebrekkige geografische kennis: Amstelveen ligt niet aan het spoor en heeft nog geen metro. Dus per tram naar het Olympisch stadion en dan blijkt Amstelveen inderdaad op loopafstand (1 uur) te liggen, terwijl de klokken eigenlijk al aangezet mogen worden. De club Amstelveen is echter coulant en stuurt zelfs nog een auto als de eerste groep per taxi is gearriveerd om de rest op te halen. De volgende ronde brengt weer een uitschieter: 9-1 tegen het Amsterdamse US. Nog steeds bovenaan, maar nu alleen nog op bordpunten; de spanning stijgt. Nu volgen nog

drie overwinningen met $6\frac{1}{2}$ - $3\frac{1}{2}$, maar de concurrentie blijft goed volgen. Er wordt onwaarschijnlijk hoog gescoord aan de top van de ranglijst: na acht ronden is de stand: 1. Philidor II 15-57; 2. VAS/ASC II 14-54, 3. Amstelveen 14-50. Er moet dus in de laatste ronde tenminste gelijkgespeeld worden in de uitwedstrijd tegen VAS/ASC II. En dat lukt, hoewel de tegenstander in een versterkte formatie verschijnt. Met een 4-6 overwinning keren we huiswaarts: volgend jaar weer in de eerste klasse! Deze glorieuze dag wordt geïllustreerd met een foto van ons kranige tiental.

Volledige uitslag: Wolthuis - Visser $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Van Manen - Van Popta 1-0, Schippers - Meijer 0-1, Crabbendam - De Groot $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Smeets - Terpstra 0-1, Sinke - Hoepman $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Meijer - Koster $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Jung - Velde $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Roemersma - Kruithof $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$, Pfeiffer - Mulder 0-1. Totaal 4-6.

Opgemerkt kan nog worden dat dit één van de spaarzame gelegenheden is waarbij een resultaat van Philidor II in de Leeuwarder Courant wordt opgenomen. Tot nog toe hadden vrijwel alle pogingen om op maandag een wedstrijdverslag geplaatst te krijgen, gefaald, zelfs als dit samen met dat van Philidor I werd ingeleverd.

Philidor II na de promotie in mei 1977. Van links naar rechts: staand: H.D. van Popta, J. Velde, C. Mulder, J. Meijer, F.W. Brouwer (supporter F-side), W. Terpstra, D.A. Kruithof en J. Koster; zittend: Mr. A. de Groot, Ir. R.A. Visser en J.J. Hoepman.

In het seizoen 1977-1978 dus opnieuw naar de eerste klasse A. Helaas niet versterkt maar verzwakt, want K. Eringa en J. Meijer vertrekken naar het eerste en tijdens de rit ook nog eens Van Popta en schrijver dezes. De eerste en de tweede wedstrijd worden met 6½-3½ verloren, respectievelijk tegen Paul Keres en ZSG (Zwolle). De derde ronde brengt een lichtpuntje: 5-5 tegen Het Witte Paard uit de Zaanstreek. De verdere ronden brengen nog vijf nederlagen en slechts één overwinning: tegen de Amsterdamse gemeenteambtenaren van VVGA. De laatste ronde brengt zelfs een ontluisterende nederlaag tegen Utrecht (10-0). En we zijn weer terug bij af.

Aan het begin van het seizoen 1978-1979 in de tweede klasse A heeft het tiental de volgende samenstelling: H.D. van Popta (captain), J. Velde, W. Terpstra, Mr. A. de Groot, J. Koster, D. Kruithof, K. Greben, W. Jongasma, H. Struiksma en J.J. Hoepman. Reserves zijn Mr. W.A.A. Aarts, H.A. Bakker, M.W. Otashleaski, S.H. Postma, T. Roedema en F. Schalijs, terwijl eventueel ook op de reserves van het eerste: J. Boersma en schrijver dezes een beroep kan worden gedaan. In de eerste ronde wordt overtuigend gewonnen van Groningen III; daarna volgen een gelijkspel tegen Bussum III en een krappe overwinning op Staunton I, zodat na drie ronden de tweede plaats wordt ingenomen. De volgende ronden brengen een nipt verlies tegen Almelo en een gelijkspel tegen Zwolle en dan kunnen we het eigenlijk wel weer vergeten. Na nog enkele sterk wisselende resultaten is het eindresultaat een vierde plaats met 9 mp. De grote dreun komt in het seizoen 1979-1980. Met een vrijwel ongewijzigd tiental is er geen vuist meer te maken. Na drie ronden evenzovele nederlagen tegen Hengelo, ZSG en ASG (Apeldoorn). Knappe koppen hadden berekend dat dit tiental, naar Elo-punten gerekend, tweede zou moeten worden, maar de barre werkelijkheid is anders. In de drie volgende ronden wordt er weliswaar 50% gescoord, maar nog steeds een degradatieplaats ingenomen. Er volgen nog een overwinning op Groningen III en een nederlaag tegen Hardenberg en dan staan we gedeeld voorlaatste met ½ bp voor op Staunton en een uitwedstrijd tegen Almelo voor de boeg. En dan gaat het mis. De zenuwen hebben hier beslist een rol gespeeld. We staan al achter en duidelijk slechter wanneer de beide captains de borden inspecteren en tot de conclusie komen dat 5-5 wel een nette uitslag is. Bij thuiskomst blijkt dat we gedegradeerd zijn, omdat Staunton zijn laatste wedstrijd heeft gewonnen. Ook het kampioenschap van Philidor III in de FSB zet geen zoden aan de dijk, want de beide promotiewedstrijden gaan verloren, zodat de tweede klasse A van de KNSB het voorlopig zonder Philidor zal moeten stellen.

In de promotieklasse van de FSB verloopt het seizoen 1980-1981 zeer merkwaardig. Al in de eerste ronde verliest Philidor II van het stuntende BPC Harlingen, dat zich enorm versterkt heeft. Bij de tegenstanders ontwaren we onder andere H. Boersma, K. Eringa en H. de Vries. Dit zet een domper op het tiental; je weet niet meer wie voor en

wie tegen Philidor opereert. Hierna wordt - zoals het hoort - alles verder eraf gehakt, maar het is niet voldoende: DSC (Drachten) wordt kampioen op bordpunten met 12 mp evenals Philidor II en BPC Harlingen. Philidor III eindigt in dezelfde groep als vijfde met 4 mp.

Het volgende seizoen brengt een uitstekende start met een stevige revanche op BPC Harlingen. We gaan nog even door en slaan ook de rest van de promotieklasse FSB eraf. Dus weer kampioen met 14 mp en maar liefst 52 bp. Topscorer is H. Langbroek met 7 uit 7. Philidor III wordt in ons kielzog tweede. Ook de promotiewedstrijden worden gewonnen, zij het met moeite. Tegen Tal II wordt het 6-4 en tegen HSC (Hengelo) 5½-4½. Na een afwezigheid van twee jaar keert het tweede dus weer terug naar de tweede klasse A van de KNSB.

Hier aangekomen, wordt een oude traditie weer opgepakt: het seizoen begint met een nederlaag, en nog wel thuis tegen Almelo: 4½-5½. De ellende neemt toe als in de tweede en derde ronde ook nog van de andere Twentse clubs Hardenberg en Drienerlo wordt verloren. Even gloort er hoop, wanneer de vierde ronde een 7-3 overwinning op ASV (Arnhem) oplevert. Maar de rest van het seizoen is het goed mis: nederlagen met 8½-1½, 4½-5½ en 4-6 maken een eind aan alle illusies: het is weer gebeurd met de koopman. De redacteur van het clubblad belooft in het meinumner van 1983 de gedetailleerde uitslagen in het volgende nummer te zullen brengen *wanneer het verdriet verwerkt is*. Dat er in de laatste ronde - met vele invallers - nog met 8-2 van Esgoo wordt verloren, heeft alleen waarde voor de statistiek. Uithuilen en opnieuw beginnen dus.

Hier eindigt de periode in het bestaan van Philidor II die schrijver dezes actief heeft meegemaakt. Om studieredenen heb ik mij na deze periode - behoudens enkele invalbeurten - uit het wedstrijdschaak teruggetrokken; de resultaten van Philidor II zal ik in het vervolg alleen nog maar uit de verte volgen.

De periode 1983-heden

Philidor II is weer ingedeeld in de promotieklasse van de FSB. Opstelling: H. Seunnenga, H. van Popta, J. Wiersma, M. van der Werf, Mr. A. De Groot, D.J. Lont, M. Otashleaski, Th. van den Tol (u leest het goed), O. Schriemer en J. Koster. Dat ziet er goed uit; nu eerst maar zorgen dat je kampioen wordt. Tegen Drachten 5-5, Philidor III 9-1, Emmeloord en Lasker 3-7: het loopt weer als vanouds. Ook de rest van de wedstrijden wordt gewonnen en weer wenken de promotiewedstrijden. Deze ontaarden in één grote sof: na nederlagen tegen Pat Mat (Beverwijk) en Groningen II valt het doek opnieuw voor een jaartje.

Het seizoen 1984-1985 baart aanvankelijk zorgen. Er wordt weliswaar gestart met 5½-4½ tegen De Stelling, mede doordat het eerste bord van de tegenstanders onbezet blijft (het Philidorforum vermeldt als ware of als symbolische naam Weggemans!). Maar toch, te krap! Na overwinningen op Lemmer, Drachten en Lasker volgt Sneek, dat tot nog toe bovenaan stond. Het wordt 6-4 ondanks het feit dat Sneek twee

hoofdklasse-KNSB-ers in de gelederen heeft. Hoe dat kan, begrijpt niemand, maar het schijnt te mogen. Weldra kan er dus weer worden aangetreden voor de promotiewedstrijden, maar dat gaat mis. Na een hoopvolle overwinning op Almelo, waar onze oud-medestrijder Terpstra aan het eerste bord optreedt, volgen er nederlagen in de uitwedstrijden tegen Sissa en Het Witte Paard.

Aan het begin van het seizoen 1985-1986 worden er enkele wijzigingen in de competitie-opzet bekendgemaakt, die vanaf 1986 van kracht gaan worden. De belangrijkste zijn: a) promotieklasse en hoofdklasse FSB bestaan voortaan niet meer uit tientallen, maar uit achttallen, b) de promotie vanuit de onderbonds- naar de KNSB-competitie geschiedt voortaan automatisch, dus zonder promotiewedstrijden, c) vanuit de regionale bonden wordt voortaan gepromoveerd naar de nieuw-ingestelde derde klasse KNSB, waarin ook met achttallen wordt gespeeld, d) als consequentie hiervan zullen dit seizoen de bovenste drie uit de promotieklasse FSB naar de derde klasse KNSB promoveren.

Als groot voordeel van achttallen wordt genoemd dat een team nu met twee auto's kan worden vervoerd! Het is voor Philidor II nu wel dubbel zuur dat in 1985 de promotie is gemist: de tweede klasse KNSB ligt nu weer een treetje hoger. Aan de andere kant is het misschien toch wel goed wanneer men te sterk is voor de FSB en te zwak voor de tweede klasse KNSB, dat er dan een tussenklasse wordt ingesteld.

Het eerste achttal van Philidor II bestaat uit: J. Wiersma, P. Mijnheer, D.J. Lont, Mr. A. de Groot, H.D. van Popta (aanvoerder), F.B. Frankena, J.W. Elkhuisen en O. Schriemer met als reserves Mr. W.A.A. Aarts en J.J. Hoepman. Volgens verwachting gaat het weer prima met dit ingekrompen Philidor II. Het seizoen brengt vier overwinningen en drie gelijke spelen (tegen Lasker, DSC en Westergoo); dus kampioen en promotie naar de derde klasse KNSB, samen met DSC en Westergoo.

In het seizoen 1986-1987 speelt aan het eerste bord R. Sybesma, die in 1987 Fries kampioen zal worden. Het is voor iedereen verschrikkelijk wennen en daar is men doorgaans niet zo goed in bij Philidor II. De eerste wedstrijd, uit tegen Groningen III gaat dan ook met 5-3 verloren. Gelukkig treedt er snel herstel in: eerst wordt Almelo II en dan DSC geklopt. Na drie ronden staat Philidor II op een gedeelde derde plaats achter ZSG (Zwolle) en Westergoo. De vierde ronde brengt een royale overwinning op Haren en in de vijfde wordt thuis van Unitas II gewonnen. Een nederlaag tegen Sissa werpt ons achttal weer een eind terug, maar zelfs nu zijn de kampioensansen nog niet helemaal over. In de volgende ronde wordt van koploper ZSG gewonnen. Op de heenreis zegt aanvoerder Van Popta dat dit een uitstekende mogelijkheid is om ons te profileren. *Bovendien wordt het ook wel eens tijd dat ze in Friesland wat ontzag voor je hebben als je in Philidor II speelt, want dat is ook jaren geleden opgehouden.* Na deze poptatalk zijn onze mannen niet meer te houden en wordt ZSG met 5-3 geklopt. Ook Haren moet eraan geloven en in de slotronde Westergoo. Helaas is dit allemaal net te weinig: ZSG wordt kampioen met één mp meer en twee bp minder dan Philidor II. Maar een kampioenschap kan erin zitten; dat is nu wel gebleken.

In het seizoen 1987-1988 is de opstelling vrijwel ongewijzigd: het team is alleen

versterkt met de oud-Groninger J. van der Meulen. Er wordt begonnen met gelijke spelen tegen Westergoo en ESG (Emmen). Pas dan komt het team op gang met winst op Groningen III en Haren. Maar daarna gaat het goed mis. D.J. Lont schrijft in het clubblad: *Het zijn treurige tijden voor het toch zo talentvolle tweede. Met een steeds groter wordende groep (overigens zeer gewaardeerde) invallers trekken we door het land om her en der het veelgeroemde incasseringsvermogen van de Fries te tonen.* Dit resulteert in vier opeenvolgende nederlagen, zodat Philidor II zich maar net onderin de middenmoot kan handhaven.

In 1988-1989 gaat het niet veel beter. Nu wordt de kop gevormd door J. van der Meulen, M. Vermaat en H.D. van Popta. Mr. A. de Groot begint weer enthousiast aan het seizoen, maar het zal hem niet gegeven zijn dit te volbrengen: hij overlijdt op 16 oktober 1988. Zijn opvolger aan het vierde bord is G. van Everdink. Ook in dit seizoen wisselen overwinningen en nederlagen elkaar af; zou er nou echt niet meer inzitten dan dat eeuwige middenmoetschap?

Het eerste nummer van het Philidorforum 1989-1990 drukt zowaar een foto af van het nieuwe Philidor II in de opstelling: H.D. van Popta (aanvoerder), M. Vermaat, D.J. Lont, A. van der Heide, A. Steenberg, E.J. Wagenmakers, F. Visser en J. van der Meulen. De belichting is wat problematisch, doordat sommige spelers licht- en andere donkergekleurde kledij dragen. Zou het helpen, het moreel schragen, zo'n foto? Voorlopig wel: na drie ronden bovenaan met evenzovele overwinningen onder andere op de oude tegenstander Pallas (Deventer) met nog steeds Jannink en Carla Bruinenberg aan de bovenste borden. Dan volgen een thuisnederlaag tegen Hardenberg en een gelijkspel tegen Lasker. Helaas alweer 3 mp achter op ZSG. Daarin komt geen verbetering meer ondanks een drietal overwinningen op Groninger clubs. In de slotronde wordt dan ook nog van ZSG verloren, zodat het verschil 5 mp bedraagt. ZSG wint dit seizoen alles en als troost eindigt Philidor II toch nog op een goede tweede plaats.

We schrijven najaar 1990. De KNSB-competitie is van start gegaan en Philidor II doet weer mee in bijna dezelfde opstelling. Alleen is E.J. Wagenmakers, die naar Groningen II is vertrokken, vervangen door R. van der Meer. H.D. van Popta fungeert nog steeds als aanvoerder. Begonnen wordt met een overwinning op Staunton, maar dan volgt een nederlaag tegen Sneek en een gelijkspel tegen Unitas I, weer een overwinning, nu op Unitas II, en een gelijkspel tegen Hardenberg. Na vijf ronden is de achterstand op koploper Groningen III nog maar twee mp en is alles dus nog mogelijk. Maar de competitie kabbelt verder met een gelijkspel, een nederlaag en een overwinning, zodat er weer een keurige middenpositie uitrolt. Wel wordt in de slotronde Groningen geklopt, zodat Unitas I tot zijn grote verrassing kampioen wordt.

Het seizoen 1991-1992 begint met ongeveer hetzelfde achtal. D.J. Lont is aanvoerder, M. Vermaat speelt nu aan het eerste bord en A. Bakema is in de ploeg gekomen. Ook lezen we voor het eerst de naam van B. Tondivar als invaller, na destijds Otashleaski de tweede buitenlander in Philidor II. De eerste drie ronden brengen evenzovele nederlagen tegen Staunton I, Unitas II en Haren. Pas in de vierde ronde komen de

eerste punten en wel tegen Lasker, één van de beide koplopers. Hebben ze ons, Philidor onderschat? Het is wel ver gekomen! M. Vermaat schrijft in het clubblad onder de titel: *'De terugkeer van Philidor': Desastreus begon dit seizoen voor ons: nul uit drie. Wanhoop en vertwijfeling streden om voorrang. Hier en daar werd een traantje weggepinkt. Dit kon zo niet langer: het roer moest om. De vrijdagavonden voorafgaande aan de speeldag werden opgeofferd aan voorbereidingen. Eerst openingen bekijken*

om de tegenstander op bekend terrein te lokken en daarna vluggeren om de volgende dag extra slagvaardig aan de start te komen. Deze maatregelen hebben enig succes, want na de overwinning op Lasker wordt met grote cijfers van Westergoo gewonnen. Maar dan is de koek alweer op: de latere kampioen Paul Keres is net even te sterk. Twee overwinningen en een nederlaag in de resterende ronden zijn voldoende om niet te degraderen.

Het eerste clubblad van 1992-1993 vermeldt het overlijden op 39-jarige leeftijd van J. van der Meulen, sinds 1986 vaste speler van het tweede. In zijn plaats wordt J. Hania opgesteld, terwijl ook D.J. Lont dit jaar weer vaste kracht is. In de eerste ronde wordt de uitwedstrijd tegen Sissa II ruim (2-6) gewonnen. Gesterkt door deze vroege zege stoot het team meteen door, achtereenvolgens worden Unitas II (6-2), Staunton (3-5) en Haren (5½-2½) verslagen, zodat Philidor II na vier ronden alleen op kop staat. Na de vier Groninger concurrenten zijn nu de Friese clubs aan bod: eerst DSC (1½-6½) en dan - zij het met veel moeite - Lasker (4½-3½). Pas in de uitwedstrijd tegen ZSG wordt het eerste puntenverlies geleden (4-4), maar dat vermag de zegetocht niet meer te verstoren. Het seizoen wordt afgesloten met twee rake klappers: 1-7 tegen Groningen III en 1½-6½ tegen Groningen IV en dan is het kampioenschap behaald met niet minder dan 17 mp en 51 bp. Voor deze prachtige prestatie tekenen W. Jongsma, J. Hania, M. Vermaat, A. van der Heide, H.D. van Popta, D.J. Lont, A. Bakema en R. van der Meer.

In 1993 is Philidor II dan eindelijk terug op oude stek, de tweede klasse A, waarin nu ook met achttallen wordt gespeeld. De opstelling is licht vernieuwd, zoals het clubblad schrijft. B. van der Lijn is met het eerste verruild voor J. Hania en R. van der Meer is vervangen door E. Heidinga. De eerste ronde brengt een overwinning op de oude rivaal Esgoo. Weliswaar volgen daarna een nederlaag en een gelijkspel, maar de spelers zijn niet ontevreden, hebben het gevoel aardig mee te kunnen komen. Dit eerste seizoen na de promotie blijft Philidor II dan ook keurig middenin de ranglijst en eindigt met 8 mp op de zesde plaats.

In het seizoen 1994-1995 ondergaat het team meerdere wijzigingen. De opstelling is nu: J. Boersma, W. Jongsma, B. van der Lijn, M. Vermaat, C. Mulder, S. Ernst, H.D. van Popta en O. Schriemer. Dit ziet er oersterk uit, maar de eerste ronde gaat toch verloren tegen DCG (Amsterdam). De volgende ronde worden de eerste punten gepakt tegen het Amsterdamse Euwe II. Na nog één overwinning en twee nederlagen staat Philidor II op de gedeelde achtste plaats en bestempelt Van Popta zich reeds als *'teamlidder'*. Maar in de laatste drie ronden komt alles goed en het team eindigt na evenzovele

overwinningen op de vierde plaats met 10 mp als '*comfortabele subtopper*' (Lont). In het seizoen 1995-1996 is het team qua samenstelling hetzelfde als in de vorige periode, maar wel wat omgegooid. Het eerste bord is nu voor de snel stijgende ster S. Ernst. Het seizoen begint met een gelijkspel en een overwinning bij en op twee Groninger teams. Ook de uitwedstrijd tegen HSG II (Hilversum) wordt gewonnen en dan staat Philidor II op de tweede plaats, die het ondanks een nederlaag bijna tot het eind kan vasthouden. Een overwinning in de laatste ronde zou zelfs het kampioenschap hebben opgeleverd, maar helaas: het wordt een dikke nederlaag. In de eindstand staat Philidor II na drie seizoenen tweedeklasserschap al op de derde plaats; er lijkt vooruitgang in te zitten!

Was dat maar waar. Het tweede treedt het seizoen 1996-1997 aan met de oudgediende J. Boersma aan het eerste bord, omdat Sipke Ernst een stapje omhoog heeft gedaan. Jan Werle komt in het team: hij is piepjong maar weet al van wanten. Op papier ziet het er goed uit, maar helaas..., het tweede gaat volledig in de kreukels. Het meisje (Evelien Pater) en de jongens doen hun best, zelfs meer dan dat, scoren punten, maar op de verkeerde tijden en plaatsen. Wanneer je van negen wedstrijden er vijf met 4½-3½ verliest, mag er toch wel van domme pech gesproken worden en daartegen is het kwalijk knokken. In het verslag van de wedstrijd tegen Caïssa verwoordt Eelke Heidinga dit heel fijntjes: *Het had niet hoeven*. De laatste nederlaag tegen Haren is extra pijnlijk want een omgekeerde uitslag (3½-4½) zou het behoud van het tweedeklasserschap hebben betekend. Nu moet dit hoofdstuk eindigen met 3 mp, 30½ bp, een tiende plaats en degradatie. Maar we gaan door!

Epiloog

De Griekse mythologie verhaalt ons van een koningszoon geheten Sisyphus, die een zeer actief leven leidt: hij wordt onder andere genoemd als stichter en eerste koning van de stad Corinthe en als promotor van sportwedstrijden. Desondanks zijn na zijn overlijden de goden niet bijster tevreden over hem en in de onderwereld wacht hem een strenge straf. Hij moet een immens rotsblok met handkracht tegen een berg opsjouwen en dat blok heeft de nare gewoonte in de buurt van de top te ontsnappen en naar beneden te rollen, waardoor Sisyphus weer opnieuw kan beginnen. Wij kennen de uitdrukking 'Sisyphusarbeid' als synoniem voor 'onbegonnen werk'. Wanneer bij Philidor iemand (bij voorbeeld wegens te luid praten in de speelzaal) zou worden veroordeeld tot het ordelijk in doosjes opbergen van alle schaakstukken, zou men van een Sisyphusarbeid kunnen spreken, want elke clubavond gaat alles weer door elkaar en de arme drommel zou dus nooit klaar komen. U proeft hier zeker al een duidelijke verwantschap met Philidor II: ook daar wordt een zwaarbevochten promotie meestal snel gevolgd door een fikse duikeling. Maar er is hoop! U kunt het geloven of niet, maar volgens de nieuwste inzichten heeft het verhaal van Sisyphus nog een vervolg. Op een goede dag is hij weer met zijn rotsblok in touw en bijna bij het punt beland waar het

meestal mis gaat. Dan komt er toevallig een jonge, beeldschone godin voorbij, Caïssa geheten. Met welgevallen bekijkt ze de gespierde gestalte van de zwoeger. En dan is daar dat stoute pionnetje Eros, dat vanuit een verborgen hoekje één klein pijltje afschiet... Verzet is nutteloos: Caïssa en Sisyphus ontvlammen in Liefde voor elkaar. Godinnen hebben lak aan de zwaartekracht en de steen is nu dan ook zo licht als een veertje. Caïssa en Sisyphus stormen de berg op en deponeren het blok voor de voeten van een verbaasde oppergod Zeus, die - diep geroerd - Sisyphus vergiffenis en het jonge stel zijn zegen schenkt. En zij leven nog lang en gelukkig in de zevende hemel, zeg maar de hoofdklasse!

Probleemcomponisten binnen Philidor

Het componeren van schaakproblemen is altijd een hobby geweest van enkelingen; het oplossen ervan was tot voor de opkomst van de (schaak)computer een bezigheid die zich in grotere belangstelling van het schaakpubliek mocht verheugen. Veel schaaktijdschriften en dagbladen organiseerden oploswedstrijden voor hun lezers. Deze wedstrijden trokken gewoonlijk een trouwe groep belangstellenden. Net als voor het schaken per correspondentie is de computer als spelbreker opgetreden: de moderne geavanceerde schaakprogramma's zijn in staat het lastigste probleem in korte tijd te doorgronden.

Gelukkig betekent dit niet dat ook de componisten hun werk gestaakt hebben.

Philidor heeft in zijn historie in elk geval vier bekende componisten onder zijn leden gehad, waarvan er drie nog in leven zijn en nog steeds actief als problemist.

Steffen Kamstra (geb. 1863 te Huizum, overl. 1937 te Leeuwarden) had een drogisterij op het Naauw. Hij woonde vanaf eind 1918 boven zijn zaak op zeer korte afstand dus van het Friesch Koffiehuis, waar Philidor langdurig zijn domicilie had. Pas na deze verhuizing uit Huizum werd hij lid van Philidor. Aannemelijk is dat hij daarvoor lid van de Huizumer schaakvereniging Anderssen is geweest.

Een groot schaker was hij zeker niet, maar als probleemcomponist genoot hij landelijke bekendheid. Zijn vruchtbaarste periode als componist beleefde hij rond de eeuwwisseling. In die tijd vinden we in het Tijdschrift van de NSB een aantal van zijn problemen terug.

Dirk J. Boven (geb. 1922) speelde vanaf het seizoen 1946-1947 in het eerste tental van Philidor, nadat hij gedurende het laatste deel van de oorlog dwangarbeid in Duitsland had moeten verrichten. Tot en met het seizoen 1961-1962 bleef hij een vaste en gewaardeerde kracht in Philidor I. Zijn stijl van spelen was in tegenstelling tot die van zijn broer Harm uiterst scherp en agressief, waarbij hij kon teren op een goede kennis van de openingstheorie. Zijn mooiste herinnering aan die tijd vormt naar eigen zeggen

de 8-2 overwinning op Utrecht, waarmee in 1947 het kampioenschap van een der vier hoofdklassen werd veroverd. In 1957 behaalde hij het Fries kampioenschap.

Als werknemer in de verzekeringsbranche verhuisde hij in 1962 naar Zwitserland (Winterthur), waar hij nog steeds woont. Hij is er lid van de gerenommeerde plaatselijke schaakclub 'Schachgesellschaft Winterthur', nog ouder dan Philidor, die reeds in augustus 1996 zijn 150-jarig bestaan vierde.

Al op jeugdige leeftijd hield hij zich bezig met het componeren van problemen. In totaal heeft hij een honderdtal composities op zijn naam staan. Ter gelegenheid van het 150-jarig jubileum van Philidor heeft hij onze vereniging ter eerste publicatie een fraaie drieset aangeboden.

Ter illustratie van zijn schaakkwaliteiten de volgende partij uit de wedstrijd Philidor - VAS uit de vierkamp om het landskampioenschap 1949.

De korte opmerkingen zijn van de winnaar.

Wit: D.J. Boven (Philidor) Zwart: H.F. Crabbendam (VAS)

Gespeeld 8 mei 1949 in de kampioenspoel om het Nederlands kampioenschap.

Siciliaans

1. e4 c5 2. Pf3 e6 3. d4 cxd4 4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 Lb4 6. e5 Pd5 (6. .. Pe4 is scherper, maar ook riskanter.) 7. Dg4 Kf8 (Indien 7. .. Pxc3, dan 8. Dxd7 Tf8 9. a3 Da5 10. Pb3 Dd5 11. Ld3 enz.) 8. Ld2 Pc6 9. Pxc6 bxc6 10. h4 Tb8 11. h5 d6 12. h6 g6 13. a3! Lxc3 14. bxc3 dxe5 15. c4! Pc7 16. Lb4+ Ke8 17. Tad1 Ld7 18. Th3 Tb7 19. Txd7! Dxd7 20. Td3 Dc5 21. Dg5! Txb4 (Indien 21. .. Pa6 dan 22. Df6 Tg8 23. Dg7!) 22. axb4 Db8 23. Dxe5 f6 24. Dd6 Dc8 25. Dxc6+ Ke7 26. Dc5+ Ke8 27. Dxa7 Tf8 28. Dc5 Tf7 29. b5 Da8 30. b6 Pa6 31. Db5+ Kf8 32. c5 De4+ 33. Le2 Db4+ 34. Dxb4 Pxb4 35. Td8+ Ke7 36. Tb8 Pc6 37. Tb7+ Ke8 38. Txf7 Kxf7 39. Lb5 Pa5 40. c6 en zwart gaf (eindelijk) op.

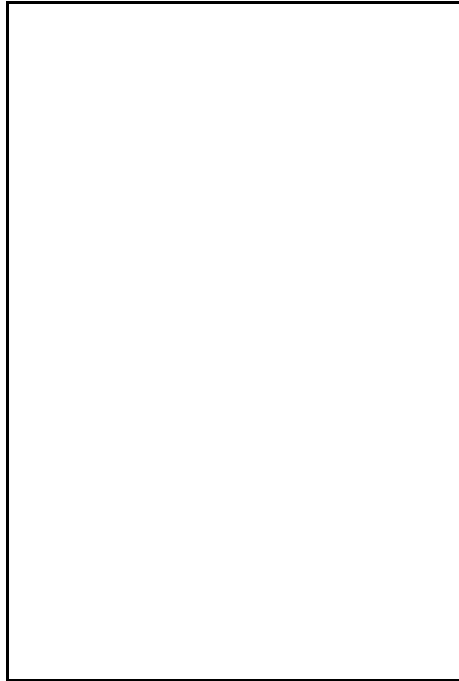
Govert A. Croes (geb. 1925) werd op 14-jarige leeftijd lid van Philidor. Voor zijn toelating moest - net als voor Haije Kramer een aantal jaren eerder - speciale dispensatie worden verleend, aangezien het reglement de toelating van zulke jeugdige personen niet zonder meer toestond. Vrijwel direct werd hij opgenomen in het eerste tential. In 1942 deed hij zijn eindexamen HBS, doch kon toen wegens de oorlogsomstandigheden niet gaan studeren. Er bleef in de oorlogsjaren dus veel tijd voor schaken over. Pas na de oorlog ving hij in Groningen een studie scheikunde aan, die hij in 1951 afrondde. Tot en met het seizoen 1946-1947 kwam hij nog voor Philidor uit; daarna stopte hij praktisch definitief met het wedstrijdschaak. Hij startte een loopbaan bij Shell, die hem over de gehele wereld voerde. Momenteel is hij, na zijn pensionering, woonachtig in Canada. Reeds in zijn Philidortijd hield hij zich bezig met schaakproblemen. In totaal heeft hij ongeveer 400 problemen gepubliceerd, waarvan 250 bekroond zijn. Nog steeds is hij op probleemgebied actief.

Jouwert H. Turkstra (geb. 1934) is nog maar kort lid van onze club. Sedert hij in 1971 Theun van den Tol opvolgde als schaakmedewerker van het Friesch Dagblad heeft hij geprobeerd in Friesland belangstelling voor het probleemschaak op te wekken. In totaal heeft hij zo'n 140 problemen op zijn naam staan, meest tweezetten, naast driezetten, meerzetten, helpmats en volbloed fairies.

Op het gebied van het partijspel is Turkstra na het bereiken van de vut-gerechtigde leeftijd (hij was aan verschillende middelbare en hbo-scholen in Sneek en Leeuwarden verbonden als docent in de exacte vakken) actiever dan ooit, hetgeen hem in 1996 de titel van seniorenkampioen van Friesland opleverde.

8 problemen

Fedde van Wijngaarden

Aan het eind van de jaren vijftig doen Wim Ooiman en Fedde van Wijngaarden hun intrede in het eerste tiental van Philidor. Beiden maken al snel furore: Wim met zijn tweede plaats in het Nederlands jeugdkampioenschap 1957 en Fedde door zijn gestage opmars naar de top van het Nederlandse schaak. Beiden verhuizen voor studie naar Amsterdam. Siep Postma leerde hen daar kennen:

Amsterdamse studentjes

Er is een tijd geweest dat de Amsterdamse Schaakbond (inmiddels allang met de Hoofdstedelijke Schaakbond gefuseerd tot de Schaakbond Groot-Amsterdam) een zelfstandig bestaan leidde. Afscheiden van de KNSB. Reuze handig voor Friese studentjes die zo bij een ASB-vereniging konden spelen en tegelijkertijd als beeld van echte Friese trouw lid konden blijven van hun bloedeigen Philidor en daarvoor uitkomen in de landelijke competitie. Er waren trouwens Amsterdammers genoeg die van beide hoofdstedelijke bonden lid waren en aldus voor twee Amsterdamse clubs speelden. Zo kon het gebeuren dat je soms twee keer binnen één week tegen dezelfde 'goser' een competitieduel mocht uitvechten.

Toen Fedde van Wijngaarden in Amsterdam ging studeren kreeg hij van Arjen Tilstra

een aanbevelingsbrief voor mij mee. Fedde moest bij een ASB-club om zo voor Philidor behouden te blijven. Die club werd mijn eigen 'Het Vrije Veld' (Ik was toen werkzaam bij de Arbeiderspers, uitgeverij van onder andere het dagblad Het Vrije Volk). Zo kregen wij er een uitstekende speler bij. Later volgde Wim Ooiman de voetsporen van Fedde en werd HVV in de ASB een begrip. Inmiddels was ik in het onderwijs terecht gekomen, getrouwd en in Landsmeer beland. Met Fedde en Wim vormde ik de Friese schaakmusketiers. We beleefden soms dolle schaakpret. Zoals met een simultaan die we met z'n drieën gaven. Om beurten een zet. Onze trio-simultaan ging tegen schoolkinderen uit mijn klassen (op die manier ben ik in Landsmeer aan de eretitel 'schaakmeester' gekomen), aangevuld met leden van de 'grote' club aldaar. Bekendste leden Albert Blees en Jo Goede, grootvader respectievelijk oom van de latere schaakmeesters Albert Blees en Gert-Jan de Boer. Alsmede een secretaris met wie we om een of andere reden meenden een appeltje te moeten schillen.

Het werd een geslaagd schaakfestijn, dat de lokale pers ruimschoots haalde. Toen we na afloop bij mij thuis de partijen reconstrueerden, bleek dat een klein meisje weinig anders had gedaan dan haar pionnen heen en weer spelen: h7-h5-h7 vice versa etc. in infinitum. Ze had nota bene een prijs gekregen omdat ze het zo lang had volgehouden. De clubsecretaris, uit onnaspeurlijke rancuneuze overwegingen tot slachtoffer uitverkoren, hadden we inderdaad klein gekregen. Onze boze opzet was voortreffelijk geslaagd. Het had alleen zo lang geduurd. Hoe dat mogelijk was geweest ontdekten we thuis. De oorzaak lag in de opening, een Siciliaan. Fedde had de koningsloper op e2 geplaatst (positioneel het meest verantwoord), Wim op d3 (lekker agressief, man) en ik, bezig aan het schaakfenomeen Robert J. Fischer, op c4. De macaroni smaakte er 'zuiver haast' lekkerder om. Want ondanks alle tijdverlies hadden we het met z'n drieën toch maar gelapt.

Heel fraai was de receptie van het jubilerende ASC, waar we alle drie natuurlijk nodig naar toe moesten. Mijn entreekaartje was "Van harte namens de Koninklijke Schaakvereniging Philidor 1847", een soort 'Sesam open u' voor bruiloften en partijen. Ene meneer Luns recipieerde. Hij was een volle broer van onze toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, maar net zo breed en gevuld als zijn excellente broeder lang en slank was. Fedde en Wim waren daar met een stel namens de studentenschaakclub 'Het Zwarte Veulen'. Hun woordvoerder was, zoals dat heette, in high spirits. "Luns", stelde zijn gastheer zich voor. Waarop de student: "Lunch, man? Jij bent een compleet diner!"

Het slachtoffer was te weinig ad rem, of te veel heer, om te riposteren met "En jij bent dronken." Overigens heeft Wim Ooiman eens met dezelfde grappenmaker 'afgeweefd'. Onze vriend stelde zich voor hun partij netjes voor: "Ooiman." Tegenstander, zo onthutst mogelijk kijkend: "Da's niet zo mooi, man."

"Wat hest toen deen, Willem?", informeerden Fedde en ik belangstellend. Waarop Wim, grimmig: "Ik hef' em fan it bord feegt."

Dat waren nog eens tijden. Jammer dat Wim nooit meer schaakt.

Fedde kon zelf bijzonder aardig schrijven. Omdat hij een paar keer aan een nieuwe studie was begonnen noemde ik hem 'de feut', bijnaam voor een eerstejaars. In het maartnummer van 1962 verscheen het volgende ingezonden stuk in Ons Maandblad:

A night to remember

Het was bitter koud. Een gure noord-oosterstorm joeg brullend om mijn landhuis. Het was winter in Smolensk en wel in een zeer intense graad. Mijn ochtend-eitje had ik al enige tijd moeten missen, aangezien mijn Barnevelders met bevroren eierstokken liepen te sukkelen. Het was zo bloedkoud, dat ik besloot die nacht mijn dienstmeisje bij mij in bed te nemen, want alleen de salon waarin ik zat werd verwarmd door een knappend haardvuur. Me koesterend in de behaaglijke warmte keek ik verzaligd naar de schaakstelling voor me. Het was inderdaad een droomstand: ik had een loper op c7 die schaak dreigde te geven op f4!

Tegenover mij zat de Chinees Sie Ppo Stma, een slonzig gekleed individu, die, ik moet het tot mijn schande erkennen, tot mijn kennissenkring behoorde. Hoewel ik de man in geen jaren gezien had, zou hij die nacht bij mij logeren, daar hij door de storm was overvallen. Hij oefende het ambt van loodgieter uit in Sibirsk en ik had hem gevraagd mijn bevroren closet te willen bekijken, want ongemakken met het gemak duld ik niet. Van vroeger wist ik nog dat hij een knullig partijtje schaak speelde en omdat ik me verveelde had ik hem in de salon uitgenodigd. Zijn speelkracht bleek niet toegenomen te zijn, hij knoeide, en behalve op het schaakbord ook nog met zijn bouillon op mijn nieuwe pantoffels.

Een doffe woede weldde in mij op. Ik besloot hem een kamer op het noord-oosten te geven. Zijn gelaat kwam me steeds onsympathieker voor, zijn tweedelige kin bracht me op de gedachte dat ook zijn persoonlijkheid wel gespleten zou zijn. Een ongunstige pukkel op zijn neus scheen mijn opinie kracht bij te willen zetten. Onder deze omstandigheden wilde ik niet verder spelen. Gehaast gaf ik mijn vijftiende zet onder couvert af. De verdwaasde, niet begrijpende blik in zijn ogen negerend, ruimde ik bord en stukken op, dronk mijn hassiebassie en liet de kat uit. Vervolgens riep ik mijn dienstmeisje en samen sliepen we die nacht de slaap der onschuldigen.

Naschrift:

In aanmerking genomen dat de heer Sie mij twee jaar lang met een embryo heeft vergeleken, is dit artikel zeer mild uitgevallen. Laat hij zich echter gewaarschuwd weten!

Veel later werd Fedde de ongeëvenaarde jeugdleider en schaakpropagandist van Philidor. Jan Koster maakte hem in die hoedanigheid mee. Hij beschrijft het (schaak)leven van zijn grote leermeester:

Fedde's schaakcarrière start in de jaren vijftig. Als scholier doet hij een paar keer mee

met het Fries jeugdkampioenschap, maar door de sterke concurrentie van o.a. Roelof Hazenberg en Wim Ooiman slaagt hij er niet in de Friese titel in de wacht te slepen. Als aankomend student scheikunde in Amsterdam wordt hij lid van schaakclub Het Vrije Veld, waar hij al snel laat zien een meer dan gemiddeld schaker te zijn. Reeds in zijn eerste jaar wordt hij er clubkampioen en in maart 1958 verovert hij het jeugdkampioenschap van Amsterdam, wat in die tijd geen geringe prestatie was. Bij het daarop volgende toernooi om het Nederlands jeugdkampioenschap behaalt hij een zeer verdienstelijke derde plaats. Inmiddels heeft hij de scheikunde verruild voor de psychologie. Aan het eind van zijn qua studieresultaten overigens weinig succesvolle studententijd, in 1963, wordt hij ook nog Nederlands studentenkampioen. Na terugkeer in zijn geliefde Leeuwarden strijkt Fedde uiteraard weer neer op het oude schaaknest. Opmerkelijke prestaties in die tijd zijn de plaatsing voor het Nederlands kampioenschap in 1965 (hij eindigt met Lex Jongsma op een gedeelde 8e/9e plaats) en de 100%-score die hij in het seizoen 1963-1964 aan het tweede bord van Philidor in de hoofdklasse haalt. Daarnaast dienen zijn vele club- en FSB-titels uiteraard niet onvermeld te blijven.

Zo rond 1970 besluit Fedde zijn eigen schaakcarrière ondergeschikt te maken aan de verbreiding van de schaaksport in het algemeen. Het elitaire karakter ervan is hem een doorn in het oog. Iedereen moet de mogelijkheid krijgen dit edele spel te beoefenen. Gedreven stort hij zich op allerlei vormen van schaakpropaganda. Centraal hierin staat altijd het jeugdschaak: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. In de jaren 70 organiseert hij een eindeloze rij van schaakevenementen, waarvan ik een paar noem: simultaanseances door de hele provincie, zogenaamde praatschaakavonden met bekende schaak(groot)meesters, schaaklessen op scholen en zelfs in de gevangenis. Daarnaast neemt Fedde zitting in besturen, zowel bij Philidor als bij de FSB. Niet dat hij het besturen zo ambieert, maar hij ziet het bekleden van deze functies als middel om zijn doel, het toegankelijk maken van het schaakspel voor iedereen, beter en sneller te kunnen bereiken.

Het jeugdschaak vormt zijn echte liefde. Het overbrengen van door hem vergaarde kennis op de jeugd is het mooiste dat er is. Na zijn overlijden in 1988 heb ik in een speciaal nummer van het Philidorforum een typerend voorbeeld aangehaald. Ik herhaal het hier: "Deze kleintjes met die ronde bolletjes bovenop heten pionnen. En deze grote met een kruisje aan de top is de koning. En moet je hier eens kijken, wat een rare snee heeft deze in zijn hoofd. Zo eentje noemen we een loper. Bijt er maar eens op, dan kun je voelen dat alles van echt hout is gemaakt."

Met deze woorden spreekt Fedde een groep van ongeveer 15 jongens en meisjes van vier en vijf jaar toe. Lezen en schrijven kunnen ze nog niet, maar ze krijgen schaakles. Ruim een uur in de week luistert de groep met open mond naar hun (schaak)meester. Fedde geniet van dit soort momenten en is dan op zijn best. Toch maakt het hem niet zoveel uit of hij van doen heeft met deze allerjongste jeugd of met al die eigenwijze pubers die het idee hebben al volleerd te zijn. Vele jaren is hij met deze groep jongens

op pad geweest als de trotse speler/coach van het beroemde en beruchte derde tental van Philidor, dat aan het eind van de jaren 70 furore maakt. Met een gemiddelde leeftijd van rond de twintig weet dit tental zelfs het tweede voorbij te streven in de landelijke KNSB-competitie. Prachtig vindt hij dat, ook voor zichzelf, maar nog meer voor zijn youngsters.

Door al zijn activiteiten bloeit het jeugschaak in Leeuwarden als nooit tevoren. Het hoogtepunt wordt toch wel bereikt in het jaar waarin tien jeugdleiders elke zaterdagmorgen in de oude Rijks HBS aan het Zaailand les geven aan ruim 160 jongens en meisjes in de leeftijdscategorie van 4 tot 18 jaar. Vele talenten zijn uit deze sessies naar voren gekomen.

Als mens was Fedde moeilijk in een kader te plaatsen. Het schaken bepaalde zijn leven en toch vond hij het eigenlijk maar een vermoeiend tijdverdrijf. Dit soort relativeringen brachten zijn omgeving (en Fedde zelf) nog wel eens in verwarring, maar kenmerkten zijn persoonlijkheid.

Aan hem terugdenkend schieten mij begrippen als oorspronkelijkheid, rechtvaardigheid en eerlijkheid te binnen, maar vooral ook een volslagen gebrek aan belangstelling voor het materiële. Hij kon niet goed vatten dat niet elk mens leefde volgens zijn 'wetten'.

Onbewust is hij voor velen een voorbeeld geweest.

Ook Eelke Heidinga, de huidige penningmeester van onze club, heeft zijn schaakopvoeding voor een groot deel aan Fedde te danken:

Jeugschaak bij Philidor in 1972

Mijn eerste contact met Philidor kwam tot stand via een advertentie in de Leeuwarder Courant in augustus 1972. Ik was toen al 16, dus veel te oud om nog een sterke schaker te kunnen worden. De jeugd bij Philidor was toen van mijn leeftijd; tegenwoordig is die gelukkig een stuk jonger. Mijn broer en ik gingen naar een kennismakingsochtend in de Harmonie. Wij speelden vroeger thuis veel schaak, we hadden zelfs met acht broers een huiscompetitie. Wij meenden dan ook dat wij heel goed konden schaken.

We werden we ontvangen door Fedde van Wijngaarden. Hij zette ons aan bij een simultaan tegen een zekere S.H. Postma. De man lachte mij uitbundig toe toen hij 1. d2-d4 d7-d5 2. e2-e4 speelde. Bij ons thuis werd altijd 1. e2-e4 e7-e5 gespeeld, dus 1. d2-d4 was al een beetje gek. Maar die tweede zet e2-e4 gaf gewoon een pion weg! Die Postma was vast niet een sterke schaker! Even later gaf hij nog een loper weg, maar toen zag ik wat de bedoeling was. Ik moest veel materiaal teruggeven om mat te voorkomen. Na een grootscheepse afruil kwamen we in een eindspel waarin Postma volgens mij geheel onnodig een pion van mij liet promoveren. Toen ik gewonnen had feliciteerde hij mij uitbundig en voorspelde hij mij een grootse toekomst bij Philidor. Pas veel later kwam ik er achter dat S.H. Postma heel vaak grapjes maakt.

En zo gingen mijn broer en ik naar de jeugdcompetitie van Philidor op zaterdagmorgen. Er waren twee groepen: de beginnersgroep in de Klanderij onder leiding van Jan van Olffen en de gevorderdengroep in de Harmonie onder leiding van Fedde van Wijngaarden. Er werd geen les gegeven, alleen competitie gespeeld. Maar met name Fedde van Wijngaarden nam vaak na afloop de partij met de spelers door, waarbij hij zeer instructief commentaar gaf. Vooral het offeren van pionnen moedigde hij altijd geweldig aan.

Na enkele zaterdagdagen beginnersgroep mochten we al promoveren naar de gevorderdengroep. Er werd een negenronde competitie gespeeld; van elke ronde werd een bulletin gemaakt met alle uitslagen, standen en partijen, dat in de loop van de week werd rondgestuurd aan alle deelnemers. Zo nu en dan was er een wedstrijd tussen de 'groep Van Wijngaarden' en de 'groep Van Olffen', die altijd door de eerste groep met grote cijfers werd gewonnen. Hierover kon Fedde ook mooie stukjes schrijven, die bij ons thuis aan tafel werden voorgelezen. "Ik zag Van Olffen wit wegtrekken toen de score bekend werd. Hij heeft een week lang niet tegen mij gesproken."

Oetie van der Kooi, Henk Droogsma, Jos Poelsma, Sjoerd Zandvoort, Otto ter Haar, Piet de Jong, Oene Schriemer, Douwe Grijpstra, Louis Boersma, Willem van Beersum en Fred Sluzewski zijn een aantal van de deelnemers aan de jeugdcompetities in 1972, 1973 en 1974. In november 1972 stroomde overigens een groot deel van deze schakers al door naar de 'grote wintercompetitie' bij de senioren van Philidor, hetgeen hun niet belette om ook in latere jaren nog mee te doen aan de jeugdcompetities op zaterdagmorgen, die later onder leiding stonden van Fedde en Jan Koster.

Er was in die jaren een groep van ongeveer 25 man tussen de 16 en 20 jaar die eigenlijk allemaal te laat met schaken waren begonnen, hetgeen doet vermoeden dat Philidor eind zestiger jaren te weinig aan het jeugdschaak deed. Geen enkele van de bovengenoemde groep heeft ooit voor de landelijke of provinciale top iets kunnen betekenen. Maar met een aantal van hen, die ik later in Groningen en Sneek weer tegenkwam, was en is het uitstekend bierdrinken. Willem van Beersum heeft zich later gespecialiseerd in het uitdelen van bananen aan de spelers, als teamcaptain van Groningen. Slechts twee van deze groep spelers zijn in de moederschoot van Philidor teruggekeerd: Oene Schriemer en ondergetekende.

Om de schaakkraacht van Fedde in zijn beste jaren te illustreren de volgende partij uit 1962 toen hij Nederland vertegenwoordigde op de studentenolympiade:

L. Kristensen - F.F. van Wijngaarden

Studentenolympiade Marianske Lazne 1962

Konings-Indisch

1. Pf3 g6 2. g3 Lg7 3. d4 d6 4. Lg2 Pd7 5. 0-0 e5 6. d5 (Legt het centrum wel heel vroeg vast. Normaler 6. e4.) 6. .. f5! 7. c4 Pgf6 8. Pg5!? Pf8 9. Pc3 (Met 9. f4! had wit zijn vorige zet kunnen rechtvaardigen.) 9. .. h6 10. Pf3 g5! (De stoomwals zet zich in beweging.) 11. h4? (Een ernstige verzwakking van de koningsvleugel. Beter dadelijk 11. e3.) 11. .. g4 12. Pe1 Ph5 13. Pd3 Pg6 14. e3 (Alles draait om f5-f4.) 14. .. 0-0 15. Dc2 Ld7 16. Ld2 Pxf4!! (Het begin van een grootscheeps offerfestijn.) 17. gxh4 Dxh4 18. Pe2 Tf7 19. Dc1 Taf8 20. Pg3 (Versterking van de bedreigde koningsvleugel, die met 20. .. f4! 21. exf4 exf4 22. Pexf4 Pxf4 23. Lxf4 Txf4! 24. Pxf4 Le5 dreigde te worden opgerold.) 20. .. f4! 21. Pxf4 f3!

Zie diagram.

(Het hoogtepunt van de strijd. Wit moet een stuk teruggeven; 20. Pxf4 faalt op 20. .. f4! 21. exf4 22. Pexf4 Dh3+ 23. Kxg2 Dh3+ 24. Kg1 g3 en wint.) 22. Pg3 f4! 23. Kxg2 Dh3+ 24. Kg1 Tf3 25. De1 (Pareert de dreiging 25. .. Txg3! 26. f4! Dxg3+ 27. Kh1 Dh3+ 28. Kg1 g3 enz.) 25. .. h5 26. De2 Lf6 27. Ph1 Le8! (Zwart dreigt deze looper naar e4 te brengen en dan met Dxh1+, Th3++ en Th1 mat te zetten.) 28. Pe1 h4 30. e4 Lh5 (Ook hier staat de looper dreigend opgesteld.) 30. Tc1 Lg5!! (Geeft Tf3 het beslissende extra steuntje.) 31. Lxg5 g3 32. Pxf4 hxg3 33. Pxf3 Lxf3 34. f4! Dh1+ 35. Kf2 Dg2+ en zwart gaf het op.

(Aantekeningen naar die van Haije Kramer in de Leeuwarder Courant)

Het eindspel, of de opening naar Philidor.

Wim Ooiman

De analyse

Diagram

Wit (voorzitter) Zwart (ik)

Hoe meer ik mij in deze afgebroken stand verdiepte, hoe benauwder ik het kreeg. Hoe had ik deze 'idiot' zo kunnen laten ontsnappen. Het was steeds weer hetzelfde met de mannenbroeders: in de opening weggespeeld, in het middenspel wankelend, en er toch in slagend een eindspel te bereiken waar je je als tegenstander dood aan ergerde vanwege de gemiste kansen daarvoor. En zij maar gnuiven. Bah! Had die voorzitter eigenlijk geen groot gelijk? Had ik wel wat bij Philidor te zoeken?

Het was allemaal begonnen met Fedde's overwinning op Auke van der Bijl en die van mij op Dirk Boven in de Leeuwarder bedrijfsschaakcompetitie. Die nederlagen van twee gerenommeerde Philidor I spelers tegen zulke broekies als wij waren ingeslagen als bommen. En Waling had waarschijnlijk verordonneerd: se binne d'r an toe, het ouwe spul mut d'r mar es út! Was het toeval dat juist Dirk mij had moeten vragen?

Ik had Kg5-h4 afgegeven, meer uit woede over mijn eerder falen, dan uit berekening. Ik had wel eens gelezen dat randpionnen in een paardeneindspel reuzesterk konden zijn. En ik had zelfs een randpion méér. Het zou niet meer dan gerechtigheid zijn dat die pion, ondersteund door mijn koning, de doorslag zou geven. Ik had ook al een fraaie variant bedacht: 41. .. Kg5-h4 42. Pb6xa4 Pe6-g5+ 43. Kf3-e3 Kh4-g3 44. Pa4xc5 h5-h4

45. Pc5-d3 h4-h3 46. Pd3-f2 h3-h2 47. a3-a4 Kg3-g2 48. a4-a5 Pg5-h3 49. Pf2-h1 Kg2xh1 50. a5-a6 Kh1-g2 51. a6-a7 h2-h1D 52. a7-a8D Dh1-c1+ 53. Ke3-e2 Ph3-f4 mat.

Dirk. Toevallig had ik zelf opengedaan, toen hij die zondagmorgen bij mijn ouderlijk huis aanbelde. "Zou je voor Philidor I willen spelen?" En of ik dat wilde. Philidor was

een begrip. Philidor was alles. Pas als je in Philidor I schaakte, ja pas dan scháákte je. Voor Friese begrippen dan natuurlijk. Ik had niet het benul gehad hem naar boven te vragen, waardoor onze conversatie langs de zeer steile trap met bovenaan een uitbouwje als een soort kajuit boven het trapsgat, maar moeizaam verliep; hij daar beneden met zijn hoofd achterover als in een kappersstoel, klaar voor het scheren, en ik daar boven, diep door de knieën, het hoofd gebogen, alsof mij een strop moest worden omgedaan. "Waarom ben je niet eerder bij Philidor gekomen?" "Ik dacht dat Philidor geen jeugdleden beneden de 18 aannam." "Wat een onzin! Wat moet je eigenlijk bij dat ODI. Je weet toch dat wij in de hoofdklasse KNSB spelen. Zeg nou zelf, wat is nou ODI?!" Ik had gezwegen. Ik kon toch niet vertellen dat de dochter van de voorzitter zoveel op Romy Schneider leek en dat dat de voornaamste reden van mijn lidworden was geweest?

43. Kf3-g2! Pg5xe4 44. Pa4-c3! Het trof me als een mokerslag. Als ik nog niet eens van zo'n prutser als die voorzitter kon winnen, wat had ik dan bij Philidor te zoeken?

Wanhopig zocht ik naar mogelijkheden, om tot de conclusie te komen dat Pg5+ een hersenschim was en vervangen moest worden door Pd4+. Alleen door een blokkade van de witte damevleugelpionnen, het oprukken van mijn c-pion, in combinatie met de dreiging die van de h-pion uitging, zou ik winstkansen behouden. En ik moest winnen!

Hij was in helse woede uitgebarsten, toen ik meedeelde dat men mij voor Philidor gevraagd had. "Die lui stelen altijd de beste spelers bij andere clubs weg. Ik wist niet dat ze het ook al deden met iemand die op zijn eigen club nog niet eens alles kan winnen!"

Vals en vergenoegd met zijn woorden was hij op mij overgekomen. Kon ik die dochter maar niet beter vergeten? Doodongelukkig had ik mij gevoeld. Wat hij gezegd had was niet eens helemaal onwaar. Ik dacht aan die ploeger van een ODI-er die ik met remise had laten ontsnappen door weer eens een geintje in een gladgewonnen eindspel over het hoofd te hebben gezien.

En nu dit. Juist tegen deze man moest mij iets dergelijks overkomen. Weggespeeld had ik hem in de opening, gebrand als ik was zijn woorden te loochenstraffen. Maar ik was opnieuw in een valletje getrapt, met als gevolg dit eindspel. Bah!

De voortzetting

Met gemengde gevoelens betrad ik een week na het afbreken van de partij weer het clubgebouw, ruimschoots op tijd. Ik zette alvast de afgebroken stelling op het bord en mijn gedachten gleden als vanzelf terug naar het begin van de partij. Woedend was ik om zijn denigrerende woorden en vastbesloten hem te verpletteren..

"Zo, had hij gezegd, "laat nu maar eens zien wat je kunt en dat je Philidor waardig bent. Alhoewel, een overwinning op een prutser zoals ik stelt toch eigenlijk ook niet zo veel voor. Vind je ook niet?" Ik had een antwoord gevonden. "Het is soms moeilijker van prutsers te winnen dan van een goede speler. Ook prutsers doen af en toe goede zetten. En daar ben je dan niet op verdacht!" "A shot in his ass", dacht ik triomfantelijk, "kort en hevig!" "Laten we maar beginnen", zei hij en speelde 1. e2-e4. "Eerst een klok", zei ik.

Het spelen op de klok was bij ODI om een of andere duistere reden 'not done', maar aangezien mij bij vorige aangelegenheden te lang nadenken was verweten, had ik aan dat not done geen boodschap. Ik zag hem grommen: nu al Philidorkapsones!

Mijn gedachten werden onderbroken door de stem van een naderbijgekomen clubgenoot. "Het staat slecht, hè", zei hij. "Ze hebben met z'n allen zitten analyseren en je staat zo'n beetje straal verloren. Tenminste, dat zeggen ze." Leedvermaak of zorg, ik was blij met deze extra informatie. Ik verloren? Dan hadden ze geen beste kijk op de stelling. Misschien dat ik daar mijn voordeel mee zou kunnen doen?

Even voor achten verscheen de voorzitter in de speelzaal, een brede smile op het gezicht.

"Goedenavond jongetje, ik zie dat je de stand al hebt opgezet. Interessante stelling, niet waar? Wat zou je ervan zeggen als we er eens een klein weddenschapje op zetten?" "Wedden doe je in de kerk", zei ik, met opzet dat 'kerk' benadrukkend, omdat juist hij vanwege zijn overtuiging geen weddenschappen aan mocht gaan. De opmerking sloeg logisch gezien nergens op, maar ik wilde hem op een of andere manier met gelijke munt betalen. Hij liet zich echter niet van de wijs brengen en zei: "Nee, ik meen het serieus. Ik heb nog eens nagedacht over die overgang van jou naar Philidor. Ze zitten daar natuurlijk niet te wachten op knoeiers zoals ik, maar spelers als jij, die zo'n eindspel als dit probleemloos naar winst voeren, ontvangen ze met open armen. Ik was vorige week misschien wel wat al te cru in mijn reactie en doe je daarom een eerlijk voorstel: win je deze partij, dan mag je wat mij betreft naar Philidor. Maar als je hem verliest of remise maakt, dan verwacht ik dat je in ieder geval nog een jaar voor onze club speelt, want dan ben je nog niet aan Philidor toe! Nou, wat vind je daarvan?" De sluwe vos! Inwendig kookte ik, maar wat kon ik anders dan zijn uitdaging aannemen? Ik wedde op het paard dat mij daarstraks gegeven was: hij dacht dat hij gewonnen stond. Dat moest hem opbreken! "Goed", zei ik. Hij lachte nog breder.

Toen hij echter de enveloppe opende en mijn afgebroken zet ontwaarde, schrok hij zichtbaar en trok het even in zijn mondhoeken. "**Kg5-h4**", mompelde hij. "Hmm..." Nu was het mijn beurt om te grijnzen en hem vorschend aan te kijken. "Niet aan gedacht?", vroeg ik, overvriendelijk. Hij gaf geen antwoord, dacht enkele seconden na en speelde **42. Pb6-c4?**! Ik had niet veel tijd nodig om te zien dat ik nu de a-pion zou kunnen behouden: **42. .. Pe6-g5+** (Als hij nu nog 43. Ke3 zou willen spelen, zou het na het antwoord Kg3! binnen enkele zetten afgelopen zijn. Voor die conclusie was de analyse goed genoeg.)

De voorzitter schudde met zijn hoofd, als om een nare gedachte van zich af te zetten, trok zijn hand, die de koning al op e3 had willen plaatsen, terug en verzonk in diep gepeins. Ten slotte speelde hij de koning naar g2!

43. Kf3-g2 Pg5xe4 44. Pc4xe5 Pe4-f6! 45. Pe5-c4 Pf6-d7 (Verhindert Pb6 en behoudt dus de a-pion; ik moest gewonnen staan.) **46. Pc4-d2!** (Ai, ruil van zijn waardeloze b-pion tegen mijn a-pion) **46. .. Kh4-g4 47. b2-b3 a4xb3 48. Pd2xb3 c5-c4 49. Pb3-d4 Pd7-b6 50. Pd4-c2 c4-c3**

Hier verzonk mijn tegenstander voor de tweede maal in diep gepeins. Ik hoopte

natuurlijk dat hij het paard opnieuw naar d4 zou spelen. Na mijn antwoord van Pb6-c4, met de dubbele dreiging Pxa3 en Pe3+, is Pc2 gedwongen. Na Kf4 van mijn kant moet wit wel Kf2 spelen om niet direct te verliezen. Ik zou dan een stand hebben waarin ik alle mogelijkheden eens rustig zou kunnen bekijken.

Enigszins verrassend speelde wit **51. Kg2-h2** en het was mijn beurt te gaan piekeren. Hoe kon ik mijn h-pion op het juiste moment in de steek laten om met de c-pion te winnen?

51. .. Pb6-a4 52. Kh2-g2 Kg4-f4 (Erop of eronder.) 53. Kg2-h3 Kf4-e4 54. Kh3-h4 Ke4-d3

Nu moet wit beslissen aan welke kant het paard de verdediging moet voeren. Ik zag mijn tegenstander zenuwachtig aan zijn pijp trekken. Het kostte hem moeite een beslissing te nemen, waardoor ik ruimschoots de gelegenheid kreeg mij voor te bereiden op het vervolg van een mogelijk 55. Pe1+. Met een klap zette de voorzitter eindelijk zijn paard op b4; alsof hij het er nooit weer weg zou willen halen.

55. Pc2-b4+ Kd3-d2 56. Kh5xh4 Pa4-b6 57. Kh5-g5 Pb6-d5 58. Pb4-c6 (hopend op c2, waarna Pd4 remise maakt; 58. Pa2 is volstrekt kansloos na c2, gevolgd door Pc3)

58. .. Kd2-d3! 59. Pc6-a5 (59. Pe5+? Ke4 en de c-pion loopt door.) **59. .. c3-c2** (Eindelijk!) **60. Pa5-b3 Kd3-c3 61. Pb3-c1 Kc3-d2 62. Pc1-b3+ Kd2-d1 63. Kg5-f5 Pd5-e3+ 64. Kf5-e4 Pe3-c4 65. Ke4-d3 Pc4-a5!**

De voorzitter keek een moment zwijgend voor zich uit en zette toen de klok stil.

"Gefeliciteerd", zei hij, mij een hand gevend, "ik had het niet gedacht. Kh4, daar hadden we niet op gerekend." Ik hoorde amper wat hij zei. Philidor, dacht ik. Philidor..